

Wok Me Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Wok me in nəkukuə səro kəru irə sə Luk rımərai. Luk rımərai nəkukuə i revən ti in riti nəghin nə Teofilas. Ia nəkukuə i kitaha sətōni nukune nəfwakiien səvəi Iesu Kristo mine rinəfuvehe mevən ia tənəmtənə me. Nəkukuə i raməgkiari ia wok səvəi Pita mine Pol, irau aposol mi səvəi Iesu Kristo. Pita in aposol riti sə ramətui amasan ti nakalasia me fwe Jerusalem nəpın nəfwakiien rıməuvehe vi a. Pol in aposol riti sə Kumwesən rərhi pen i revən ia tənəmtənə me. Wok me nəghin riti mwi mə Wok Me Səvəi Nənimwın Ikinan. Kani nəhag nəha ti nəri nə mə nəkukuə i raməgkiari ia nuveheien mine wok səvəi Nənimwın Ikinan. Wok me rani irapw nəgkiariien sə nakalasia me fwe kupwən hənəməvisau irə. Wok me raməgkiari ia nəkur Isrel mine həfo mhəpwəh nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Rani mwi mə Kumwesən rəfo mərhi pen aposol me həuvən ti nərmama rıpkō mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha həni nıpərhiēnien ia nəgkiariien amasan səvənhi. Wok me raməgkiari mwi ia nəkur Rom səməme hənəmərımənu ia kwopun me fwe kupwən. Rani mə irəha həfo mhəmwəki nakalasia me səvəi Iesu.

Iesu revən fwe ia neiai

¹ *Iou riti Teofilas:

* **1:1:** Luk 1:3

Ia nəkukuə kupwən səiou sə iakuvərai raka mik iakuvəni raka narimnari me pam Iesu ramo mine nəgkiariien me pam ramahatən nərmama me irə fwe kupwən. Iakiməni fwe ia nukune wok səvənhi muvehe ^{2*}meste nəpən nəha in raməvəhag m aposol me səvənhi səməme in rinərpwi rəgin ia nirəha. In raməvəhag minraha, mauvei pen nəgkiariien riti rauku pen ti Nənimwən Ikinan. Nəpən ruvei pen pam, kuvehi utə in revən fwe ia neiai. ^{3*}Nəpən Iesu ruvəregi raka nəmisəien səvənhi, rarə mwi nəpən foti. Ia nəpən me nəha ramier irapw ti aposol me nəha. Nəpən ripik ramərer ia nəmminraha, mamə irəha hamətoni mə ruvəmīru pərhiēn. Irəha kamhətə in, nənə in rani narimnari me ia nikaren səvəi nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.

^{4*}Nəpən riti raməni pəri nari irəha minraha, nənə mini pen ti nirəha i mə, “Tihəpwəh nierien ia Jerusalem, mətə tihameitenhi Nənimwən Ikinan sə Tata səiou rino raka promes mə truvei pehe m kimiaha. Hiəuvəregi raka iou iakaməgkiari irə fwe kupwən, mamini mə, ^{5*}Jon rino paptas ia nui, mətə ripko mhə tui Kumwesən tro paptas ia kimiaha ia Nənimwən Ikinan.’ ”

^{6*}Nənə nəpən riti mwi, nəpən aposol me housəsimwən irəha me, kamhəres pen Iesu i mə, “Iərimənu, tikərimənu ia nəkur Isrel nəha təkwtəkwuni rəmwhen ia kig kupwən me səvənraha uə rekəm?”

* **1:2:** Mak 16:19, Luk 24:49-51 * **1:3:** Luk 24:36-49, Wok Me 10:41
 * **1:4:** Luk 24:49, Jon 14:16-17, Wok Me 2:33 * **1:5:** Mat 3:11
 * **1:6:** Luk 24:21

7 *Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Tata səiou rauvehi nasorijen minəmri raka nəpın me pam. Ripko mhə səkimiaha tihəukurən mə tinesən nəpın me nəha tuhəier irapw. 8 *Mətə nəpın Nənimwın Ikinan truvehē ia kımiaha, tihəuvehi nıskaiien. Nənə tihaməkeikei mhəuvən, mhəvisau irapw iou fwe Jerusalem, mine ia kwopun me pam fwe ia tənə Jutia mine Sameria, mhəuvən mheste tənəmtənə me pam.”

9 *Nəpın Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, kuvehi utə in rautə. Nərmama me səvənhi kamhəti pen mamhətoni in meste nəpuə riti rousəman. Kurirə irə həpkətoni mhə mwi in.

10 *Nəpın Iesu rautə mamevən, irəha kamhəkwtə ihi ia nımagouagou, nənə təkwtəkwtuni a iamə mi kəru səvənrau tinari rəpsan krouier irapw ti nirəha, rouərer ia nıkarenraha, 11 *rouni mə, “Nəmə Kalili! Rəfo hiamərer ia kwopun i, mamhəti utə ia nımagouagou? Iesu i sə kuvehi raka tukumiaha, kuvehi utə revən fwe ia neiai, in truvehē rəmwhen a mwi hiənətoni rautə ia nımagouagou mamevən.”

Matias truvehē təmwki Jutas

12 *Kurirə ikin aposol me həier ia təkuer nəha kani mə Təkuer Olif mhərərig mamhəuvən fwe Jerusalem. (Təkuer nəha Olif raməkure ipaka ti Jerusalem rəmwhen ia wan kilometa.) 13 *Nəpın irəha həier pen fwe taon, mhəutə pen fwe ia rum

* **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mat 28:19, Luk 24:48, Wok Me 2:32, 3:15, Wok Me 5:32 * **1:9:** Jon 6:62 * **1:10:** Luk 24:4 * **1:11:** Mat 26:64, Luk 21:27 * **1:12:** Luk 24:50-53 * **1:13:** Mat 10:2-4

nəha irənhə kwopun kamharə ikin. Nəghinraha me i: Pita, Jon, Jemes, Antru, Filip, Tomas, Patolomiu, Matiu, Jemes tini Alfeas, Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), mine Jutas tini Jemes.

¹⁴ *Ia nəpin me nərmama me nəha nətərigien səvənraha kuatia. Kamhousəsimwın irəha me, mamhəfwaki. Meri, mama səvəi Iesu, mine piəvi Iesu me, mine nipran səməme kamhəni nipərhiendien ia Iesu irəha minraha.

¹⁵ Nəpin me nepwın həukurau, nənə piəvtaha me housəsimwın irəha me ia kwopun kuatia. (Irəha pam ipaka ti wan hantret twenti.) Nənə Pita riskəmter ia rerinraha mini mə, ¹⁶ * “Nərman, piak me, fwe kupwən Nənimwın Ikinan ruvei pen nəgkiariien səvənhi m Kig Tevit mə trukupwən mini irapw Jutas, iəmə sə riməiri nərmama me həuvən mhəkwtəmhiri Iesu. Nəgkiariien nəha ruvəuvehe muvəukuə raka, ti nəri nə mə nəgkiariien me pam kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan tuhaməkeikei mhəuvehe mhəukuə. ¹⁷ Jutas nəha fwe kupwən Iesu rinərpwi rəgin irə mə truvehe mo aposol riti səvənhi kimaha min.”

¹⁸ * (Iəmə nəha rino noien ərəha, muvehi mane irə, muvehi mevən muvehi nəmri tiprənə i. Fwe ia tiprənə nəha in rimwei irapw, tipwın rəpəruə, nəninhə irə rier. ¹⁹ Nərmama səməme kamharə fwe Jerusalem həregi nəvisaiien səvənhi, nənə həuvei pen nəghi kwopun nəha ia nəgkiariien səvənraha mə Akeltama. Nipwrai nəgkiariien nəha in i mə Tiprənə sə Netə Rinaiu Ikin.)

* **1:14:** Jon 6:42, 7:5 * **1:16:** Sam 41:9 * **1:18:** Mat 27:3-10

20 Pita riripin nægkiariien mini mæ, “Nægkiariien i sæ kimærai pen ia nækukuæ næha Ol Sam ramægkiari ia Jutas. Rini mæ,

‘Pwæh sævænhî rukwænu ruvehe mærkun.

Iærmama træpwæh naræien ikîn.’

Kimærai pen mwi mæ,

‘Pwæh iærmama riti mwi ruvehi tæmwhekîn,
mo sævænhî wok.’

21-22 *Ro iamînhi iræ kitaha tsamækeikei mhæuvehi utæ iærmama riti truvehi tæmwki Jutas. Kimaha min tahævisau irapw mæ iahænætoni ia næmrîmaha mæ Iesu rinætui mwi pærhien ia nemhæien sævænhî. Pwæh sæuvehi utæ iærman riti sæ rinakuriræ ia kimaha ia næpin me pam næha Iesu Iærimænu sækitaha rinamavæn kimaha min. Rinostat mukuriræ ia kimaha ia næpin næha Jon rinamo paptæes ia nærmama muvehe meste næpin næha kuvehi utæ Iesu revæn fwe ia neiai.”

23 Pita rini pen pam, nænæ iræha hæni irapw næghi iærmama kæru. Næghinrau Josef mine Matias (Josef næha kamækwein mwi in mæ Pasapas mine Jastas.) 24 *Nænæ iræha hæfwaki, mhæni mæ, “Iærimænu, ikukuræn nætærigien sævæi nærmama me pam. Tiko mahatæn ro m kimaha i mæ iærman mi sæ pæku næha ikokeikei mæ 25 truvehe mo in aposol, muvehi tæmwki Jutas, iæmæ sæ rinæpwæh wok næha mæ trevæn ia kwopun atukwatukw sævænhî.” 26 Nænæ iræha hæuini næri sæ ramahatæn pen næri mæ sin næha truvehi wok næha. Nænæ næri næha rahatæn pen mæ Matias. Nænæ hævsini pen in iræha aposol me eleven.

* 1:21-22: Jon 15:27 * 1:24: Jon 2:25

2

Nəpɪn asori nəha Pentekos

¹ *Nəpɪn asori nəha Pentekos^a ruvəuvehe. Ia nəpɪn nəha nərmama pam səvəi Iesu housəsɪmwɪn irəha me ia kwopun kuatia. ² Təkwtəkɪwuni a həregi nari riti rəmwhen ia nɪmətəgi asori ruku pen ia nɪmagouagou muvɪnɪmwə masori ia nɪmwə nəha kamhəkure ikɪn. ³ *Hətə nərami napw me həivə kɪrkɪri, mhəuvən, mhərer ia kənkəpwənraha kuatia kuatia. ⁴ *Irəha pam rerɪnraha ruvehe mukuər ia Nənɪmwɪn Ikinan. Nənə Nənɪmwɪn nəha ruvei pen nəgkiariien mɪnraha hənaməgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə.

⁵ Ia nəpɪn nəha nəkur Isrel me həpɪk kamharə fwe Jerusalem. Irəha nəha nəməfwaki me həməuku pen fwe ia tənəmtənə me mhəuvehe. ⁶ Nəpɪn həregi narɪmnari me nəha, housəsɪmwɪn pen irəha me ipaka tukwe. Irəha hamərkərinari tɪ nəri nə mə nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə sə hənətui pen irə, irəha kamhəregi nərmama me səvəi Iesu kamhəgkiari ia nəgkiariien me nəha. ⁷ *Nənimenraha rier. Həreirei, mamhəni pen tɪ nɪrəha me i mə, “Hətə ro. Nərmama me nəha kamhəgkiari irəha pam nəkur Kalili. ⁸ Mətə rəfo kɪtaha saməregi kamhəgkiari ia nəgkiariien me səkɪtaha me səpəmsəpə sə sənətui pehe irə? ⁹ *Kɪtaha i nəmə Patia, mɪne nəmə

* **2:1:** Lev 23:15-21, Dut 16:9-11 **a 2:1:** Wok Me 2:1; 20:16, Fas Korin 16:8, Lev 23:15-21, Dut 16:9-12, Nam 28:26-31. * **2:3:** Mat 3:11 * **2:4:** Wok Me 4:31, Wok Me 10:44-46, Wok Me 19:6, Mak 16:17 * **2:7:** Wok Me 1:11 * **2:9:** 2Tim 1:15

Metia, mine nāmā Elam. Kitaha nepwīn samarā ia Mesopotemia, mine Jutia, mine Kapatasia, mine Pontas, mine Esia, ¹⁰⁻¹¹ mine Frijia, mine Pamfilia, mine Ijip, mine Krit, mine Arepia, mine tənā nāha Lipia ipaka ti Saerin. Kitaha nepwīn hāuku pen fwe ia Rom. Kitaha nepwīn nākur Isrel atukwatukw, nənā kitaha nepwīn rīpko mhā kitaha nākur Isrel, mətā samarā ia narāien sāvənraha. Mətā kitaha pam samāregi nārmama me nāha kamhāgkiari ia nāgkiariien me sākītaha me, mamhāni irapw wok asori me Kumwesən rino.” ¹² Nənā irāha nānimenraha rier. Hāreirei, mamhāres pen irāha me i mā, “Nəri nāha nīpwrān rāfo irā?”

¹³ Mətā irāha me nepwīn harīs, mhāni mā, “Nārmama me nāha kamhānimwi waen, mamhakonā irā!”

Nāvisaiuen sāvāi Pita

¹⁴ Mətā Pita rīskāmter irāha Eleven Aposol me, māgkiari asori, mīni pen ti nīrāha i mīnuā, “Nāmā Jutia mine kīmiaha pam nārmama hiamarā ia Jerusalem, tiho mhātārig ro iou, pwāh iakini pehe nīpwrāi nəri nāha tukumiaha i. ¹⁵ Hiamāni mā nārmama me i hakonā ia waen, mətā rekām. Irāha hāpwāh nakonāien. Kwa naen klok a i ia nāpnāpīn. ¹⁶ Nəri nāha hiamātoni ramesi pen nāgkiariien i Joel Profet rīmāni fwe kupwān:

¹⁷ Kumwesən rīni mā, “Tramevān ipaka ti nāpīn sampam,
iou takārhi irapw nānimwīn sāvāiou trevān ti nārmama me pam.

Niṗwnətīmiaha me nərman mine niṗran tuhəni
irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwīn
səiou.

Ntəmaruə me səkimiaha me tuhətə vison me.
Nərgħarə me səkimiaha me tuhəməkrəha.

¹⁸ Ia nəṗin nəha nərmama me səiou kani irəha mə
iotukwininari me,
nəri auər a mə irəha nərman uə niṗran,
mətə takərhi irapw Nənimwīn səiou trevən ti
nirəha,
nənə irəha tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku
pen ti Nənimwīn səiou.

¹⁹ Tako narimnari me fwe irənhə ia nimagouagou.
Nərmama tuhətoni, mhərkərinari irə.
Ia təkure tənə tako nīmtətien me:
netə, mine napw, mine nise napw.

²⁰ Meri truvehe niṗitəv.
Məkwə truvehe məruerəv məmwhen ia netə.
Kurirə irə nəṗin səvəi lərimənu truvehe.
Nəṗin nəha trasori mopə ia nəṗin me pam.

²¹ *Ia nəṗin nəha nərmama me pam səməme
tuhəkwein ia lərimənu
in truvehimiru irəha.'

²² *Nəmə Isrel tiho ro mhəregi nəgkiariien me
i. Iesu nəha iəmə Nasaret Kumwesən rīnahatən
atukwatukw m kīmiaha i mə in pərhiēn rərhi
pehe i ruvehe tukumiaha. Nəṗin Iesu rīnamavən
ia rerīmiaha fwe kupwən, Kumwesən rauvei
pen nīskaiien min, ramo nīmtətien me mine
narimnari asori me hiamətoni hiamərkərinari
irə rəmwhen hiəuvəukurən raka. ²³ *Nəṗin
Kumwesən ruvei pen Iesu ia rəgīmiaha, in ro

* **2:21:** Rom 10:13 * **2:22:** Jon 3:2 * **2:23:** Wok Me 4:28,
1Pit 1:20

iaminhi irə mamesi pen a nətərigien səvənhi mine nəfe in ruvəukurən raka fwe kupwən mə tro. Nənə kimiaha hiousi əpune Iesu ia noien nəha hiəno irə. Hiəmri pen in ia rəgi nəmə ərəha me, nənə həruī tərini pen in ia nei kamarkuauī.

²⁴ *Mətə Kumwesən rifi Iesu ia nəmisəien səvəi nemhəien, mo in rətui mwi. In rino iaminhi irə ti nəri nə mə nemhəien ko rīpkəkwtəmhiri mhə Iesu.

²⁵ Rəmwhen ia nəgkariien i Kig Tevit rīməni irə minuə:

‘Takamətə ik krau mik Iərimənu səiou ia nəpīn me. Ikamarə ipaka tukw iou.

Nari riti riwən tro iou iakətəmnimwin.

²⁶ Ro iaminhi irə rerik ragien pīk.

Tərhuik raməgnəgini ik Iərimənu səiou.

Nīpwraik mwi trarə amasan, məpwəh nehekīrien,

²⁷ *ti nəri nə mə nəpīn takemhə

tikəpwəh nəpwəhien iou iakarə Imwei Nəkur Həuvamhə.

Tikəpwəh nəsənien nīpwrai iəmə ikinan səim rīmərīr.

²⁸ Ikinahatən raka iou ia suatuk me səvəi nimiruien.

Tiko iou krau mik krauarə rerik ramagien.’

²⁹ *Piak me, iakuə takini pehe tukumiaha i mə Kig Tevit, kaha kupwən səkitaha, in rīpkəgkiari atukw a mhə irə. In ruvamhə. Kuvənimwi raka. Səvənhi kref raməmak ihi. Fwe tui meste pehe ipwet mine samətoni. ³⁰ *Mətə in profet riti. Rukurən amasan mə Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi mini pen tukwe in minuə ti nəpīn riti

* **2:24:** Wok Me 3:15 * **2:27:** Wok Me 13:35 * **2:29:** 1King 2:10, Wok Me 13:36 * **2:30:** 2Saml 7:12, Sam 89:3-4, Sam 132:11

in ro kwənəkwus riti səvənhi ruvehi təmwhekɪn mərɪmənʉ. ³¹ *Kig Tevit rɪməkupwən mətoni Kristo^b nəha mə trətui mwi ia nemhəien səvənhi. In nəha Kig Tevit rəgkiari irə ia Ol Sam nəpɪn rɪni mɪnuə ‘Kumwesən trəpwəh nəpwəhien in ramarə Imwei Nəkur Həuvamhə. Nɪpwran trɪpkɪmərɪr mhə.’ ³² *Iesu nəha, Kumwesən rɪnəsʉəpwiri in ia nemhəien səvənhi. Kɪmaha i iahənətoni, mamhəni irapw mə ro nɪpərhiēnien. ³³ *Kumwesən, tata səvəi Iesu, ruvehi utə in mukurei pen in ia nɪkaren mwatuk. In ruvei pen Nənɪmwɪn Ikinan mɪn rəmwhen rɪno raka promes fwe kupwən mə tro. Iesu ruvehi Nənɪmwɪn nəha, mərhi pehe i. Nəri nəha hiamətə, mamhəregi Nənɪmwɪn Ikinan nəha. ³⁴ Kig Tevit rəpwəh nutəien fwe ia neiai, mətə in atukwatukw nəha rəgkiari ia Kristo, mɪni mə, ‘Kumwesən rɪni pen tɪ lərɪmənʉ səiʉu mə, Əkure ia nɪkarek mwatuk ³⁵ meste tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe, tikərpwi utə tɪpage nɪsum mi ia nɪrəha.’ ³⁶ *Ro iamɪnhi irə kɪmɪaha pam nəkur Isrel tɪhaməkeikei mhəukurən mə Iesu nəha hɪənərui tərɪni pen ia nei kamarkuau, in nəha

* **2:31:** Sam 16:10 **b 2:31:** Nəgkiariien i ‘Kristo’ nəgkiariien riti səvəi nəkur Kris kupwən. Nɪpwran mə iəmə kətəgi pen oel ia nukwənən. Fwe kupwən nəpɪn tuhəmter kig riti, hətəgi pen oel ia nukwənən. Ətoni ro Fas Samuel 10:1 mɪne Fas Samuel 16:13. Nənə profet kupwən me həməni mə iərmama riti truku pen ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit, nənə in truvehe mo kig irə. Nəkur Isrel kamheitenhi iəmə nəha truvehe. Kani nəghɪn nə mə ‘Kristo.’ Ətoni ro ikɪn Seken Samuel 7:12. * **2:32:** Wok Me 1:8 * **2:33:** Wok Me 1:4, 7:55-56 * **2:36:** Wok Me 5:30-31

təkwtəkhwuni Kumwesən ro in ruvehe mo Iərimənu mine Kristo.”

37 *Nəp̄in nər̄mama me nəha hərəgi nəgkiariien səvəi Pita, rer̄nraha rəpou pik. Həres pen Pita mine aposol me i mə, “Piak me, təkwtəkhwuni nəha tahəfo nəha?”

38 *Miregi Pita rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərər̄ig ia noien ərəha me səkimiaha mhəuvehe pwəh ia ho paptas ia kimiaha ia nəghi Iesu Kristo. Tiho iam̄inhi irə mine nənə Kumwesən trəpwəh nər̄pw̄inien noien ərəha me səkimiaha. Kimiaha tihəuvehi Nənimw̄in Ikinan. 39 *Promes nəha raməmak tukumiaha, maməmak mwi ti nər̄imiaha me, mine nər̄mama səməme kamharə isipw̄in. Raməmak ti nər̄mama me pam səməme Iərimənu Kumwesən səkitaha trəkwein ia nirəha.”

40 *Pita rini irapw nəgkiariien me r̄ip̄ik mwi ti nirəha i, maməkeikei m̄nraha, mam̄ini mə, “Nər̄mama ipwet mine hamo noien ikou. Tiharaka ia nirəha ti nəri nə mə Kumwesən trərpw̄in noien ərəha me səvənraha.” 41 *Ia nəp̄in nəha nər̄mama me həp̄ik həmwhen ia 3000 hani n̄p̄ər̄hienien ia nəgkiariien səvəi Pita, mhəuvehe, ko paptas ia nirəha.

Narəien səvəi nər̄mama me səməme kamhəni n̄p̄ər̄hienien ia Iesu

42 *Ia nəp̄in me irəha kamhousəsimw̄in irəha me, mamhətər̄ig nəgkiariien sə aposol me kamhahatən irəha irə. Kamhəkwsen

* 2:37: Luk 3:10,12, Wok Me 16:30 * 2:38: Luk 24:47, Wok Me 3:19 * 2:39: Aes 57:19 * 2:40: Dut 32:5, Fil 2:15 * 2:41: Wok Me 2:47, 4:4, Wok Me 5:14 * 2:42: Wok Me 20:7

bred, mamhani pəri nari, mamhəfwaki pəri. ⁴³ *Nərmama me pam kamhəhekir, ti nəri nə mə Kumwesən rauvei pen niskaiien m aposol me səvəi Iesu. Ia niskaiien nəha irəha kamho nımtətien me rıpk mine narımnari me nərmama kamhətoni hamərkərinari irə. ⁴⁴ *Nərmama me pam səməme kamhəni nıpərhienien ia Iesu, kamharə pəri ia kwopun kuatia, mamhəuai narımnari me səvənraha mınraha me. ⁴⁵ Irəha kamhəmri pen nəmri nari ia səvənraha tıprənə mine nautə me mamhəuvehi mane irə. Nəpın nari riti riwən ti nırəha riti, kamhəuai mane nəha, mamhəuvei pen m iərmama nəha. ⁴⁶ *Ia nəpın me kamhavən pəri, mamhəuvən fwe ia nımwə səvəi Kumwesən. Fwe ia nəkwai nımwə me səvənraha, kamhəkwsen bred, mamhani pəri nari. Rerınraha ragien. ⁴⁷ *Kamhəgnəgini Kumwesən. Nəpın nərmama me hətoni irəha, kamhəsiai irəha. Ia nəpın me Iərimənu rauvehimıru nərmama me nepwın mwi, nənə həuvehe mho kuatia irəha mınraha.

3

Pita romasan iərmama riti nisun mi krouemhə

¹ *Ia nəpın riti, tri klok ia nəruarəv, nəpın səvəi nəfwakiien ruvəuvehe. Pita mine Jon krouutə pen fwe ia nımwə səvəi Kumwesən. ² *Iərmama riti fwe ikin. Nəpın rınətui pehe nisun mi krouemhə ko rıpkavən mhə. Ia nəpın me in me nepwın həuvehi mhəkure pen i ia nıkare nımwə səvəi

* **2:43:** Wok Me 5:11 * **2:44:** Wok Me 5:12, 6:8, Wok Me 4:32-35

* **2:46:** Luk 24:53 * **2:47:** Wok Me 2:41, 6:7, Wok Me 11:21,24

* **3:1:** Wok Me 10:3,9,30 * **3:2:** Jon 9:1, Wok Me 14:8

Kumwesən ipaka ti təpinhə nəha kani mə Təpinhə sə Ramasan. Nəp̄in nərmama me kamhəuvehe mə tuhəuvnimwə, iərmama nəha ramase mane m̄inraha. ³ Pita m̄ine Jon krouvehe ipaka mə trouuvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən. Nəp̄in iərmama nəha rətoni, rase mane m̄inrau. ⁴ *Pita m̄ine Jon krouəti pen rouətə in. Pita r̄ini mə, “Tiko m̄əti pehe m̄ətə kimrau.” ⁵ Iərmama nəha rəti pen m̄ətə irau. Rer̄in ramrhi mə rosi trouvei pen nari riti min.

⁶ *Mətə Pita r̄ini pen tukwe in mə, “Səiou silva m̄ine kol riwən, mətə nəfe iakauvehi takuvei pehe mik. Ia nəghi Iesu Kristo, iəmə Nasaret, tiko m̄ərer mavən.” ⁷ Pita ruvehi rəḡin mwatuk m̄ivi utə. Təkwtəkwuni a iərmama nəha nisun mi krouvehe rouskai. ⁸ *Riskəmter mavən, mukurirə ia Pita m̄ine Jon, mharuvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən. Ramavən, maməruərau utə, maməgnəḡini Kumwesən. ⁹ Nərmama me pam həti pen mhətə iərmama nəha ramavən maməgnəḡini Kumwesən. ¹⁰ Hətə həukurən mə iərmama nəha in nəha raməkure rer̄in mamase mane fwe ia n̄ikare nimwə səvəi Kumwesən ipaka ti Təpinhə sə Ramasan. Irəha həkərinari irə. Nənimenraha rier ti nəfe kino irə.

Pita raməvisau fwe ia nimwə səvəi Kumwesən

¹¹ Iərmama nəha raməgher pen ia Pita m̄ine Jon. Nərmama pam haiu mhəuvehe ti nirəhar fwe ia kwopun nəha kani mə Vrandə səvəi Solomon. Nənimenraha rier. ¹² Nəp̄in Pita rətə nərmama me nəha, r̄ini pen ti nirəha i mə, “Nəmə Isrel.

* **3:4:** Wok Me 14:9 * **3:6:** Wok Me 3:16, 4:10, Wok Me 16:18

* **3:8:** Jon 5:14, Wok Me 14:10

Rəfo hiamərkərinari ia iərmama i? Hiaməti pehe mamhətə kimrau ti nəfe? Hiaməfətərig irə? Ko kimrau iaromasan iərmama i ia səkimrau atukw niskaiien uə ti nəri nə mə kimrau iəmə ikinan mi? Rekəm! ¹³*Kumwesən səvəi Epraham mine Aesak mine Jekop, Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkitaha, in ruvehi utə nəghi Iesu, iəmə sə ramo tukwini nari min. Iesu nəha hiəuvei pen ia rəgi nəkur Rom. Nəpən Paelat rini mə trəsəni Iesu rier irapw ia kalapus, hiärer ia nənime Paelat, mamhəni mə hiəpwəh nokeikeiien mə tro iamihhi irə. ¹⁴Iesu nəha in iəmə atukwatukw mine iəmə ikinan, mətə kimiaha hiənəpwəh in, mhəres pen Paelat i mə tripkəsəni mhə in rier irapw ia kalapus mətə trəsəni a iərmama sə rinousi əpune iərmama rier irapw. ¹⁵*Ia noien nəha hiənousi əpune Iəmə sə in Nukune Nimiruien. Mətə Kumwesən rino in rətui mwi ia nemhəien. Kimaha iahənətoni nəri nəha, mamhəni irapw mə ro nīpərhienien. ¹⁶Nəgse nəghi Iesu nəha in nəha rino nisui iəmə i krouvehe rouskai. Hiamətoni iəmə i, mhəukurən in. In rini nīpərhienien ia nəghi Iesu, mo pen ramərer ia nəmrimiaha nīpwran rinəsənən pam.

¹⁷*Piak me iakukurən mə ia nəpən nəha hiənousi əpune Iesu, kimiaha mine nəmə asori me səkimiaha hiəreirei nəfe nəha hiamo. ¹⁸*Mətə ia noien nəha hiəno irə Kumwesən rino nəgkiariien me səvənhi sə in rīməuvei pen m profet kupwən me səvənhi həuvəuvehe mhəuvəukuə. Profet me nəha haməkupwən mhəni irapw mə Kristo səvənhi

* **3:13:** Eks 3:6,15, Mat 22:32, Luk 23:13-25, Wok Me 2:23, 7:32

* **3:15:** Wok Me 1:8, 2:36, Wok Me 4:10 * **3:17:** Luk 23:34,

1Tim 1:13 * **3:18:** Luk 24:27

tramækeikei mîregi nâmisæien. ¹⁹ *Ro iamînhi iræ kîmiaha tihamækeikei mhærærig ia noien æræha me sækîmiaha pwæh Kumwesæn raikuas raka næræhaien me sækîmiaha. ²⁰ Trîni mînuæ hio iamînha iræ, nâpîn sævæi napwîsien truku pen ia nâmri Kumwesæn. In trærhi pehe Kristo sækîmâni irapw fwe kupwæn mæ truvehe tukumiaha. Kristo næha iakani in Iesu. ²¹ In tramækeikei maræ fwe ia neiai meste Kumwesæn tro narimnari me hæuvehe mhø sæ vi ræmwhen ia profet ikinan me sævænhi fwe kupwæn hêmâni. ²² *Moses rîmâni mæ, 'Iærîmânu Kumwesæn sækîmiaha truvehi utæ profet riti ræmwhen ruvehi utæ iou. Profet næha truku pen ia kîmiaha in piævîmiaha riti. Tihamækeikei mhætærig ia narimnari me pam profet næha trîni pehe tukumiaha i. ²³ Trîni mînuæ iærmama riti ræpwæh nætærigien ia profet næha, Kumwesæn truvehi raka in, mæpwæh nævsini penien in ia nærmama me sævænhi.'

²⁴ Samuel mîne profet me pam sæmæme hænækuriræ pen i mhæuvehe hêmâni narimnari me i kamo ipwet mîne. ²⁵ *Nækur Isrel, kîmiaha næ nîpwnæti profet kupwæn me. Kîmiaha næ nîpwnæti kaha kupwæn me. Promes næha Kumwesæn rîmæuvei pen mînraha in næ promes sækîmiaha. In rîmâni pen ti Epraham i mæ, 'Iærmama riti truku pen ia kwænækwus sæim. Namasanien sæiou truku pen iræ, mevæn ti nærmama me pam ia tænæmtænæ me.' ²⁶ *Nâpîn Kumwesæn ruvehi utæ Tîni, in rukupwæn mærhî pehe i tukumiaha nækur Isrel

* **3:19:** Wok Me 2:38 * **3:22:** Dut 18:15,18-19, Wok Me 7:37

* **3:25:** Jen 22:18, Kal 3:8 * **3:26:** Wok Me 13:46

mə trəkwein amasan m kimiaha, mo hiəpwəh nərəhaien me səkimiaha.”

4

Pita mine Jon krouərer ia nəmri nəmā asori me

¹ *Nəpīn Pita mine Jon krauəgkiari ihi m nərmama, pris me mine Satusi me^a həuvehe irəha iəmā asori səvəi naruagən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən. ² *Niemaha rəpi irəha ti nəri nə mə Pita mine Jon krauahatən nərmama me, rauni mə Iesu rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ia nəgkiariien nəha krauahatən pen mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi. ³ *Nəmā asori me nəha həkwtəmhiri irau, mətə ti nəri nə mə rīnaməruarəv, hosə pen irau ia kalapus mə trouəmak fwe ikin roueste trakwakwi. ⁴ *Mətə nərmama me səməme həməregi nəgkiariien səvənrau, həpik ia nirəha həni nīpərhienien ia Iesu. Kəvsini nərman me əpa səməme həni nīpərhienien ia Iesu, irəha pam ipaka faef-taosen.

⁵ Kini rakwakwi irə nəmā asori me səvəi nəkur Isrel mine elta me mine nahatən me səvəi Loa housəsimwīn irəha me fwe Jerusalem. ⁶ Irəha housəsimwīn irəha me irəha pris asori anan nəghīn nə Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksanta, mine sin sin mwi irəha kwənəkwus səvəi pris asori anan. ⁷ *Irəha həuvehi Pita mine Jon, mhərpwi irapw irau ia kurkwanraha, mhəres

* **4:1:** Luk 22:4,52 **a 4:1:** Əvsini mwi Mak 12:18. Satusi me həni mə iərmama sə ruvamhə ko rīpkətui mhə mwi ia nemhəien səvənhi.

* **4:2:** Wok Me 23:8 * **4:3:** Wok Me 3:1 * **4:4:** Wok Me 2:41

* **4:7:** Mat 21:23

pen irau i mæ, “Sin ruvei pehe niskaiien m kimirau uæ irauo næri i ia næghi sin?”

8 *Ia næþin næha Pita rerin ruvehe mukuær ia Nænimwþin Ikinan, rini pen ti niræha i mæ, “Kímiaha næmæ asori me sævæi nækur Isrel mine elta me. 9 Tækwætækwuni hiamæres pehe kímrau i ia namasanien sæ iarouo m iærmama i nisun mi krouemhæ. Hiamæres mæ iarouæfo iræ ro in ruvehe mæsanin. 10 *Ramasan. Kímiaha pam i tihamækeikei mhæukuræn. Nækur Isrel me pam mwi tuhamækeikei mhæukuræn. Iæmæ i ramærer ia næmrímiaha nisun mi krouskai, ti næri næ mæ iaromasan in ia næghi Iesu Kristo, iæmæ Nasaret. Hiænæruui tærinu pen in ia nei kamarkuauu, remhæ, mætæ Kumwesæn rino in rætui mwi ia nemhæien sævænhi. 11 *Iesu in iæmæ næha Nækukuæ Ikinan ramægkiari iræ, mamini mæ, ‘Kæruætereï næha kímiaha næmæ hiamuvrhækin nimwæ hiænuæ ræræha, mhæpwæh, tækwætækwuni næha ruvæuvehe mino kæruætereï sæ ræpi raka pam kæruætereï me, mækwætæmhiri æknekin pam nimwæ.’ ”

12 *Pita rirþin nægkiariien mini mæ, “Iesu æpa rauvehi niskaiien ti nuvehimiruuen kitaha. Ia tænæmtænæ me pam, iærmama riti mwi riwæn Kumwesæn rærhi pehe i mini mæ tsamækeikei mha-hatætæ ia næghin mæ in truvehimiru kitaha.”

13 Næþin næmæ asori me hætoni mæ Pita mine Jon krouæpwæh nehekiriien ia næmrinraha, hærkærinari iræ. Hænætæ sas mæ irau iæmæ auær a mi. Krouæpwæh nevænien ia kwopun sæ kaukuræn nari ikin.

* 4:8: Mat 10:19-20 * 4:10: Wok Me 3:6,13-16 * 4:11: Mat 21:42 * 4:12: Mat 1:21

Irəha hamətəriḡ tukwe, mhəukurən mə irau nəha krinamavən pəri irəha Iesu fwe kupwən. ¹⁴ Mətə ko həpwəh niniien nəḡkiariien riti, ti nəri nə mə hətoni iəmə nəha krinomasan nisun mi ramərer ia nikarenrau. ¹⁵ Ia nəpin nəha nəmə asori me həni mə irəhar tuharevən fwe iruə. Nəpin harier irə, kamhəḡkiari minraha me mə, ¹⁶ **“Tso nəfe ia iəmənmi nəha? Nəkur Jerusalem me pam həukurən mə krino nimtətien asori nəha. Ko kitaha səpwəh niniien mə neikuəien.* ¹⁷ Mətə rərəha mə nəḡkiariien nəha truviris mevən mwi ti nərmama me. Pwəh sənise pen əknekɨn ti nirau i mə trouəpwəh mwi niniien nəḡhi Iesu i ti iərmama riti mwi.”

¹⁸ **Irəha həkwein irəhar haruvnimwə pehe mwi. Həni pen ti Pita mine Jon mə trouəpwəh mwi niniien uə nahatənien nərmama me ia nəḡhi Iesu.*

¹⁹ **Miregi Pita mine Jon krouni mə, “Kimiaha əpa tihaməkeikei mhəkiri mə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən mə kimrau taro nəkwən uə nəkwamiaha.* ²⁰ Mətə kimaha ko iahəpwəh nəkwumwi təriniien tərhumaha. Tahaməkeikei mhəvisau irapw nəfe iahənətə mhəregi.”

²¹ Nənə nəmə asori me hənise əknekɨn pen ti nirau i, mhərhi pen irau krauevən, mhəpkətə mhə suatuk riti ti nousiien irau. Rəknekɨn ti nirəha ti nəri nə mə nərmama me haməḡnəḡini Kumwesən ti nəfe irau krino ia iəmə nəha nisun mi krouemhə. ²² Iəmə nəha krinomasan in ia nəḡhi Iesu nuk səvənhi rəpi raka foti.

Nərmama me səvəi Iesu həfwaki

* **4:16:** Jon 11:47 * **4:18:** Wok Me 5:28,40 * **4:19:** Wok Me 5:29

23 Nəp̄in Pita m̄ine Jon krouier, krouev̄an rouətə n̄armama me s̄əv̄ai Iesu, n̄ənə rouəvisau narimnari me pris asori me m̄ine n̄əmə asori me s̄əv̄ai n̄əkur Isrel h̄əm̄ani pen t̄i nirau i. 24 *Nəp̄in irəha h̄əregi, housəs̄imw̄in irəha me mh̄əfwaki p̄əri m̄ Kumwes̄ən, mh̄əni m̄ə, “Īərim̄ənu Asori ik̄ino neiai m̄ine t̄ipr̄ənə m̄ine t̄əsi m̄ine narimnari me pam ia nirəhar. 25 Fwe kupw̄ən, nəgkiariien s̄əim s̄ə ruku pen ia N̄ən̄imw̄in Ikinan, rier ia n̄ip̄əgi n̄əkwai īərmama s̄əim s̄ə ro tukwini nari mik, kaha s̄əkimaha Kig Tev̄it, m̄ini m̄ə,

‘Rəfo n̄armama r̄ipko mh̄ə irəha n̄əkur Isrel niemaha ram̄əpi irəha?

Rəfo n̄armama me ia t̄ipr̄ənə i haməkure t̄i n̄ət̄ərigien s̄əv̄ənraha, m̄ətə hamo teki nari?

26 Kig me ia t̄ipr̄ənə i h̄əpn̄əpenə t̄i naruaḡenien.

N̄əmə asori me pam housəs̄imw̄in irəha me, mamh̄əni ərəha Īərim̄ənu, mamh̄əni ərəha m̄wi Kristo s̄əv̄ənhi.’

27 *Kumwes̄ən, nəgkiariien n̄əha ro n̄ip̄ərhienien. Ia taon i Jerusalem, Kig Herot m̄ine Ponjes Paelat h̄ənousəs̄imw̄in p̄əri irəha n̄armama r̄ipko mh̄ə irəha n̄əkur Isrel m̄ine n̄əkur Isrel. Irəha h̄ənousəs̄imw̄in irəha me, mh̄əmw̄əki Iesu īəm̄ə ik̄inan s̄əim s̄ə ramo tukwini nari mik. 28 *Irəha h̄əno narimnari me n̄əha mamhesi pen atukwatukw n̄əfe ik̄im̄əni m̄ə tuko ia n̄ət̄ərigien s̄əim. 29 *M̄ətə Īərim̄ənu, t̄əkw̄t̄əkw̄uni tikregi ro nəgkiariien skai me n̄əha n̄əmə asori me h̄əm̄ani pehe tukumaha i. Kimaha iahase ik̄ m̄ə tikasitu ia kimaha. Kimaha

* 4:24: Eks 20:11, Neh 9:6, Sam 146:6 * 4:27: Mat 27:1-2, Luk 23:7-11, Wok Me 3:13 * 4:28: Wok Me 2:23 * 4:29: Efes 6:19

i nǝrmama iahamo tukwini nari mik. Pwǝh iahǝvisau irapw nǝgkiariien sǝim, mhǝpwǝh nehǝkiriien. ³⁰ Osǝ pehe rǝgim ǝsanin, momasan nǝrmama sǝmǝme nemhǝien rarǝ ia nirǝha. Ia nǝghi Iesu, iǝmǝ ikinan sǝ ramo tukwini nari mik, pwǝh kimaha iaho nimtǝtien me mine narimnari me nǝrmama tuhǝtoni, hǝrkǝrinari irǝ.”

³¹ *Nǝpin hǝfwaki pam, Kumwesǝn rikiukiu ia kwopun nǝha kamhǝkure ikin. Rerǝnraha ruvehe mukuǝr ia Nǝnimwin Ikinan. Nǝnǝ hǝuvǝn mhǝni irapw nǝgkiariien sǝvǝi Kumwesǝn, mhǝpwǝh nehǝkiriien.

Nǝrmama me sǝvǝi Iesu hasitu ia nirǝha me

³² *Ia nǝpin nǝha nǝrmama sǝmǝme kamhǝni nǝpǝrhienien ia Iesu, rerǝnraha mine nǝtǝrigien sǝvǝnraha ro a kuatia. Riti ia nirǝha riwǝn ramǝpwǝtig ti nautǝ me sǝvǝnhi, mini mǝ sǝvǝnhi ǝpa. Mǝtǝ hǝuai narimnari me mhǝuvehi rǝmwhen ia nirǝha me. ³³ *Aposol me kamhǝvisau irapw skai mǝ Iesu Iǝrimǝnu rinǝtui pǝrhien mwi ia nemhǝien sǝvǝnhi. Nǝnǝ Kumwesǝn ramasitu asori ia nirǝha ia namasanien sǝvǝnhi.

³⁴ *Nǝrmama me sǝvǝi Iesu riti ia nirǝha riwǝn rini mǝ nari riwǝn tǝni tukwe, ti nǝri nǝ mǝ sin sin ia nirǝha sǝvǝnraha tiprǝnǝ uǝ nimwǝ rarǝ hǝmri pen nǝmri nari irǝ. Nǝpin kuvehi nǝnimen, hǝuvehi mane, ³⁵ mhǝuvǝn, mhǝfate pen ia nisui aposol me. Nǝnǝ aposol me hǝuai, mhǝuvei pen m nǝrmama sǝmǝme nari riwǝn ti nirǝha.

³⁶ *Iǝrmama riti nǝha ikin nǝghin nǝ Josef. In iǝmǝ Isrel sǝ ruku pen ia kwǝnǝkwus sǝvǝi Livae.

* **4:31:** Wok Me 2:4 * **4:32:** Wok Me 2:44 * **4:33:** Wok Me 2:47 * **4:34:** Wok Me 2:45 * **4:36:** Wok Me 11:22-26, Wok Me 13:2-3

Rinətui ia tənə əmweris nəha Saepras. Aposol me həsegi pen nəghin sə vi mə Panapas. Nipwrai nəgkiariien nəha in i mə İəmə sə Ramərpwi Əknekin Nərmama. ³⁷ Josef i rəmri pen nəmri nari ia tıprənə səvənhi. Nəpın kuvehi nənimen, ruvehi mane, mevən, mifate pen ia nisui aposol me.

5

Ananaeas mine pran səvənhi Safaera

¹ Mətə iərmama riti nəghin nə Ananaeas mine pran səvənhi Safaera krouəmri pen nəmri nari ia səvənrau tıprənə. ² *Nəpın kuvehi nənimen, krouvehi mane, rouni pəri mə trouvehi raka nipərin səvənrau. Kurirə irə Ananaeas ruvehi nipərin a, mevən, mifate pen ia nisui aposol me, mameikuə mə mane me pam nəha rauvei pen.

³ Pita rini mə, “Ananaeas, rəfo ikəsəni Setan ruvehe mukuər ia rerim, mamə ikameikuə ia Nənımwın İkinan? Nəmri tıprənə sə kuvei pehe mik, rəfo ikəkwtəmhiri nipərin səim? ⁴ Nəpın ikəpwəh nəmri penien ihi nəmri nari irə, tıprənə ramo ihi səim irə. Nəpın ikuvehi mane, ia nəpın nəha mwi mane nəha ramo ihi səim irə. Mətə rəfo rerim rirhi mə tiko noien i? İkəpwəh neikuəien ia nirak, mətə ikeikuə ia Kumwesən.”

⁵⁻⁶ Nəpın Ananaeas riregi nəgkiariien nəha, təkwtəkwwuni a mwi rımwei memhə. Ntəmaruə me nepwın həskəmter, mhəvegi nipwrən, mhəuvehi mhəier, mhəuvən mhənımwi. Nərmama me həregi həhekir.

⁷ Nəpın aoa kahar rukurau, pran səvəi Ananaeas ruvnımwə pehe, mətə rəpwəh nukurənien mə

* 5:2: Wok Me 4:34-35

səvənhi iərman ruvamhə. ⁸ Pita rini pen tukwe in mə, “Tiko m̄ini pehe ro tukw iou i mə nəmri t̄iprənə sə kuvei pehe m̄ kimirau, in pam i?”

Miregi Safaera rini mə, “Ouəh, nəmri t̄iprənə ihi nəha?”

⁹ Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Rəfo kimirau iərman səim irouni pəri mə tirouni mə mane me pam i? Ikukurən mə ko ikeikuə ia Nən̄imw̄in səvəi Iərimənu? Ətə ro! Nərmama səməme hamən̄imwi səim iərman, irəha fwe ia kwəruə. Tuhəuvehi mwi ik, mhəuvən fwe iruə.”

¹⁰ Təkwtəkwuni a Safaera r̄imwei ia nisui Pita memhə. Nəp̄in ntəmaruə me həuvnimwə pehe, hətə raməmak muvamhə. Nənə həuvehi, mhəier, mhən̄imwi ia nikare səvənhi iərman. ¹¹ Nakalasia me m̄ine nərmama səməme həregi nəri nəha, irəha pam həhek̄ir asori.

Aposol me kamho n̄imtətien me

¹² *Ia nəp̄in nəha aposol me kamhavən ia reri nərmama me, mamho n̄imtətien me r̄ip̄ik m̄ine narimnari me r̄ip̄ik nərmama hətoni mhərkərinari irə. Ia nəp̄in me nərmama səməme kamhəni n̄ip̄ərhienien ia Iesu kamhousəsimw̄in irəha me ia vranda səvəi Solomon ia nimwə səvəi Kumwesən. ¹³ Nəp̄in nərmama əpnəpen a hətoni irəha, həgnəḡini irəha, mətə həpwəh nevənien ipaka, ti nəri nə mə həhek̄ir. ¹⁴ *Mətə nərman me həp̄ik m̄ine n̄ipran me həp̄ik kamhəuvehe ti Iesu Iərimənu, mamhəni n̄ip̄ərhienien irə. ¹⁵ Aposol me kamho n̄imtətien me r̄ip̄ik ia Jerusalem. Ro pen nərmama me kamhəuvehi nərmama səməme

* **5:12:** Wok Me 2:43, 14:3 * **5:14:** Wok Me 2:41, 21:20

nemhəien rarə ia nirəha, mhəuvehi, mhəuvən fwe ia suatuk, mhəmri pen irəha ia təkure nīkougau me mine kafete me. Irəha kamho iamīnhi irə minuə Pita ruvehe mukurau mətə nənīmwin a trukurau pen ia nirəha, nənə irəha həuvehe mhəsani. ¹⁶ *Nərmama me fwe ia rukwənu me ipaka ti Jerusalem, irəha mwi kamhəuvehi nərmama me səvənraha səməme nemhəien rarə ia nirəha mine səməme nənīmwin ərəha me kamharə ia nirəha, kamhəuvehi irəha, mhəuvehe, nənə aposol me ho irəha pam həuvehe mhəsani.

Nəmə asori me kamhometə aposol me

¹⁷ *Ia nəpīn nəha pris asori anan mine Satusi me nepwin housəsimwin pəri irəha me. Rerīnraha ramrhi ərəha aposol me səvəi Iesu. ¹⁸ Mo pen həkwtəmhiri irəha, mhəuvehi puvnimwə irəha ia kalapus. ¹⁹ *Mətə ia nəpīn irə agelo riti səvəi Iərimənu ruvehe məsevər ia təpinhə me səvəi nimwə nəha, miri irapw aposol me, mīni pen ti nirəha i mə, ²⁰ “Tihəuvən mhərer ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəni irapw ti nərmama me nəgkiariien me pam ia nīkaren səvəi nīmīruien vi i.”

²¹ Ia nəpīn rinamran həuvən fwe ia nimwə səvəi Kumwesən mamhəhatən nərmama rosi agelo rīməni pen tukunraha i.

Nəpīn pris asori anan mine in me nepwin həuvehe, housəsimwin nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Nəmə asori me nəha hərhi pen nərmama nepwin mə tuhəuvən fwe kalapus, mhəuvehi aposol me, mhəuvehi mhəuvehe.

* **5:16:** Mak 6:56, Wok Me 19:11-12 * **5:17:** Wok Me 4:1-2,6

* **5:19:** Wok Me 12:7-10

22 Mətə nəp̄in nər̄mama me nəha kər̄hi pen irəha həuvən ia kalapus, həpwəh nətoniien aposol me. Nənə hərərig, mhəni pen ti nəmə asori me i mə,
 23 “K̄imaha iahəuvən mhətoni kalapus rəsisəg əknek̄in. Nər̄mama səməme kamhətui ti kwopun nəha kamhərer tukuahag pam ia kwəruə me. Mətə nəp̄in həsevər ia təpinhə, k̄imaha iahəuvnimwə, mətə nər̄mama me nəha həiwən.”

24 Nəp̄in pris asori me mine iəmə asori səvəi naruagən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən hərəgi nəgkiariien nəha, nətərigien səvənraha rəvsausini pik ti aposol me. Həreirei mə nəfe ro irəha.

25 Ia nəp̄in nəha iərmama riti ruvnimwə pehe, mini pen ti nirəha i mə “Nəmə me nəha hiənəsisəg tukuahag ia nirəha, irəha fwe ia nimwə səvəi Kumwesən kamhahatən nər̄mama me.” 26 *Nənə iəmə asori səvəi naruagən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən riskəmter, miri naruagən me nepw̄in səvənhi, mhəuvən, mhəkwtəmhiri aposol me, mhəiri irəha mhəuvehe. Mətə həpwəh nousiien irəha, ti nəri nə mə həhek̄ir nər̄mama me. Kamo nər̄mama me həkw̄i irəha ia kəruətərei.

27 Irəha həuvehi aposol me mhəuvehe, mhərpwi irapw irəha ia nəmri nəmə asori me. Nənə pris asori anan rəgkiari minraha, 28 *mini mə, “Iahəuvəni pehe raka nəgkiariien skai tukumiaha i mə tihəpwəh rə nahatənien nər̄mama ia nəghi iəmə nəha. Mətə hiənərui nəkwamaha. Hətə ro. Təkwtək̄wuni nəha nər̄mama me pam ia Jerusalem həuvəregi raka nəgkiariien sək̄imiaha.

* 5:26: Mat 14:5 * 5:28: Wok Me 4:18, Mat 27:25

Rəfo mə tihərukwi pehe nemhəien səvəi iəmə nəha ia kımaha.”

²⁹ *Mətə Pita mine aposol me həni pen ti nəmə asori me i mə, “Kımaha tahaməkeikei mho nəkwai Kumwesən, rıpkə mhə nəkwai nərmama.

³⁰ *Kımiaha hiənousi əpune Iesu ia noien nəha hiəno irə, mhərukwi utə ia nei kamarkuau. Mətə Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkitaha rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ³¹ *Kumwesən i ruvəuvehi utə raka in mukurei pen in ia nıkaren mwatuk mə in iəmə sə triri nərmama mine iəmə sə truvehimiru nərmama. Kumwesən ro iamınha irə mə truvei pehe nəpın m kitaha nəkur Isrel. Trini minuə sərərıg ia noien ərəha me səkitaha, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səkitaha, məpwəh nəripwinien. ³² *Kımaha iahənətə narimnari me nəha, mamhəvisau irapw mə ro nıpərhenien. Nənimwın İkinan sə Kumwesən rauvei pen m nərmama səməme hamo nəkwən in mwi ramərer kımaha min.”

³³ *Nəpın nəmə asori me həregi nəgkiariien səvəi aposol me niemaha rəpi irəha. Hənuə tuhousi əpune irəha. ³⁴ *Mətə iəmə asori riti nəha ikın ia rerınraha nəghın nə Kamaliel. In Farisi riti. In iahatən riti sə ramahatən Loa səvəi Moses. Nərmama pam kamhəsiəi in. In riskəmter, mını pen ti naruagən me mə, “Tiho mhəuvehi nəmə i mhəier. Pwəh kımaha iahəgkiari ouihı a.” ³⁵ Nəpın aposol me həier irə, Kamaliel rəgkiari pen m nəmə asori me i mə, “Nəmə Isrel, tihətərıg amasan ti

* **5:29:** Wok Me 4:19 * **5:30:** Wok Me 3:15 * **5:31:** Wok Me 2:33-34, Efes 1:20, Hip 2:10, 12:2 * **5:32:** Wok Me 1:8 * **5:33:** Wok Me 7:54 * **5:34:** Wok Me 22:3

nəfe hiamo ia nəmə me i. ³⁶ *Rerimiahaha trirhi Teutas fwe kupwən.^a Rini mə in iərmama riti. Nərmama həpik, ipaka ti 400, həuvən mhəkurirə i. Mətə kousi əpune iəmə nəha. Nərmama səməme kamho nəkwan havən kirkiri. Kusen səvənraha rəsas miwən. ³⁷ *Kurirə ikin, ia nəpən sə kaməvsini nərmama me irə, Jutas iəmə Kalilib rərer mivi nərmama həpik həuvən mhəkurirə i. Mətə in mwi kousi əpune. Nərmama səməme kamho nəkwan havən kirkiri. ³⁸ Ro iamīnhi irə iakuə takini pehe tukumiahaha i mə, nəmə me i hamərer ia nəmrītaha ipwet, ramasan mə tihəpwəh irəha, mhəfi raka rəgimiahaha ia nirəha. Trini minuə nəri nəha hamo ruku pen ti iərmama, trəsas miwən. ³⁹ Mətə trini minuə Kumwesən ramərer kurirə ia nirəha, ko hiəpwəh nəniseien irəha. Tihətərig amasan ti nəfe hiamo ia nəmə me i. Kitaha səreirei, mətə rərəha mə tihətə sas kurirə mə hiamousari m Kumwesən.”

⁴⁰ *Ro iamīnhi irə nəmə asori me ho rosi Kamaliel rīmāni pen ti nirəha i. Həkwein mwi aposol me həuvnimwə pehe, mhərisi irəha, mhənise pen əknekīn ti nirəha mə tuhəpwəh nəvisaiuen mwi m nərmama ia nəghi Iesu, nənə mhəfi raka rəgīnraha ia nirəha.

⁴¹ *Aposol me həier ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur İsrəl, mamhəgien, ti nəri nə mə Kumwesən rətə irəha mə həmwəhen ko naurisien mīnraha ti

* **5:36:** Wok Me 21:38 **a 5:36:** Teutas in iərmama riti rīmāiri nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mharuagən irəha nəkur Rom. Rəpwəh nokeikeien mə nəkur Rom tuhərimənu ia nəkur İsrəl. * **5:37:** Luk 2:1-2 **b 5:37:** Jutas in iəmə Kalili riti. Fwe kupwən rīmāiri nərmama me səvənhi həuvən mharuagən irəha nəkur Rom. * **5:40:** Wok Me 4:18 * **5:41:** Mat 5:10-12, 1Tes 4:13

nəghi Iesu. ⁴²* Nənə ia nəp̄in me kəmhəuvən fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəuvən mwi ia nimwə me, mamhərīp̄in, mamhahatən nərmana me, mamhəvisau minraha mə Iesu in Kristo.

6

Nasituien me irəha pam sefen

¹* Nərmana me səvəi Iesu həuvehe mhəp̄ik mwi. Ia nəp̄in nəha nəkur Isrel səməme kəmhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris həvisə irəha nəkur Isrel səməme kəmhəgkiari ia nəgkiariien Hipru. Nəkur Isrel səməme kəmhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris həni mə ia nəp̄in me, nəp̄in kauvei pen mane mine nəveginien m nərmana me trasitu ia nirəha, k̄ipkuvei pen mhə m n̄ipran me səvənraha səməme nərman me səvənraha həuvəmhə. ² Ro iam̄inhi irə, aposol me twelef həkwein pen nərmana me səvəi Iesu mə irəha pam tuhəuvehe. Nəp̄in həuvehe, aposol me həni pen ti nirəha i mə, “Kimaha iahaməvisau irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən. Ripkatukwatukw mhə mə tahəpwəh wok nəha mhəuvehe mhəsui raka nəveginien. ³* Ro pen piəvmaha me, kimiaha tihərpwi rəgimiahə ia nərman me sefen ia kimiaha nəghinraha ramasan, rerinraha rukuər ia Nənimwin Ikinan, nukurəniēn səvənraha rəpwəmwis. Kimaha tahəvehi utə irəha mə tuhəsui raka nəveginien. ⁴ Mətə wok səkimaha tahaməfwaki, mamhəvisau irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən ia nəp̄in me.”

* **5:42:** Wok Me 9:22, 17:3 * **6:1:** Wok Me 4:35 * **6:3:** 1Tim 3:7

⁵* Nərmama me pam səvəi Iesu rerinraha ragien ti nəgkiariien nəha səvəi aposol me. Hərpwi rəginraha ia Stifen, iərman riti nahatətəien səvənhi riskai, rerin rukuər ia Nənimwin Ikinan. Hərpwi mwi rəginraha ia Filip, mine Prokoras, mine Nikanor, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, iamə Antiok. Ripko mhə in iamə Isrel, mətə ramarə ia narəien səvənraha. ⁶* Irəha həiri nərman me nəha sefen, mhəuvehe, mhərer ia nəmri aposol me. Aposol me həmrutə rəginraha ia nirəha, məfwaki minraha.

⁷* Ia nəpin nəha nəgkiariien səvəi Kumwesən rauviris mamevən. Nərmama me səvəi Iesu fwe Jerusalem həuvehe mhəpik mwi. Pris me nepwin həuvehi nahatənien səvəi Iesu, mhahatətə irə. Pris me nəha həpik kwopti.

Nəkur Isrel həkwtəmhiri Stifen

⁸* Stifen in iərmama riti Kumwesən rauvei pen niskaiien min, mamasitu irə ia namasanien səvənhi. Nəpin riti Stifen ramavən ia reri nərmama, mamə nimtətien asori me mine narimnari me nərmama hətoni, hamərkəri asori nari irə. ⁹* Mətə nərmama me nepwin nəha ikin. Irəha nərmama səvəi nimwəfwaki riti səvəi nəkur Isrel kani mə Nimwəfwaki Səvəi Nərmama Me Kinifi Raka Nari ia Nirəha.^a Nepwin həuku pen fwe Saerin mine Aleksantria. Nepwin mwi həuku pen fwe Silisia mine Esia. Irəha həskəmter

* **6:5:** Wok Me 8:5 * **6:6:** Wok Me 13:3, 14:23 * **6:7:** Wok Me 2:41, 16:5 * **6:8:** Wok Me 2:43 * **6:9:** 2Tim 1:15 ^a **6:9:** Nərmama me nəha səməme kamhəfwaki ia nimwəfwaki nəha irəha nəkur Isrel. Fwe kupwən kamoslef ia nirəha, nənə kinifi raka nari ia nirəha. Həpko mhə mwi slef ia nirəha.

mamhousari m Stifen. ¹⁰ *Mətə rəknekin ti nirəha. Ko həpkousi tərini mhə nəgkiariien səvənhi, ti nəri nə mə Nənimwɪn Ikinan rauvei pen nukurəniēn min.

¹¹ *Ro iamɪnhi irə hərəku pen nərmama nepwɪn mə tuheikuə irə. Nərmama me nəha həskəmter, mhəni mə, “Kimaha iahəregi iəmə i raməgkiari ərəha ia Moses mine Kumwesən.”

¹² Nəpɪn nərmama me mine nəmə asori me səvənraha mine nahatən me səvəi Loa həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi irəha. Həuvən ti Stifen, mhəkwtəmhiri, mhəuvehi mhəuvən, mhərpwi irapw in ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. ¹³ *Irəha hərpwi irapw nərmama nepwɪn mə tuheikuə ia Stifen. Nərmama me nəha həni mə, “Ia nəpɪn me iəmə i ramini ərəha kwopun ikinan i mine Loa səvəi Moses. ¹⁴ Iahəregi rini mə Iesu nəha iəmə Nasaret in trousi testesi nimwə səvəi Kumwesən, mərarki narəien sə Moses riməuvei pehe m kitaha, məmri səpə riti.”

¹⁵ Nəmə asori me pam səvəi nəkur Isrel haməkure ia nousəsimwɪniēn səvənraha, mamhəti pen mamhətə Stifen, mhətoni mə nənimen rəmwhen ia nəmri agelo riti.

7

Nəvisaiuen səvəi Stifen

¹ Ia nəpɪn nəha pris asori anan rini pen ti Stifen i mə, “Rəfo irə? Nəgkiariien i ro nɪpərhiēniēn?”

² *Miregi Stifen rini mə, “Piak me mine tata me, həregi ro. Fwe kupwən, nəpɪn kaha

* **6:10:** Luk 21:15 * **6:11:** Mat 26:59-61 * **6:13:** Jer 26:11

* **7:2:** Jen 11:31

kupwən səkitaha Epraham ripkevən mhə ihi fwe Haran, Kumwesən asori rier irapw tukwe fwe Mesopotemia, ³*mini pen tukwe in mə, ‘Tikier ia tənə imwam mine nəkur imwam, mier mevən fwe ia tīprənə takahātən ik irə.’

⁴*Epraham rier ia tənə Koltia,^a mevən marə fwe ia taon nəha Haran. Nəpīn səvənhi tata remhə, Kumwesən rərui irapw mwi in ruvehe marə ia tīprənə i səhiamarə irə ipwet mine. ⁵*Mətə ia nəpīn nəha Kumwesən ripkuvei pen mhə tīprənə riti ia kwopun i mə tro səvənhi irə. Ripkuvei pen anan mhə kwənpərīn riti min. Mətə rino promes a mə tripkuvei pen min mine nīmwiḡwīni me sāməme tuhətui kurirə. Nəpīn Kumwesən rīmāni promes nəha, tīni Epraham ramiwən ihi. ⁶*Nəgkiariien sə Kumwesən rīmāni pen ti Epraham i ro iamīnhi irə: ‘Nīmwiḡwīm me tuhəuvən mharə ia tīprənə səvəi nərməpə. Nəkur ia kwopun nəha tuhəuvehi pen wok skai mīnraha, mhometə irəha meste nuk fo hantret.’ ⁷*Kumwesən rarə mini mwi mə, ‘Mətə iou takərpwīn noien ərəha səvəi nəkur me nəha nīmwiḡwīm me tuhəwok skai mīnraha. Kurirə irə nīmwiḡwīm me tuhəier ia tənə nəha, mhəuvehe, mhəfwaki pehe miou ia kwopun i.’ ⁸*Ia nəpīn nəha Kumwesən rīni mə Epraham mine kwənəkḡus me səvənhi tukaməkeikei kuvehi ninhum mīnraha. Noien nəha rahatən pen promes nəha Kumwesən rīməuvei pen m Epraham. Kurirə irə tīni Epraham rətui, nəghīn nə Aesak. Nəpīn ru-

* **7:3:** Jen 12:1 * **7:4:** Jen 11:31–12:5 a **7:4:** Koltia nəghīn riti mwi Papilon. * **7:5:** Jen 12:7, 15:18, Jen 17:8, Dut 2:5 * **7:6:** Jen 15:13-14, Eks 12:40 * **7:7:** Eks 3:12 * **7:8:** Jen 17:9-14, Jen 21:4

vehi nəpɪn eit səvənhi, səvənhi tata ruvehi ninhum min. Nənə Aesak rərəhi Jekop. Nənə Jekop rərəhi nərman me irəha pam twelef. Irəha me nəha kaha kupwən me səkitaha.

⁹ *Kaha kupwən me nəha səkitaha, rerinraha ramrhi ərəha piəvnraha Josef. Həuvehi pen in ia rəgi nərmama me nepwɪn, mhəuvehi mane irə. Nərmama me nəha həuvehi Josef, mhəuvən fwe Ijip. Ia kwopun nəha Josef ramowok slef, mətə Kumwesən ramarə tukwe, ¹⁰ *mauvehi raka in ia nɪpəmpəmien me pam səvənhi. Nəpɪn Josef revən mərəer ia nəmri Fero, kig səvəi nəkur Ijip, Kumwesən ruvei pen namasanien mine nukurənien min. Ro pen Fero ruvei pen nasoricien m Josef. Nənə Josef ruvehe mo in iamə asori ramətui amasan ti nəkur Ijip, nənə mamətui amasan mwɪ ti narimnari me sə kamo ia nəkwai nɪmwə səvəi Kig Fero.

¹¹ *Kurirə ikɪn nəpɪn səvəi nukumhə ruvehe muvehi pam nəkur Ijip mine nəkur Kenan, mamə nərmama həmisə pik. Kaha kupwən me səkitaha hənamətui sənənraha nəveginien, mətə ruvəivən.

¹² *Nəpɪn Jekop rɪregi nəvisaiien mə nəveginien fwe Ijip, rərhi pen kaha kupwən me səkitaha mə tuhəuvən fwe ikɪn. Ro səvi ti nɪrəha ti nevənien ia kwopun nəha. ¹³ *Nəpɪn irəha həuvən səro kəru irə, nənə Josef rɪni pui in ti piəvni me, nənə Kig Fero ruvehe mukurən nərmama ia kwənəkwws səvəi Josef. ¹⁴ *Kurirə irə Josef rərhi pen nəgkiariien

* **7:9:** Jen 37:11,28, Jen 39:1-3, Jen 39:21-23 * **7:10:** Jen 41:37-44, Sam 105:21 * **7:11:** Jen 41:54 * **7:12:** Jen 42:1-5
* **7:13:** Jen 45:1-4,16 * **7:14:** Jen 45:9-11, Jen 46:27

revən ti səvənhi tata Jekop irəha nərmama me pam ia kwənəkwas səvənhi mə tuhəuvehe fwe Ijip. Irəha pam sefenti-faef nərmama. ¹⁵ *Nəp̄in Jekop r̄iregi nəgkiariien nəha, reiwaiu mevən fwe Ijip. Kurirə ikin in mine kaha kupwən me səkitaha hemhə fwe ikin. ¹⁶ *Nənə həuvehi n̄ipwranraha mhərər̄ig mhəuvən fwe taon nəha Sekem, mhən̄imwi irəha fwe ikin ia n̄ipəg riti sə Epraham r̄iməuvehi nənimen ti n̄ipwnəti iəmə asori riti nəgh̄in nə Hamor.

¹⁷ *Ruvəuvehe ipaka ti nəp̄in nəha Kumwesən truvei pen t̄iprənə m kaha kupwən me səkitaha rəmwhen r̄ino promes m Epraham fwe kupwən. Ia nəp̄in nəha nərmama me səkitaha fwe Ijip həuvehe mhasori mhəp̄ik. ¹⁸ *Nənə kig əpə ruvehe mər̄imənu ia nəkur Ijip, mətə r̄inap̄kukurən mhə Josef. ¹⁹ *In reikuə ia kaha kupwən me səkitaha, mamər̄hiər̄hi irəha mə tuhər̄ui irapw nəkwər̄hakwər̄ha me sə həpkətui a i mə tuhemhə.

²⁰ *Ia nəp̄in atukwatukw nəha Moses rətui. In raman pik ia nəmri Kumwesən. Səvənhi tata mine mama krouətui amasan tukwe ia nəkwai n̄imwə səvənrau meste in ruvehi məkwə kahar. ²¹ *Nəp̄in irau krouəmri irapw iruə, prən ouihi səvəi Kig Fero rətoni, mərəhi səvənhi, mətui amasan tukwe rəmwhen mə in t̄ini anan. ²² K̄inahatən Moses ia nukurənien me pam səvəi nəkur Ijip. Səvənhi nəgkiariien mine wok krouəsan̄in.

* **7:15:** Jen 46:1-7, Jen 49:33 * **7:16:** Jen 23:2-20, Jen 33:19, Jos 24:32
 * **7:17:** Eks 1:7 * **7:18:** Eks 1:8 * **7:19:** Eks 1:10-22
 * **7:20:** Eks 2:2, Hip 11:23 * **7:21:** Eks 2:3-10

23 Nəpɪn Moses reste nuk foti, rerɪn rɪrhi mə trevən mətoni piəvni me nəkur Isrel. 24 *In revən mətoni iəmə Ijip riti ramousi piəvni riti, mətə rɪpkatukwatukw mə tro irə iamɪnha irə. Ro pen Moses revən mə trasitu ia piəvni, mərɸwɪn pen noien səvəi iəmə Ijip ramo. Rousi iəmə Ijip nəha, mousi əɸune. 25 Moses rerɪn rɪrhi mə piəvni me tuhətoni mhəukurən mə Kumwesən ramərhi pen in mə truvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Mətə irəha həpkətə sas mhə irə. 26 Kɪni rakwakwi irə Moses revən mwi mətoni iəmə Isrel kəru krouousi irau me. In revən mə trəmri nəmərɪnuien tɪ nirau i, mɪni mə, ‘Iəmənmi kɪmirau piəvmirau me a. Rəfo irouousi kɪmirau me?’

27 Mətə iəmə sə ramousi ərəha anan piəvni rəsua raka Moses, mɪni mə, ‘Sin rɪməuvehi utə ik mə tikərɪmənəu ia kɪmaha məkiri noien səkɪmaha? 28 Rosi ikuə tikousi əɸune iou rəmwhen ikɪnousi əɸune iəmə Ijip nərineiv?’ 29 *Nəpɪn Moses rɪregi nəgkiariien nəha, rap fwe Ijip, mevən mo in iərmanə pɸwɪspɸwɪs ia tənə Mitia. Ia kwopun nəha tɪni kəru krouətui, iərman mi.

30 *Kurirə irə nuk foti rukurau, nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pen tɪ Moses i fwe ia kwopun akwesakwes ikɪn, ipaka tɪ təkuaer Sinae, mamərer ia nei riti napw rauək irə, mətə rɪpkahi əmwesi mhə. 31 Moses rətoni nei nəha rərəkərɪnari irə. Nənə nəpɪn revən ipaka tukwe mə trəspau irə, reri Iərɪmənəu ruvehe, mɪni mə, 32 ‘Iou Kumwesən səvəi kaha kupwən me səim. Kumwesən səvəi Epraham

* 7:24: Eks 2:11-15 * 7:29: Eks 2:21-22, Eks 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-10

mine Aesak mine Jekop.’ Moses riregi, mətə rehekir mətəmnimwin, məpwəh nəti penien mətəni.

³³ Nənə İərimənu rini pen tukwe in mə, ‘Uvehi raka səim put, ti nəri nə mə tıprənə nə iakamərer ikin ro ikinan i. ³⁴ İou iakinətə raka nərmama me səiou fwe İjip. Kamometə irəha. İakuvəregi raka nasəkien səvənraha. Nənə iou iakeiwaiu irapw pehe i mə takuvehi raka irəha ia rəgi nəkur İjip. Tiko muvehe, təkwtəkwuni takərhi pen ik ikevən fwe İjip.’

³⁵ In nəha Moses sə kupwən nəkur İsel həpwəh nokeikeien in, mhəni pen tukwe in mə, ‘Sin rıməuvehi utə ik mə tikərimənu ia kimaha məkiri noien səkimaha?’ Mətə Moses nəha in nəha Kumwesən rərhi pen agelo riti səvənhi rier pen tukwe ia kwəti nei, mərhi pen in revən mə trərimənu ia nəkur İsel, muvehi raka irəha ia rəgi nəkur İjip. ³⁶ *Moses nəha riri irəha mhəier ia İjip, mhəuvən fwe ia Təsi Əruverəv, mhəuvən mharə nuk foti fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Nənə ia kwopun me nəha ramo nımtətien me mine narımnari me nərmama hətoni hamərkərinari irə.

³⁷ *Moses nəha in nəha rıməni pen ti nəkur İsel i mə, ‘Kumwesən truvehi utə profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet nəha truku pen ia kimiaha in piəvımiaha riti.’^b ³⁸ *Moses nəha in nəha ramarə irəha nəkur İsel nəpın kamhavən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. In ramarə irəha kaha kupwən me səkitaha nəpın agelo nəha rəgkiari min

* **7:36:** Eks 7:3, 14:21, Nam 14:33 * **7:37:** Wok Me 3:22

b **7:37:** Profet nəha Moses rıməni mə tripkuvehe in nəha İesu. Əvsini mwi Dut 18:15. * **7:38:** Eks 19:3, Dut 5:5, 9:10, Wok Me 7:53

ia Təkuər Sinae. Kumwesən ruvei pen nəgkiariien sə ramıru m Moses mə truvei pehe m kıtaha.

39 *Mətə kaha kupwən me səkitaha həpwəh nokeikeiien mə tuho nəkwai Moses. Həsua karen in. Nənə rerınraha rınamrhi Ijip. Hokeikei mə tuhərəriğ mhəuvən fwe ikin. 40 *Ro pen həni pen ti Eron i mə, ‘Tiko kumwesən me nepwın, pwəh həiri kıtaha, ti nəri nə mə səreirei mə Moses nəha rıməiri raka kıtaha ia tənə Ijip ruvəwəku.’ 41 *Ia nəpın nəha irəha ho nənimwi kau riti. Nəpın həno pam, həpeki pehe nərimıru me mə tuhousi əpune irəha mhəuvei pen m nənimwi kau nəha. Irəha haməgnəğini nəri nəha həno ia rəğınraha.

42 *Ro iamınhi irə Kumwesən ruvehi pen təkutan mınraha, məpwəh irəha həuvən mhəfwaki pen m meri, məkwə, mine kəməhau me. Rəmwhen ia nəgkiariien i kımərai pen ia nəkukuə səvəi profet me rani:

‘Nəkur Isrel. Ia nəpın nəha hianarə nuk foti fwe kwopun akwesakwes ikin,
nərimıru me səməme hiamousi əpune,
mamhəmri utə ia təkure nıfatə, hiəuvei pehe miou uə rekəm?’

Rekəm. Hiəpwəh nuvei peheien miou.

43 Mətə hiaməuvehi nimwə tapolen səvəi kumwesən nəha Molek,
mine kəməhau səvəi kumwesən nəha səkimiaha Refan.

Irau mi nəha kumwesən eikuə mi sə hiəno ia rəğimiaha mə tihaməfwaki pen mınrau.

* 7:39: Nam 14:3 * 7:40: Eks 32:1,23 * 7:41: Eks 32:2-6

* 7:42: Jer 19:13

Kimiaha hiamo iam̄inhi ro pen takuvehi raka
 kimiaha ia t̄ipr̄ənə sək̄imiaha hiəuvən ia
 n̄ikare Papiilon.’

⁴⁴ *Fwe ia kwopun akwesakwes ikin,
 Kumwesən rim̄əni pen ti Moses i mə traməkeikei
 mo nimwə tapolen riti. Moses ro, mesi pen
 atukwatukw rəmwhen ia Kumwesən rino
 rətoni. Kurirə ikin kaha kupwən me sək̄itaha
 həuvehi nimwə tapolen nəha mamhəuvən.

⁴⁵ *Nəp̄in Josua riri kaha kupwən me sək̄itaha
 mə tuhəuvehe mhəuvehi raka t̄ipr̄ənə ia rəgi nəmə
 Kenan, həuvehi nimwə tapolen nəha, mhəuvehi
 mhəuvehe. Irəha kənamhəuvehe ia Kenan,
 Kumwesən raməkoui irəpw nəmə ikin. Nimwə
 Tapolen nəha raməmak iam̄inhi meste nəp̄in səvəi
 Kig Tev̄it. ⁴⁶ *Kig Tev̄it nəha Kumwesən rer̄in
 ragien tukwe. In r̄ini pen ti Kumwesən i mə, ‘Ik
 Kumwesən səvəi Jekop. Ko ikəsəni iou iako nimwə
 riti sə tikamarə irə?’ ⁴⁷ *Mətə Kumwesən rəpwəh
 nəsenien. Kig Tev̄it r̄ipko mhə nimwə riti səvəi
 Kumwesən. Solomon ro.

⁴⁸ Mətə k̄itaha səukurən mə Kum wesən sə ra-
 sori anan, in r̄ipkarə mhə ia nəkwai nimwə me
 səməme nərmama həno ia rəginraha. Rəmwhen ia
 nəgkiariien i Profet Aesea rim̄əni mə,

⁴⁹ ‘Neiai in jea səiou sə iakaməkure irə
 mamərimənu.

T̄ipr̄ənə in nəri sə iakamərpwi utə tipage nisuk
 mi irə.

Kimiaha ko hio nimwə riti mə takarə irə?

Kimiaha ko hio kwopun riti mə takapw̄is ikin?

* **7:44:** Eks 25:40 * **7:45:** Jos 3:14-17, Jos 23:9, 18:1 * **7:46:**

2Saml 7:1-16, Sam 132:1-5 * **7:47:** 1King 6:1

50 Həni ro, sin rino narimnari me pam i?
Iou əpa Kumwesən iakino.’ ”

51 *Stifen rini pen ti nəmə asori me i mə, “Kimiaha i kəmkapwəmiaha riskai. Nətərigien səkimiaha rīpitəv hiəmwhen ia nərmama səməme həreirei İərimənu. Hiəpkregi mhə nəgkiariien səvənhi. Hiamo rəmwhen kaha kupwən me səkimiaha. Ia nəpın me hiamənise nəfe nari Nənımwın İkinan rani pehe tukumiaha i. 52 *Rəfo? Profet riti nəha ikın kaha kupwən me səkimiaha həpkometə mhə in? Re kəm! Həmwəki pam irəha, mhousi əpune səməme haməkupwən mhəni irəpw mə İəmə Atukwatukw riti truvehe. Nənə nəpın İəmə Atukwatukw nəha ruvehe, kimiaha hiəuvei pen in ia rəgi nəmə Rom. Ia noien nəha hiouisi əpune in. 53 *Kimiaha hiəuvəuvehi raka Loa səvəi Kumwesən sə nagelo me həuvei pehe fwe kupwən, mətə hiamərui Loa nəha ia nəpın me.”

Kəkwi əpune Stifen ia kəruətərei

54 *Nəpın nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həregi Stifen raməgkiari, niemaha rəpi pık irəha. Kamhahi tərini revınraha tukwe. 55 *Mətə Stifen rerin ruvehe mukuər ia Nənımwın İkinan. Rəkwətə ia nimagouagou, mətəni nukuraanien asori ruku pen ia kwopun Kumwesən ramarə ikın, mətəni mwı İesu ramərer ia nıkare Kumwesən mwatuk. 56 *Stifen rini mə, “Hətəni ro. Kəpuapən

* 7:51: Eks 32:9, Jer 9:26, Aes 63:10 * 7:52: 2Kron 36:16, Mat 23:31
* 7:53: Wok Me 7:38, Kal 3:19, Hip 2:2 * 7:54: Wok Me 5:33
* 7:55: Mat 22:44, Wok Me 2:33-34, Wok Me 5:31 * 7:56: Kol 3:1

reitehi. Iakamətə Iəməti Iərmama fwe ia neiai ramərer ia nīkare Kumwesən mwatuk.”

⁵⁷ Mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hasək əpwəmwis, mho tukuahag nəkwəreginraha. Irəha pam haiu, mhəuvən mə tuhəkwtəmhiri Stifen.

⁵⁸ *Irəha həkwtəmhiri Stifen, mhəuvehi, mhəier ia Jerusalem, mənəmhəkwi in ia kəruətərei mə tremhə. Nərmama səməme haməuəsi Stifen həpeki raka karkahu əpwəmwis me səvənraha, mhəfate pen ia nisui iərmama riti nəghin nə Sol.

⁵⁹ *Nəpīn kamhəkwi Stifen, raməfwaki mīni mə, “Iesu Iərimənu, tikuvehi nənimwīk.” ⁶⁰ *Kurirə irə rinimwi nukurhun mi, məkweīn əpwəmwis, mīni mə, “Iərimənu, tikəpwəh nərpwīnien noien ərəha i irəha kamho ia nirak.” Nəpīn rīni iamīnhi irə, in remhə.

8

¹⁻² *Sol rerīn ragien a mə irəha housi əpune Stifen iamīnhi. Nəpīn Stifen ruvamhə raka, nəmə əfwaki me nepwīn hənimwi nīpwrān mhasək asori tukwe.

Kīnamometə nərmama me səvəi Iesu fwe Jerusalem

Ia nəpīn nəha nərmama me nepwīn həskəmter, mənəmhometə asori nakalasia me fwe Jerusalem. Ro pen nakalasia me pam hap kīrkīri mhəuvən fwe ia kwopun me ia tənə Jutia mīne Sameria. Aposol me əpa kamharə fwe Jerusalem. ³*Sol mwi

* **7:58:** Wok Me 22:20 * **7:59:** Sam 31:5, Luk 23:46 * **7:60:**
 Luk 23:34 * **8:1-2:** Wok Me 7:58, 8:4, Wok Me 11:19 * **8:3:**
 Wok Me 9:1,13, 22:4, Wok Me 26:9-11

ramousari mə trou raha nakalasia me, mauvn-
imwə ia nimwə me kuatia kuatia, maməkwtəmhiri
nərman mine ni pran, mauvehi puvnimwə irəha ia
kalapus.

*Filip raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi
Iesu fwe Sameria*

⁴ *Mətə irəha nəha hənap kirkiri, mamhəuvən
ia kwopun me, mamhəvisau irapw nəgkiariien
amasan səvəi Iesu. ⁵ Filip rei waiu pehe ia
taon riti fwe Sameria, maməvisau irapw Iesu
Kristo m nərmama me fwe ikin. ⁶ Nərmama
pam kamhətərig amasan ti nəfe Filip rani, ti
nəri nə mə raməgkiari mamə nimtətien me.
⁷ *Nərmama həpik nənimwəin ərəha me həier ia
nirəha, mamhasək əpwəmwis. Nərmama həpik
mwi nisunraha me hemhə, ko həpkavən mhə,
həuvehe mhəsanin. ⁸ Ro pen nəkur ia taon nəha
rerinraha ragien asori.

⁹ Mətə iərmama riti nəghin nə Saemon, rinərə
tui kwopti ia taon nəha, mamə nimtətien me ia
niskaiien səvəi nəremhə me, mamə nəkur Sameria
nənimenraha ramier. Saemon rani mə in iəmə
asori. ¹⁰ Nəkur Sameria me pam kamhətərig
ia nəgkiariien səvənhi. Nəkwər hakwərha me
men meste nəmə asori me kamhəni mə, “Iəmə
i rauvehi niskaiien səvəi kumwesən nəha kani
mə kumwesən asori.” ¹¹ Irəha kamhətərig ia
nəgkiariien səvəi Saemon, ti nəri nə mə nəpən ripik
ramə nimtətien me ia niskaiien səvəi nəremhə
me, mamə nənimenraha ramier. ¹² Mətə nəpən
Filip raməvisau irapw Iesu Kristo mine nitətə sə

* 8:4: Wok Me 6:5 * 8:7: Mat 10:1, Mak 16:17

Kumwesən ramərımənu irə, nərman me mine nīpran me həni nīpərhiēnien ia nəgkiariēn amasan səvəhi. Nənə ko paptəes ia nīrəha. ¹³ Saemon in mwi rini nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səvəi Filip. Nəpīn kīno raka paptəes irə, Saemon rukurirə ia Filip, mamətoni nīmtətien me mine narimnari asori me Filip ramo ia nīskaiēn səvəi Kumwesən. Nəpīn rətoni, nənimen rier.

¹⁴ Kurirə irə, nəpīn aposol me fwe Jerusalem həregi mə nəkur Sameria həuvəni raka nīpərhiēnien ia nəgkiariēn səvəi Kumwesən, hərhi pen Pita mine Jon mə trouevən rouətə irəha.

¹⁵ Irau kroueiwau pen fwe Sameria, rouəfwaki ti nīrəha mə irəha tuhəuvehi Nənīmwin Ikinan, ti nəri nə mə ¹⁶ Nənīmwin Ikinan rīpkeiwau mhə ihi ia nīrəha. Mətə kīno paptəes əpa ia nīrəha ia nəghi Iesu Iərīmənu. ¹⁷ *Nəpīn Pita mine Jon krouəmruətə rəginrau ia nukwənenraha, həuvehi Nənīmwin Ikinan.

¹⁸ Saemon rətoni mə aposol mi nəha krouəmruətə rəginrau ia nukwənenraha, nənə Kumwesən ruvei pen Nənīmwin Ikinan mīnraha. Ia nəpīn nəha rətoni, Saemon ruvehi mane mə truvei pen mīnrau, ¹⁹ mīni mə, “Rouvei pehe mwi nasoriēn nəha miou. Iakokeikei mə takəmruətə rəgik ia nukwəne nərmama pwəh irəha həuvehi Nənīmwin Ikinan.”

²⁰ Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Pwəh kīmirau mane səim irouen ia napw, ti nəri nə mə ikuə tikuvehi nəmri nəri sə Kumwesən rauvei pen auər a m nərmama. ²¹ *Ikiwən ia wok i səkimaha, ti nəri nə mə nətərigien səim rīpkatukwatukw mhə

* **8:17:** Wok Me 19:6 * **8:21:** Sam 78:37

ia nāmri Kumwesən. ²² Tikəpwəh noien ərəha i ikamo, məfwaki m Iərimənu, mərəs mə ko in renouenou nərəhaien səim, məpwəh nərpwinien nətərigien ərəha i ikuə tiko. ²³ *Iakini iamīnhi irə, ti nəri nə mə iakətə mə rerim ramakres pik. Nərəhaien rinərkwi ik.”

²⁴ Miregi Saemon rini mə, “Kimirau tirouəfwaki miou, rouəres Iərimənu mə narimnari me i irauni tuhəpwəh nesteien iou.”

²⁵ Kurirə ikin Pita mine Jon krouni irapw nəgkiariien səvəi Iərimənu ia taon nəha, rouni mə ro nīpərhienien i. Nəpīn krouni sampam, krouərəig rauevən fwe Jerusalem. Ia suatuk krauəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmana me ia rukwənu me ia tənə Sameria.

Filip mine iəmə Itiopia riti

²⁶ Ia nəpīn nəha agelo riti səvəi Iərimənu rini pen ti Filip i mə, “Tikərer, mevən fwe prehi^a meste suatuk sə raku pen ia Jerusalem meiwaiu pen fwe Kasa.” (Suatuk nəha rukurau ia kwopun akwesakwes ikin.) ²⁷ *Filip rərer mamevən, mətoni iəmə Itiopia^b riti. Iəmə nəha in Yunik^c riti. In iəmə asori. Ramətui amasan ti mane səvəi Kantis, prən asori sə ramərimənu ia nəkur Itiopia. Iəmə nəha ruvavən raka fwe Jerusalem məfwaki m Kumwesən, ²⁸ nənə mirəriig mamevən fwe imwəni. In raməkure ia kat riti hos ravi,

* **8:23:** Hip 12:15 a **8:26:** Uə “mevən fwe ia saot.” * **8:27:** Aes 56:3-7 b **8:27:** Itiopia tənə riti fwe Afrika. c **8:27:** Nīpwrai nəgkiariien nəha “Yunik,” in i mə “Iəmə sə kinərai raka nən.” Fwe kupwən kamo noien nəha ia nərman me səməme hamowok ipaka ti pran asori riti sə ramərimənu ia nərmana.

maməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rīmərai.
 29 Nənə Nənimwɪn Ikinan rini pen ti Filip i mə,
 “Tiko mevən ipaka ti kat nəha hos ravi.”

30 Ro pen Filip raiu mevən ipaka tukwe, mīregi
 iəmə nəha raməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea
 rīmərai. Nənə rəres pen in i mə, “Ikaməvsini
 nəkukuə nəha, mukurən nīpwran uə rekəm?”

31 *Mīregi iəmə nəha rini mə, “Iou takəfukurən
 nīpwran? Iərmama riti riwən mə trəusiəre pui
 pehe miou.” Rini pen ti Filip i mə trəputə məkure
 irau min.

32 Nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan iəmə Itiopia
 nəha raməvsini in i mə:

“Ho irə rəmwhen ia in sipsip riti, mhəiri, mhəuvən
 mə tuhousi əpune.

Rəmwhen ia kwəti sipsip sə kaməkihi raka
 nīmwherɪn ramərer mamətərig a,
 in mwi rəpwəh nəgkiariien.

33 Ho naurisien min, mhəuvei pen nərpwɪnien riti
 sə rīpkatukwatukw mhə.

Iərmama riti riwən trəgkiari ia tini me,
 ti nəri nə mə housi əpune in, nīmɪruien səvənhi
 rukwakwa a ia tīprənə i.”

34 Iəmə Itiopia nəha rini pen ti Filip i mə, “Ni
 pehe ro tukw iou i mə sin nəha profet i raməgkiari
 irə? In raməgkiari atukw a irə uə raməgkiari
 ia iərməpə?”

35 Nənə Filip rīnaməgkiari. Ro
 stat ia nəgkiariien nəha iəmə Itiopia raməvsini
 ia Nəkukuə Ikinan, Filip raməvisau nəgkiariien
 aməsan səvəi Iesu min.

36 *Irau krauesi suatuk nəha, rauevən, roueste
 kwopun riti nui ikin. Iəmə Itiopia rini mə, “Ətə

* 8:31: Jon 16:13 * 8:36: Wok Me 10:47

ro, nui naha. Ko iako paptas uə nari riti naha ro tukuahag iou?”

³⁷ Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Trini minuə ikahatətə pərhiən ia Iesu, ikukurən noien paptas.”

Miregi iəmə naha rini mə, “Takani nīpərhiēnien ia Iesu mə in Tini Kumwesən.”^d

³⁸ Ia nəpīn naha iəmə Itiopia rini mə kat səvənhi sə hos ravi trərer. Irau Filip kroueiwau irapw ia nui. Filip ro paptas irə. ³⁹ *Nəpīn irau krouutə pehe ia nui, Nənīmwin səvəi Iərimənu ruvehi raka Filip. Iəmə Itiopia rəpwəh mwi nətoniēn, mətə ramesi pen suatuk səvənhi mamevən mamagien.

⁴⁰ *Mətə Filip rətoni mə in ramərer fwe taon naha Astot. Kurirə ikīn in revən ia rukwənu me, maməvisau irapw nəgkiariēn amasan səvəi Iesu meste nari fwe taon naha Sisaria.

9

Sol rini nīpərhiēnien ia Iesu

¹ *Ia nəpīn naha Sol raməgkiari skai ihi, mamini mə trousi əpune nərmama me səvəi Iərimənu. Riskəmter, mevən ti pris asori anan, ² məres pen in mə trīrai nəkukuə me nepwin həuvən ti nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel fwe Tamaskes. Trini minuə Sol rətoni nərmama me nepwin fwe ikīn kamhesi pen suatuk səvəi Iesu, nəрман uə nīpran, nəkukuə me naha tuhəni sas pen mə Sol rauvehi nasoriēn ti nəkwətəmhiriiēn irəha, mīpeki

^d **8:37:** Ia Niutestamen me nepwin səməme kimərai tui ia nəgkiariēn səvəi nəkur Kris nəgkiariēn me naha ia vas 37 riwən.

* **8:39:** 1King 18:12 * **8:40:** Wok Me 21:8 * **9:1:** Wok Me 8:3

pen irəha fwe Jerusalem. ³ Sol rauvehe ipaka ti Tamaskes. Ia nəpɪn nəha nukuraanien riti ruku pen ia nɪmagouagou, məhiəpwin kurau kurau irə. ⁴ Sol rɪmwei irapw ia tɪprənə, mɪregi reri iərmama riti raməgkiari mamɪni mə, “Sol, Sol, rəfo ikamometə Iou?”

⁵ *Miregi Sol rəres mə, “Iəmə asori, ik sin i?”

Miregi rini mə, “Iou i Iesu sə ikamometə. ⁶ Mətə tikərer, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikin trɪni pehe tukw ik i nəfe nari tikaməkeikei mo.”

⁷ Nərmama səməme kəmhəkurirə ia Sol kəmhərer kwənəmrig. Irəha hamregi reri iərmama riti, mətə həpwəh nətoniien nɪpwrən. ⁸ Sol rɪskəmter, mətui, mətə rəpwəh nətoniien nari. Ro pen irəha həuvehi rəgɪn, mhəiri, mhəuvən fwe Tamaskes. ⁹ Sol rəpwəh nətoniien nari meste nəpɪn kahar, mɪpkəni mhə nari, mɪpkənimwi mhə nari riti.

¹⁰ Iərmama riti səvəi Iesu ramarə ia Tamaskes nəghɪn nə Ananaeas. Iərimənu rini pen tukwe in ia vison riti mə, “Ananaeas.”

Miregi rini mə, “Iou fa, Iərimənu.”

¹¹ *Miregi Iərimənu rini pen tukwe in mə, “Tikərer mevən fwe ia nimwə səvəi Jutas. Nimwə nəha ramərer ia suatuk nəha kani mə Suatuk Atukwatukw. Tikevən fwe ikin mərəs iəmə Tasas riti nəghɪn nə Sol. In raməfwaki, ¹² mɪnətə vison riti. Ia vison nəha rətoni iərmama riti nəghɪn nə Ananaeas ruvnimwə pehe, məmrutə rəgɪn mi irə mə trətə mwi nari.”

* **9:5:** Wok Me 5:39, 1Kor 15:8 * **9:11:** Wok Me 21:39, 16:9

13 *Miregi Ananaeas rini mæ, “Mætə Iərimənu, nərmama həpik hənəvisau raka iərmama nəha miou, mhəni irapw noien ərəha me ramo ia nərmama me səim fwe Jerusalem. 14 *Pris asori me həuvei pen nasorien min mæ truvehe ia kwopun i məkwətəmhiri nərmama səməme kamhəfwaki pehe mik.”

15 *Mætə Iərimənu rini pen tukwe in mæ, “Tiko mevən, iakinərpwi raka rəgik irə. In trini irapw nəghik ti nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mine kig me, mine nəkur Isrel mwi. 16 *Iou tako in rətoni mæ traməkeikei miregi nəmisəien asori ti nəghik.”

17 Ia nəp̄in nəha Ananaeas revən, muvniwə ia nimwə nəha, məmri pen rəgin mi ia Sol, mini mæ, “Sol, piak, Iesu Iərimənu sə rīməier pehe tukw ik ia suatuk nəha ikesi pen mauvehe, in i rərhi pehe iou mæ takomasan nənime. Nənə rerim truvehe mukuər ia Nənimw̄in Ikinan.” 18 Ananaeas rini iam̄inhi irə, nənə təkwtəkwi a nari riti rəmwhen ia r̄irevi nəmu raraka fwe ia nənime Sol mi. Sol rətə mwi nari, m̄iskəmter, ko paptas irə. 19 Nənə rəni nari, miregi n̄iskaiien səvənhi ruvehe mwi, nənə mamarə nəp̄in me nepw̄in fwe Tamaskes irəha nərmama me səvəi Iesu.

Sol fwe Tamaskes mine Jerusalem

20 Sol revən atukwatukw muvniwə ia nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau irapw Iesu, mamini mæ, “In Tini Kumwesən.”

21 *Nəp̄in nərmama me həregi, irəha pam

* 9:13: Wok Me 8:3 * 9:14: Wok Me 9:1-2,21, 1Kor 1:2 * 9:15:

Wok Me 25:13, 27:24, Rom 1:5 * 9:16: 2Kor 11:23-28 * 9:21:

Wok Me 8:3

hærkærinari ia Sol, mhæni mæ, “Kwa iæmæ i ramouraha nærmama me fwe Jerusalem sæmæme kamhækwein næghi Iesu i. Nænæ ruvehe ia kwopun i mæ trækwtæmhiri iræha muvi iræha hæuvæn ti pris asori me. Mætæ tækwtækwuni rinæfo næha?”

²² *Mætæ Sol ruvehe miskai pik, mamø nærmama me hætoni mæ nîpærhienien Iesu in Kristo. Ro pen nækur Isrel me fwe Tamaskes sæmæme hæpkini mhæ nîpærhienien ia Iesu ko hæpkini mhæ nægkiariien riti.

²³ *Næpin rîpik rukurau, nænæ nækur Isrel hærai sun mæ tuhousi æpune Sol. ²⁴ Mætæ Sol rîregi nætærigien sævænraha. Ia næpin mine ia ran, iræha kamhærer mwatuk ia kwæruæ me sævæi taon, mamheitenhi in mæ tuhousi æpune. ²⁵ *Mætæ næpin riti ia næpin, nærmama nepwîn sæmæme kamhækuriræ ia Sol, hævai pen Sol ia tænæripw, mhæuvehi irapw ia nîkare næpai sæ rukurau kurau ia Tamaskes.

²⁶ *Sol revæn fwe Jerusalem. Næpin rapi-rapw fwe ikin, ramæmwur mæ tuhousæsimwîn pæri iræha nærmama me sævæi Iesu. Mætæ iræha pam kamhæhekir i, mhæpwæh nîniien nîpærhienien iræ mæ in iærmama riti sævæi Iesu. ²⁷ *Mætæ Panapas ruvehe, miri in rouen rouætæ aposol me. Nænæ Panapas rini pen ti niræha i mæ, “Sol i rinætæ Iærimænu ia suatuk, rinægkiari min. Fwe Tamaskes, Sol ramævisau irapw næghi Iesu, mæpwæh nehekirien.”

²⁸ Ro pen Sol ramaræ iræha minraha, mamavæn fwe ia Jerusalem, mamævisau ia næghi Iærimænu

* **9:22:** Wok Me 17:3, Wok Me 18:5,28 * **9:23:** Wok Me 23:12

* **9:25:** 2Kor 11:32-33 * **9:26:** Kal 1:17-19 * **9:27:** Wok Me 9:4,20, 1Kor 9:1, 15:8

səkitaha, məpwəh nehekiriien. ²⁹ Nəp̄in riti Sol raməgkiari irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nəgkiariien Kris, mamhousari m̄nraha me. Mətə hənua tuhousi əpune in. ³⁰ *Nəp̄in piəvtaha me hərəgi, həuvehi Sol, mheiwaiu mhəuvən fwe ia təsi ia taon nəha Sisaria, mhərhi pen i ramevən fwe taon nəha Tasas.

³¹ Ia nəp̄in nəha nakalasia me pam fwe tənə Jutia, mine tənə Kalili, mine tənə Sameria hamarə ia nəmərinuien. Iərmama riti riwən ramometə irəha. Nən̄imw̄in Ikinan ramasitu ia nirəha, mamərpwi əknekin irəha. Nəp̄in irəha kamhavən, mamhəsiai Iərimənu səvənraha, in ramo irəha kamhəp̄ik mwi.

Aeneas mine Tokas

³² Pita ramevən ia kwopun me maməti pen nakalasia me. Ia nəp̄in nəha reiwaiu pehe mwi fwe ia taon nəha Lita mə trəti pen nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikin. ³³ Iərmama riti ia taon nəha nəgh̄in nə Aeneas. Nuk eit ramapri a ia kafete. N̄isun mi krouemhə ko r̄ipkavən mhə. ³⁴ Pita r̄ini pen tukwe in mə, “Aeneas, Iesu Kristo tro amasan n̄ipwram. Ərer, mərfe səim kafete.” Təkwtək̄wuni a Aeneas r̄erer. ³⁵ Nərmama me pam fwe Lita mine Saron hətoni iəmə nəha hərərig mhəuvehe ti Iərimənu.

³⁶ Ia taon nəha Jopa, pran riti ramahatətə ia Iesu. Nəgh̄in nə Tapita. N̄ipwrai nəhag nəha ia nəgkiariien Kris in i mə Tokas. Ia nəp̄in me prən nəha ramo wok amasan, mamasitu ia nərmama səməme nautə səvənraha riwən. ³⁷ Ia nəp̄in riti, in ruvehi nemhəien riti, memhə. Irəha haikuas ia n̄ipwran, mhəmri pen ia nəkwai nimwə səvənhi

* **9:30:** Wok Me 11:25, Kal 1:21

ia rum riti fwe irənhə. ³⁸ Taon nəha Jopa ipaka ti taon nəha Lita. Nəpɪn nərmama me səvəi Iesu fwe Jopa həregi Pita mə in fwe Lita, hərhi pen iərmama kəru mə trouevən rouni pen tukwe in mə tiruvehe akwauakw, mətoni ro irəha.

³⁹ Ro iamɪnhi irə Pita rərə, mukurirə ia nirau i. Nəpɪn harapirapw fwe imwei Tokas, həiri in mhəuvən fwe ia rum nəha irənhə. Nɪpran səməme nərman me səvənraha həuvamhə kamhərə, kuraukurau Pita mamhasək, mamhasansani karkahu me mine tinari me Tokas rɪmətiri ia nəpɪn ramarə ihi irəha mɪnraha.

⁴⁰ *Pita rini pen ti nirəha i mə tuhəuvən fwe iruə. Nəpɪn həier irə, in rɪnimwi nukurhun mi məfwaki, muvsini, məti pen mətoni nɪpwrai prən nəha, mɪni mə, “Tapita, tiko mərə!” Tapita rɪfi nənimen. Nəpɪn rətoni Pita, rɪskəmter, məkure.

⁴¹ Pita ruvehi rəgɪn, mɪvi utə rərə. Kurirə irə Pita rəkwein pen nərmama me səvəi Kumwesən mine nɪpran me səməme nərman me səvənraha həuvamhə həuvehe. Irəha hətoni mə Tapita ruvəmɪru.

⁴² Kurirə irə kaməvisau nəri nəha ia kwopun me pam ia Jopa. Nərmama həpɪk həni nɪpərhiɛnien ia Iərimənu. ⁴³ *Nənə Pita rarə əpwəmwis ia Jopa irau iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. Iərmama nəha nəghɪn nə Saemon.

10

Kumwesən rəgkiari m Konilias

* **9:40:** Mak 5:40-41 * **9:43:** Wok Me 10:6

¹* Iərmama riti, nəghin nə Konilias, ramarə fwe Sisaria. In iaruagən riti səvəi Rom. In rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Kani irəha mə Naruagən me səvəi Itali. ² Konilias in iəməfwaki riti. In mine nərmama pam ia nəkwai nimwə səvənhi kamhəsiəi Kumwesən. Konilias rauvei pen mane asori m nəkur Isrel trasitu ia nirəha. Ia nəpən me raməfwaki m Kumwesən səvənraha. ³* Nəpən riti, ipaka ti tri klok ia nəruarəv, Konilias rətoni vison riti. Ia vison nəha agelo riti səvəi Kumwesən ruvnimwə pehe, mini mə, “Konilias.”

⁴ Konilias rəti pen mətoni agelo nəha, mehekir, mini mə, “Iəmə asori, rəfo?”

Miregi agelo rini mə, “Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiien me səim, mətoni narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən. Rerən ramrhi ik. ⁵ Təkwətəkwuni tikərhi pen nərmama me nepwən həuvən fwe taon nəha Jopa pwəh həiri iərmama riti nəghin nə Saemon kani mwi in mə Pita mhəiri mhəuvehe. ⁶* In ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. Nəghin nə Saemon. Nimwə səvənhi ipaka ti təsi.”

⁷ Nəpən agelo rəpwəh in mamevən, Konilias rəkwein iərmama kəru sə krauo tukwini nari min, məkwein mwi iaruagən riti ia nirəha səməme kamho nəkwən. Iaruagən nəha in mwi iəməfwaki riti. Irəhar haruvehe ⁸ nənə Konilias rini irapw narimnari me pam minrahar, mərhi pen irəhar, harevən fwe Jopa.

Pita rətoni vison riti

* **10:1:** Mat 8:5, Wok Me 27:1,3 * **10:3:** Wok Me 3:1 * **10:6:** Wok Me 9:43

⁹ Kini rakwakwi irə, ia kurkwai nəpɪn ia ran, nəpɪn irəhar haruvehe ipaka ti taon nəha Jopa, Pita rutə pen fwe təkure nimwə mə trəfwaki. ¹⁰ Riregi nukumhə rɪnahi, mokeikei mə trəni nari. Nəpɪn irəha kamhəuvani ihi nəveginien sənəni, in rətoni vison riti. ¹¹ *Ia vison nəha rətoni kəpuapen reit-ehi, nənə, nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi rameiwaiu irapw pehe ia tɪprənə. ¹² Ia nəkwai tapolen nəha, nərimiru me səpəmsəpə mine snek me mine menu me i kamhəivə ia nimagouagou. ¹³ Pita riregi reri iərmama riti rini mə, “Pita, tiko mərəer, mousi əpune nəri nə riti, məni.”

¹⁴ *Mətə Pita rini mə, “Rekəm, Iərimənu! Iou iəpkəni mhə ihi nari riti ikiməni mə tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemik ia nənimem.”

¹⁵ *Miregi reri iərmama nəha rəgkiari mwi min mə, “Nəfe Kumwesən rıməni mə rəmher, tikəpwəh niniien mə rəmkemik.”

¹⁶ Nəgkiariien nəha ruvehe ti Pita m kahar, nənə tapolen nəha kuvehi utə revən fwe ia neiai.

¹⁷ Kurirə ikin Pita ramətərig mə trəfukurən nɪpwrai vison nəha in rɪnətoni. Iərmama kahar Konilias rərhi pen irəhar, harətui, mharənətə raka nimwə səvəi Saemon, mamharərer ia kwəruə səvənhi fwe iruə. ¹⁸ Irəhar harəkwein pen, mharəres mə, “Iərmama riti nəghɪn nə Saemon kani mwi in mə Pita ramarə ia kwopun i uə rekəm?”

* **10:11:** Wok Me 11:5-17

* **10:14:** Lev 11:1-47, Esik 4:14

* **10:15:** Mak 7:15,19

19 *Pita rerin ramrhi ihi vison naha rinatoni mamaterig tukwe. Ia nāpin naha Nānimwīn Ikinan rini pen tukwe in mā, “Ətə ro. Iərmama kahar fwe kamharətui ik. 20 Tikərer, meiwaiu, mevən kimiaha minrahar. Tikəpwəh nehekīrien, ti nəri nā mā iou iakərhi pehe irəhar haruvehe.”

21 Ro iamīnhi irə Pita reiwaiu, mevən ti iəmənmirəhar naha, mīni mā, “Iou i iərmama nā hiamarətui. Hiaruvehe ti nāfe?”

22 *Miregi harni pen tukwe in mā, “Konilias, iəmā asori riti sāvai naruagən me, rərhi pehe kimrahar. In iəmā atukwatukw sə ramsiai Kumwesən. Nəkur Isrel me pam həgnəgini in mā in iəmā amasan riti. Agelo ikinan riti sāvai Kumwesən rini pen ti Konilias i mā trəkwein pehe ik mā tikevən fwe nimwə sāvənhi pwəh in riregi nəgkariien səim.”

23 *Miregi Pita rini pen ti nirəhar i mā “Kimirəhar tiharuvnimwə pehe pwəh sapri. Trakwakwi a saməuvən.”

Pita revən mətoni Konilias məvisau nəgkariien amasan min

Kini rakwakwi irə, Pita rətui ia nāpnāpin, mhəier irəha minrahar. Piəvtaha me nepwīn səməme kamharə fwe Jopa həkurirə in. 24 Nənə rakwakwi mwi irə, həuvən mhəpirapw fwe ia Sisaria. Konilias rameitenhi irəha. In rinoeite raka nərmama ia kwənəkwws sāvənhi mīne in me nepwīn fwe ia nəkwai nimwə sāvənhi. 25 Nāpin Pita ruvehe ipaka ti nimwə sāvai Konilias, Konilias ruvehe, mīnimwi

* 10:19: Wok Me 11:12, 13:2

* 10:22: Wok Me 10:1-2

* 10:23: Wok Me 10:45, 11:12

nukurhun mi ia nənimen, mamsiai in. ²⁶ *Mətə Pita rivi utə, mini mə, “Ərer, iou iakəmwhen a ia niram.”

²⁷ Irau krouəgkiari, rouuvnimwə. Nəpin Pita rəti pen mətoni nərmama həpik hənousəsimwın raka irəha me, ²⁸ in rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha i hiəuvəukurən raka mə Loa səkimaha nəkur Isrel raməsisəg əknekin kimaha. Ko iahəpkuvnimwə mhə ia nəkwai nimwə me səvəi nərmama me rıpkə mhə irəha nəkur Isrel uə mamhəvən pəri kimaha minraha. Mətə Kumwesən ro iakətoni mə ko iakəpwəh niniien mə iərmama riti in rəmkemik ia nənimen. ²⁹ Ro pen nəpin hiəkwein iou mə takuvehe, iakuvehe a, məpwəh niniien nari riti. Nənə təkwtəkwuni iakuə takəres kimiaha i mə hiəkwein pehe iou ti nəfe?”

³⁰ *Miregi Konilias rini mə, “Irəkahar ia nəruarəv, rəmwhen təkwtəkwuni, iakaməfwaki ia nəkwai nimwə səiou. Nənə iakətə iərmama riti ramərer ia nənimek. Tinari səvənhi rəpsan.

³¹ Rini pehe tukw iou i mə, ‘Konilias, Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiiien me səim. Rerın ramrhi narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən. ³² Tikərhi pen nərmama nepwın həuvən fwe taon nəha Jopa mə tuhəres iərmama riti nəghin nə Saemon Pita. Ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghin mwi nə Saemon. In iəmə sə ramo narimnari me ia teki kau. Nimwə səvənhi ipaka ti təsi.’

³³ Agelo nəha rini iamınhi, ro pen təkwtəkwuni a irə iakərhi pehe nərmama me nepwın tukw ik. Ik iko noien amasan muvehe tukumaha

* **10:26:** Wok Me 14:13-15, Rev 19:10 * **10:30:** Wok Me 3:1, 1:10

i. Təkwtəkwuni kımaha pam iahaməkure ia kwopun i ia nəmri Kumwesən, mamheitenhi mə tahəregi nəfe nəgkiariien in ruvei pehe mik mə tikini pehe tukumaha i.”

³⁴ *Ia nəpın nəha Pita rınaməgkiari mini minuə, “Takətə pərhien mə Kumwesən ramo rəmnəmwhen ia nərmama me pam. ³⁵ *Trini minuə iərmama riti ramsiai in, mammo noien amasan, Kumwesən trəkwein amasan irə. Nəri auər a mə iəmə nəha in iəmə Isrel uə in iərməpə. ³⁶⁻³⁷ *Kımiaha hiəukurən nəgkiariien nəha Kumwesən rınərhi pen ti nəkur Isrel. Raməvisau nəgkiariien amasan səvəi nəməriniuen kauvehi raku pen ti Iesu Kristo sə in Iərimənu səvəi narimnari me pam. Kınostat kını irapw nəgkiariien amasan nəha ia tənə Kalili fwe kupwən nəpın Jon rınəvisau raka mə nərmama tuhaməkeikei mho paptas. Kını irapw fwe ia kwopun me pam ia tənə Jutia. ³⁸ *Kımiaha hiəukurən mwi navəniēn səvəi Iesu, iəmə Nasaret. Fwe kupwən, Kumwesən ruvei pen Nənimwın Ikinan mine niskaiien min. Nənə ti nəri nə mə Kumwesən ramarə tukwe, Iesu ramevən ia kwopun me, mammo noien amasan. Nərmama səməme kamharə ia rəgi Setan, in rapeki raka irəha, mamomasan irəha.

³⁹ Kımaha i iahənətoni narimnari me nəha Iesu rino fwe tənə səvəi nəkur Isrel mine ia Jerusalem. Irəha hərui tərini pen in ia nei kamarkuau, remhə. ⁴⁰ *Mətə ia nəpın səro kahar irə, Kumwesən

* **10:34:** 1Saml 16:7, Rom 2:11, Kal 2:6 * **10:35:** Jon

9:31 * **10:36-37:** Sam 107:20, Aes 52:7, Rev 17:14, Mat 4:12-17

* **10:38:** Mat 3:16, Luk 4:17-20 * **10:40:** 1Kor 15:4-7

ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Kurirə irə Iesu rier irapw ti nərmama. ⁴¹ *In ripkier irapw mhə ti nərmama me pam, mətə rier irapw tukumaha i səməme Kumwesən rinərpwi rəgin ia kimaha mini mə tahətoni. Nəpən Iesu rinətui mwi ia nemhəien səvənhi, kimaha iahani pəri nari, mhənimwi pəri kimaha min. ⁴² *In rini pehe tukumaha i mə tahaməkeikei mhəvisau m nərmama, mhəni irapw mə Kumwesən ruvəuvehi utə raka in. Iesu nəha in nəha iərmama sə trəkiri noien me səvəi nərmama me pam, nərmama kamhəmīru mine səməme həuvamhə. ⁴³ *Profet kupwən me pam həgkiari ia Iesu nəha, mamhəni mə nərmama səməme kamhahətətə irə, ti nəri nə mə kamhəni nīpərhienien ia nəghin, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səvənraha, məpwəh nərpwinien.”

⁴⁴ *Nəpən Pita raməgkiari ihi, Nənimwīn Ikinan reiwaiu ia nərmama me pam nəha kamhətərig ia nəgkiariien səvənhi. ⁴⁵ Nəkur Isrel me nəha kamhəni nīpərhienien ia Iesu haməuku pen fwe Jopa irəha Pita hamərkərinari ti nəri nə mə Kumwesən rərhi irapw Nənimwīn Ikinan, muvei pen mwi m nərmama me nəha ripko mhə irəha nəkur Isrel. ⁴⁶ *Hamərkəri asori nari ia nīrəha ti nəri nə mə kamhəregi irəha kamhəgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə, mamhəgnəgini Kumwesən ti narimnari amasan me sə rino.

Ia nəpən nəha Pita rini mə, ⁴⁷ *“Ko iərmama

* **10:41:** Jon 14:19,22-24, Jon 15:27, Wok Me 1:8, Luk 24:42-43

* **10:42:** Wok Me 17:31, 2Tim 4:1, 1Tes 4:5 * **10:43:** Aes 33:24,

Aes 53:5-6, Jer 31:34, Dan 9:24 * **10:44:** Wok Me 11:15, 15:8

* **10:46:** Wok Me 2:4, 19:6 * **10:47:** Wok Me 8:36

riti rəsisəg nərmama me nəha mīni mə tuhəpwəh noien paptas ia nui? Irəha həuvəuvehi raka Nənīmwin Ikinan rəmwhen mwi ia kitaha.” ⁴⁸ *Ro iamīnhi irə Pita rīni nəkwān mə tukaməkeikei ko paptas ia nīrəha ia nəghi Iesu Kristo. Nəpīn kīno raka paptas ia nīrəha, həres pen Pita mə trarə pəpīm irəha mīnraha.

11

Pita raməgkiari m nakalasia me fwe Jerusalem

¹ Aposol me mīne piəvtaha me fwe ia tənə Jutia həregi mə nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi həuvəni nīpərhienien ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. ² Ia nəpīn nəha Pita rutə pen fwe Jerusalem. Nəkur Isrel me nəpwīn fwe ikin kamhəni nīpərhienien ia Iesu, mamhəni mwi mə nərmama me i rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum mīnraha tī Loa səvəi Moses. Nəkur Isrel me i həski Pita, ³ *mhəni pen tukwe mə, “Rəfo ikuvnimwə mənī pəri nari kīmiaha nərmama me nəha kəpwəh nuvehien ninhum mīnraha?”

⁴ Pita rīskəmter, mīni pen tī nīrəha i narimnari me sə kīno. In rīni fwe nukunen muvehe, mīni mə, ⁵ * “Kupwən, iakaməfwaki fwe taon nəha Jopa. Nənə iakətoni vison riti. Nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi ruku pen ia neiai meiwaiu irapw pehe ipaka tukw iou. ⁶ Iakəti pen mətə amasan ia nəkwān mətōni nərimīru me sə həpou mīne sə kamhəhekīr mīne snek me mīne menu me sə kamhəivə ia

* **10:48:** Wok Me 2:38 * **11:3:** Wok Me 10:28, Kal 2:12 * **11:5:** Wok Me 10:9-48

nimagouagou. ⁷ Nənə iakregi reri iərmama riti rini pehe tukw iou i mə, ‘Pita, tikərer, mousi əpune nəri nə riti, məni.’

⁸ Mətə iakini mə, ‘Rekəm, Iərimənu! Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikiməni mə tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemik ia nənimem.’

⁹ Miregi reri iərmama nəha ruku pen fwe ia neiai, mīni mwi mə, ‘Nəfe nari Kumwesən rīməni mə rəmher, tikəpwəh mwi niniien mə rəmkemik.’

¹⁰ Nəgkiariien nəha ruvehe tukw iou m kahar. Nənə kuvehi utə tapolen nəha revən mwi fwe ia neiai.

¹¹ Təkwtəkwuni a irə, iərmama kahar haruvehe mharapirapw ia nimwə nəha iakamarə irə. Iərmama riti fwe Sisaria rinərhi pehe irəhar haruvehe tukw iou. ¹² *Nənə Nənimwīn Ikinan rini pehe tukw iou i mə, ‘Tikevən kimiaha mīnrakar, məpwəh nehekīrien.’ Ro pen iakevən. Piəvtaha me i sikis irəha mwi həkurirə ia nirak. Iahəuvən, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi iərmama riti fwe Sisaria. Nəghin nə Konilias. ¹³ Nənə in rini pehe tukumaha i mə rinətə agelo riti ramərer ia nəkwai nimwə səvənhi, mani pen tukwe in mə, ‘Tikərhi pen nərmama nepwīn həuvən fwe taon nəha Jopa mhəiri iərmama riti nəghin nə Saemon Pita mhəiri mhəuvehe. ¹⁴ *In trini pehe nəgkiariien riti tukw ik. Nəgkiariien nəha truvehimīru ik mīne nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.’

¹⁵ *Nənə ia nəpīn nəha iakinaməgkiari irə, Nənimwīn Ikinan reiwaiu ia nirəha, mo rəmwən rino ia kitaha fwe kupwən. ¹⁶ *Ia nəpīn nəha rerik

* 11:12: Wok Me 10:23,45 * 11:14: Wok Me 16:31 * 11:15:

Wok Me 2:4 * 11:16: Wok Me 1:5

rirhi nægkiariien səvəi Iərimənu. In riməni mə ‘Jon rino paptas ia nui, mətə Kumwesən tro paptas ia kimiaha ia Nənimwin Ikinan.’¹⁷ Fwe kupwən, nəpən kitaha i nəkur Isrel səni nīpərhienien ia Iesu Kristo Iərimənu səkītaha, Kumwesən ruvei pehe Nənimwin Ikinan m kitaha. Nənə sətoni ruvei pen rəmwhen a mwi m nərmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Ro iamīnhi irə iou nəfe iərmama mə takərer məsisəg Kumwesən?”

¹⁸ *Pita rəgkiari pam. Nənə nəpən həregi nægkiariien nəha, həpwəh mwi nægkiariien, mətə kamhəgnəgini Kumwesən mə, “Nəri nəha Kumwesən rino raka suatuk səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi ko hərərig ia noien əvəha me səvənraha, nənə mhəuvehi nīmīruien.”

Nakalasia me fwe Antiok

¹⁹ *Nərmama me səvəi Iesu səməme hənəp kīrkiri fwe kupwən, ti nəri nə mə kousi əpune Stifen nənə kənamometə mwi irəha, hap mhəuvən isipwin mheste nari fwe Fonisia, mine Saepas, mine Antiok, mamhəvisau irapw nægkiariien amasan səvəi Iesu m nəkur Isrel əpa.²⁰ Mətə nepwin, nəkur Saepas mine Saerin, həuvehe ia Antiok, mamhəvisau irapw Iesu Iərimənu m nəkur Kris mwi.²¹ *Niskaiien səvəi Iərimənu ramarə mwi ti nīrəha. Ro iamīnhi irə nərmama həpik hənī nīpərhienien ia nægkiariien səvənraha, mhərari, mhəuvehe ti Iərimənu.

* **11:18:** Wok Me 13:48, 14:27

* **11:19:** Wok Me 8:1-4

* **11:21:** Wok Me 2:41

22 *Nəp̄in kəvisau pen m nakalasia me fwe Jerusalem mə nərmama me nepw̄in fwe Antiok həuvəni n̄ipər̄hienien ia Iərimənu, hərhi pen Panapas ramevən fwe ik̄in. 23 *Nəp̄in Panapas rier pen fwe Antiok, mətoni namasanien səvəi Kumwesən ramarə pər̄hien ti n̄irəha, rer̄in ragien. In rərpwi əknek̄in irəha mam̄ini mə, “K̄im̄iaha pam t̄ihaməkeikei mhəkwtəm̄hiri əknek̄in Iərimənu. Nətəriḡien sək̄im̄iaha trəpwəh n̄imweiiēn.” 24 *Panapas in iəmə amasan riti. Rer̄in rukuər ia Nən̄imw̄in Ikinan. Nahatətəien səvən̄hi riskai. In r̄ivi nərmama həp̄ik həuvehe ti Iərimənu.

25 *Kurirə irə rier mevən fwe Tasas mə trətui Sol. 26 *Nəp̄in rətoni, riri Sol rourərig rouvehe mw̄i ia Antiok. Meste nuk kuatia irau krouarə irəha nakalasia me fwe ik̄in, rouahatən nərmama me həp̄ik. Fwe ia Antiok k̄iməkupwən k̄isegi pen nəhag nəha “Kristin me” m nərmama me səvəi Iesu.

27 *Ia nəp̄in nəha profet me nepw̄in həuku pen fwe Jerusalem, m̄heiwaiu pehe Antiok. 28 *Irəha riti nəgh̄in nə Akapus riskəmter. Nən̄imw̄in Ikinan ruvei pen nəgkiariien min mə trukupwən m̄ini irapw mə r̄ipko mhə tui nukumhə asori riti trahi nərmama pam ia t̄iprənə i. (Nukumhə nəha ruvehe ia nəp̄in nəha Klotias ramərimənu ia nitətə səvəi nəkur Rom.) 29 Akapus r̄ini irapw nəgkiariien nəha ro pen piəvtaha me fwe Antiok rer̄inraha ramr̄hi mə tuhəuvei pen mane me

* 11:22: Wok Me 4:36 * 11:23: Wok Me 13:43 * 11:24:

Wok Me 2:41, 6:5 * 11:25: Wok Me 9:30 * 11:26: 1Tes 4:16

* 11:27: Wok Me 13:1, 15:32 * 11:28: Wok Me 21:10

nepwɪn rəmwhen tɪ nɪrəha kuatia kuatia, mhərhi pen i revən trasitu ia nərmmama me səvəi Iesu səməme kamharə fwe ia tənə Jutia. ³⁰ *Nənə ho. Həuvei pen mane ia rəgi Sol mine Panapas mə irau trouvehi, rouevən rouvei pen m elta me səvəi nəfwakiien fwe Jerusalem.

12

Kig Herot rousi əpune Jemes

¹ Ia nəpɪn nəha Kig Herot^a rɪnamometə nakalasia me nepwɪn, ² mɪni pen tɪ nərmmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwtəmhirɪ Jemes piəvi Jon. Irəha həuvən mhəkwtəmhirɪ, mhərɪəi əpune in ia nau. ³ *Nəpɪn Herot rətɔni mə nəkur Isrel^b rerɪnrəha ragien tɪ noien nəha, in revən, mərhi pen nərmmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwtəmhirɪ mwi Pita. Nometəien nəha kɪno ia nəpɪn atukwatukw səvəi Pasova mine nəveginien asori nəha nəkur Isrel hani bred sə yis riwən irə. ⁴ Nəpɪn həkwtəmhirɪ Pita, həuvehi puvnimwə ia kalapus. Herot ruvehi pen in ia rəgi naruaɡən me kusen kefə. Naruaɡən me kefə ia kusen kuatia. Rerɪn rɪrhi mə nəveginien asori tro sampam, nənə in rɪvi irapw Pita ia nəmri nərmmama. ⁵ *Pita raməmək ia kalapus, mətə nakalasia me kamhəfwaki m Kumwesən tukwe, mhəpkəpwɪs mhə.

* **11:30:** Wok Me 12:25 **a 12:1:** Herot i mwipwi Herot nəha rɪnɔusi əpune nəkwərɪhakwərɪha me nəpɪn Iesu rətui irə. * **12:3:** Wok Me 4:3 **b 12:3:** Ro stat ia Wok Me sə rasori twelef mamevən nəpɪn rɪpɪk nəɡkiariien i “nəkur Isrel” raməɡkiari ia nəkur Isrel səməme həpkɪni mhə nɪpərɪhienien ia Iesu. * **12:5:** Jem 5:16

Agelo riti riri raka Pita ia kalapus

⁶* Herot rerin ramrhi mə trakwakwi rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. Ia nəpin nəha, ia nəpin, Pita ramapri ia kurkwai iaruagən mi kəru. Kərihi tərini in ia jen kəru. Iaruagən mi kəru krouərer ia təpinhə səvəi kalapus rouətui ti nərmama me fwe imwə mə riti trəpwəh napien. ⁷ Təkwtəkwuni a agelo riti səvəi lərimənu rier irapw. Nipwran rəhiapw məhiəpwın rum nəha Pita ramapri ikın. Agelo nəha rousi nıkare Pita, məsuəpwiri in, mini mə, “Əskəmter akwauakw!” Ia nəpin nəha jen rier raka ia rəgi Pita.

⁸ Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Ətoti, muvehi pen səim put.” Pita rətoti, muvehi pen səvənhi put. Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Arkahu ia səim karkahu əpwəmwıs, mukurirə iou.” ⁹ Pita rier irapw ia rum səvənhi mukurirə agelo nəha, mipkukurən mhə mə nəfe nəha agelo ramo irə ro nipərhiənen, mətə rerin rırhi mə raməməkrəha. ¹⁰* İrau krouəpi raka iaruagən sə ramərer kupwən mamətui ti nərmama me mə riti trəpwəh napien, rouəpi raka mwi iaruagən sə resi pen, roueste təpinhə sampam kıno ia aean. Nərmama me kamhəukurau irə mamhəuvən fwe taon. Təpinhə nəha rəsevər atukw a ti nırau i, nənə irau krouier irapw, rouevən roueste suatuk riti. Təkwtəkwuni a agelo rəpwəh Pita mamevən.

¹¹ Ia nəpin nəha Pita rətə mukurən nəfe kıno min, mini mə, “Təkwtəkwuni nəha iakukurən mə nipərhiənen. lərimənu rərhi irapw pehe agelo səvənhi, muvehi raka iou ia rəgi Herot mine ia

* **12:6:** Wok Me 5:23 * **12:10:** Wok Me 5:19

narimnari me sə nəkur Isrel rerinraha ramrhi mə tuko ia nirak.”

¹² *Nəpin Pita rukurən, revən ia nimwə səvəi Meri, mama səvəi Jon sə nəghin riti mwi nə Mak. Nərmama həpik hənousəsımwın raka irəha me fwe ikin, mamhəfwaki. ¹³ Pita revən mikunkun ia təpinhə ia kwəruə fwe iruə. Rota, pran riti sə ramasitu, mamō tukwini nari fwe ia nəkwai nimwə səvəi Meri, in riregi, mevən ipaka ti təpinhə mamətərig. ¹⁴ Nəpin riregi reri Pita, rukurən mə Pita nəha. Nənə rerin ragien pık. Rota rəpwəh nəsevərien ia təpinhə, mətə raiu a, mırərig, mevən fwe nəkwai nimwə, mını pen ti nırəha i mə, “Pita i ramərer iruə.”

¹⁵ *Mıregi irəha həni pen tukwe in mə, “Ika-menin.” Mətə Rota rini mə, “Rekəm, iakani pərhiən.” Mıregi həni mə, “Rosi agelo nəha səvənhi uə?”

¹⁶ Mətə Pita rakunkun ihi ia təpinhə. Nənə irəha həuvən, mhəsevər ia təpinhə. Nəpin hətoni Pita, nənimenraha rier. ¹⁷ *Ia nəpin nəha Pita ruvehi utə rəgin mırıpwi tete irəha mə tuhafafa. Kurirə irə rini irapw İərimənu rinəfuvehi raka in ia kalapus, marə mını mwi mə, “Kimiaha tihəməkeikei mhəvisau pen narimnari me i m Jemes^C mıne piəvtaha me.” Nənə Pita rier, mevən ia kwopun əpə riti.

¹⁸ *Kini rakwakwi irə, ia nəpnəpin, naruagən me fwe ia kalapus kamhəhekır, mhəreirei mə Pita ruvəku. ¹⁹ Nəpin Herot ramətui amasan Pita,

* **12:12:** Wok Me 12:25, 15:37 * **12:15:** Wok Me 26:24, Mat

18:10 * **12:17:** Wok Me 13:16, 19:33, Wok Me 21:40 **C 12:17:**

Jemes i in Jemes piəvi İesu. * **12:18:** Wok Me 5:22-24

mətoni mə riwən, rəres pen naruağən me səməme kamhərer tukuahag nərmama me fwe ia kalapus mə Pita ruvəwəku, mətə irəha həreirei. Ro pen Herot rini nəkwən mə tukousi əpune irəha. Kurirə ikin in rier ia tənə Jutia, meiwaiu pen fwe taon nəha Sisaria, mamarə fwe ikin.

Herot remhə

²⁰ *Ia nəpən nəha Herot niemaha raməpi pik ti nəkur Taea mine Saeton. Ro pen nəkur asori me səvəi taon mi nəha housəsımwın irəha me ia kwopun kuatia. Irəha həkupwən mhətoni Plastus, iərmama riti sə ramətui ti nimwə asori səvəi Kig Herot. Irəha həres pen in i mə trasitu ia nirəha. Nəpən hənəres raka nasituien səvənhi, irəha min həuvən mhətoni Herot, mhəres pen in mə trəmri nəməriniuen, ti nəri nə mə nəkur Taea mine Saeton haməkwməni nərmama me fwe ia tənə səvənraha ia nəveginien sə rautə ia tənə səvəi Herot i.

²¹ Nənə Herot rəmri nəpən riti səvənhi trəgkiari irə. Ia nəpən nəha rarkahu tinari səvəi kig, məkure ia kwopun raməkiri nəgkiariien ikin, maməgkiari minraha. ²² Miregi irəha həkwein əpwəmwis mə, “Reri kumwesən riti nəha. Ripko mhə reri iərmama.” ²³ *Təkwtəkwuni a agelo riti səvəi Kumwesən rousi Herot, ti nəri nə mə Herot ripkuvehi utə mhə nəghi Kumwesən. Nənə irər me hani nəninhə irə, remhə.

²⁴ *Ia nəpən nəha nəgkiariien səvəi Kumwesən rauviris mamevən. Nərmama həpik mwi həni nīpərhienien irə.

* **12:20:** 1King 5:11, Esik 27:17 * **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Aes 55:11, Wok Me 6:7, 19:20

25 *Panapas mine Sol krino sampam ia wok sə kinərhi pen irau tukwe. Kurirə irə krouier ia Jerusalem, rourəriḡ, rouevən fwe Antiok. Jon sə nəḡhin riti mwi nə Mak irəhar minrau.

13

Kumwesən rərpwi rəḡin ia Panapas mine Sol mə irau trouwok səvənhi

1 *Nakalasia me fwe Antiok, nepwin profet me mine nepwin nahatən me: Panapas, mine Sol, mine Simeon (Simeon in iəmə pitəv), mine Lusias (iəmə Saerin), mine Manaen (in rīməpwinari pəri irau Herot Antipas, iəmə asori sə ramərimənu ia tənə Kalili). 2 *Ia nəpən riti, irəha həpkani mhə nari, mamhəfwaki m Iərimənu. Nənə Nənimwin Ikinan rini pen ti nirəha i mə, “Tihəmri əpə Panapas mine Sol. Iakinəkwein irau mə trouwok riti səiou.”

3 *Ro iaminihi irə irəha həpwəh mwi naniien nari, mhəmrutə rəḡinraha ia nirau, mhəfwaki minrau, mhərhi pen irau mə trouevən rouowok.

Panapas mine Sol fwe Saepras

4 *Nəpən Nənimwin Ikinan rinərhi pen raka Panapas mine Sol, irau kroueiwau pen fwe taon nəha Selusia. Ia kwopun nəha krouəputə ia nitətə riti rouevən fwe ia tənə əmweris nəha Saepras.

5 *Nəpən krouapirapw fwe taon nəha Salamis, krouevən rouni irapw nəḡkiariien amasan səvəi Kumwesən fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi

* 12:25: Wok Me 11:29-30, Wok Me 12:12, 15:37 * 13:1: Wok Me 11:27 * 13:2: Wok Me 9:15 * 13:3: Wok Me 6:6 * 13:4: Wok Me 15:39 * 13:5: Wok Me 12:12, 13:13

nəkur Isrel. Jonmak ramarə irəhar mīnrau, mam-asitu ia nirau.

⁶ Irəhar harevən mharəpi simwīn ia tənə əmweris nəha, mharier pen ia taon nəha Pafos. Ia kwopun nəha harətoni kleva riti nəghin nə Parjisas. In iəmə Isrel riti. Ramini mə in profet, mətə neikuəien. ⁷ Kleva nəha ramowok irau Sejas Polas, iəmə Rom riti sə ramərimənu ia tənə əmweris nəha Saepras, mukurən mwi nari. Nəpīn riti Sejas Polas rəkwein Panapas mine Sol, in rokeikei mə triregi nəgkiariien səvəi Kumwesən. ⁸ *Mətə Parjisas sə nəghin riti mwi mə Elimas (nīpwrai nəhag nəha kleva) in ramərai raka nəgkiariien səvənrau, mamousari mə truvsiini nətərigien səvəi iəmə asori nəha mə trəpwəh nīniien nīpərhienien ia Iesu. ⁹ Mətə Sol (kani mwi in mə Pol) rerin ruvehe mukuər ia Nənimwīn Ikinan. In rəti pen mətətoni kleva nəha, ¹⁰ mīni mə, “Ik tīni Setan. Ik iəmə ikəmwəki narimnari amasan me pam. Rerim rukuər ia neikuəien mine nifeifeiien ərəha me. Nəpīn me pam ikamo suatuk atukwatukw səvəi Iərimənu, ramikou. ¹¹ *Ətə ro! Təkwtəkwuni nəha rəgi Iərimənu raməmak ia niram. Nənimem trīfwə. Tikəpwəh mwi nətoniien nīranien rəpwəmwis kwopti.” Təkwtəkwuni a nari riti rəmwhen nise napw rīpitəv muvehe muvegi nənimen. Parjisas raman, mamətui iərmama riti truvehi rəgin miri in. ¹² Nəpīn iəmə asori nəha Sejas rətoni, nənimen rier ti nəgkiariien səvəi Iərimənu sə krīnouahatən in irə. Nənə in rīni nīpərhienien irə.

* **13:8:** 2Tim 3:8 * **13:11:** Wok Me 9:8

Pol mine in me nepwɪn həuvən fwe Antiok ia Pisitia

¹³ *Ia nəpɪn nəha Pol mine in me nepwɪn həputə ia nɪtətə riti fwe Pafos, mhəier, mhəuvən fwe Peka, taon riti ia profens nəha Pamfilia. Ia kwopun nəha Jonmak rəpwəh irəha mɪrərɪg mevən fwe Jerusalem. ¹⁴ Irəha həier fwe Peka, mhavən, mhəuvən fwe taon nəha Antiok ia profens nəha Pisitia. Ia Sapat həuvnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mhəkure. ¹⁵ *Iərmama riti rəvsini irapw nəgkiariien me nepwɪn ia Loa səvəi Moses mine nəgkiariien me nepwɪn ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me. Nəpɪn iərmama nəha rəvsini pam, nəmə asori me səvəi nimwəfwaki nəha hərhi pen nəgkiariien revən ti Pol mine in me nepwɪn mini mə, “Piəvmaha me, trɪni minuə nəgkiariien riti hiənuə tihəni irapw mhasitu ia nərmama, həni irapw.”

¹⁶ *Ro iamɪnhi irə Pol rɪskəmter, muvehi utə rəgɪn, mini mə: “Kɪmiaha nəkur Isrel mine kɪmiaha rɪpko mhə kɪmiaha nəkur Isrel mətə hiaməsiai Kɪmwesən səkɪmaha. Kɪmiaha pam tihətərɪg iou. ¹⁷ *Fwe kupwən Kɪmwesən səkɪmaha nəkur Isrel rɪnərpwi rəgɪn ia kaha kupwən me səkɪmaha. Nəpɪn nəkwərhakwərha me səvənraha həuvən mamharə fwe ia tənə Ijip, ro irəha həuvehe mhəpɪk. Ia nɪskaiien səvənhi, in riri raka irəha. ¹⁸ *Ia nuk foti, in ramərə

* **13:13:** Wok Me 13:5, 15:38 * **13:15:** Wok Me 15:21 * **13:16:** Wok Me 12:17 * **13:17:** Eks 1:7, 6:6, Eks 12:51 * **13:18:** Eks 16:35, Nam 14:34, Dut 1:31

irəha mīnraha fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Irəha kamho noien ərəha, mətə in ripkəpwəh mhə irəha ¹⁹ *Kurirə irə in rousi əpune nərmama me nəha kamharə ia tənə Kenan. Nərmama me nəha haməuku pen ia kwənəkwus me irəha pam sefen. Nəpīn Kumwesən rousi əpune irəha mo sampam, in ruvei pen tənə səvənraha m kaha kupwən me səkimaha. Nənə ro səvənraha i. ²⁰ *Narimnari me nəha ruvehi nuk me irəha pam ipaka ti fo hantret fifti mīne.

Kurirə ikin Kumwesən ruvehi utə nərmama me nəha kani irəha mə 'Jaj me.' Irəha həiri kaha kupwən me səkimaha, mhəuvehe mheste nəpīn səvəi Samuel Profet. ²¹ *Ia nəpīn nəha kaha kupwən me səkimaha həres pen Kumwesən mə ko rəsəni kig riti rərīmənu ia nirəha. Nənə Kumwesən ruvei pen Sol, tīni Kis, mīnraha. Sol nə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Penjamin. In ramərīmənu ia nirəha meste nuk foti. ²² *Kurirə ikin Kumwesən ruvehi raka Sol nəha, nənə muvehi utə Tevit mə truvehe mo kig səvənraha. Kumwesən rəgkiari irə, mīni mə, 'Iakinətə raka mə Tevit, tīni Jese, in iərmama riti sə rerik rokeikei. In tro pam nəfe iakini pen tukwe.'

²³ *Rəmwhen mə Kumwesən rīno raka promes kupwən mə tro, in rərhi pehe iərmama riti ia kwənəkwus səvəi Kig Tevit mə truvehe muvehimīru nəkur Isrel. Iərmama nəha Iesu. ²⁴ *Ia nəpīn nəha Iesu rəpwəh ihi noien wok səvənhi,

* **13:19:** Dut 7:1, Jos 14:1 * **13:20:** Jaj 2:16, 1Saml 3:20

* **13:21:** 1Saml 8:5,19, 1Saml 10:20-24 * **13:22:** 1Saml 13:14,

1Saml 16:13, Sam 89:20 * **13:23:** 2Saml 7:12-16, Aes 11:1

* **13:24:** Mat 3:1-2

Jon raməvisau irapw m nəkur Isrel me pam mə irəha tuhaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səvənraha, nənə mho paptaes. ²⁵ *Nəp̄in Jon ruvehe ipaka ti noien sampam ia wok səvənhi, ramini mə, ‘Rerimiahaha ramrhi iou mə iou sin? R̄ipko mhə iou iərmama sə hiameitenhi. Mətə tihətərīg iou. Iərmama riti nəha rauvehe kurirə ia nirak. Iap̄kəmwhen mhə mə takifi raka put ia nisun.’

²⁶ *Nərman, piak me, kitaha səməme səməuku pen ia kwənək̄wus səvəi Epraham, m̄ine kimiaha iesa r̄ipko mhə kimiaha nəkur Isrel, mətə hiaməsiai Kumwesən sək̄imaha, tukutaha i, Kumwesən rərhi pehe nəgkiariien i sə rauvehim̄iru nər̄mama. ²⁷ *Nəp̄in Iesu ruvehe, nər̄mama səməme kamharə fwe Jerusalem m̄ine nəmə asori me səvənraha həpkətə sas mhə in, mhəreirei mwi n̄ipwrai nəgkiariien səvəi profet kupwən me kaməvisau irapw ia Sapat me pam. Ro iam̄inhi irə irəha ho nəgkiariien me nəha həuvehe mhəukuə. Həkiri Iesu mə traməkeikei memhə. ²⁸ *Irəha həpkətə mhə noien ərəha riti rino rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe, mətə kamhəm̄wur ihi a, mhəres pen Paelat mə trəseni pen Iesu ia rəgi nər̄mama me səvənhi mə tuhousi əpune. ²⁹ *Nəp̄in ho pam nəfe Nəkukuə Ikinan r̄iməni mə tuko irə, həuvehi raka n̄ipwran ia nei kamarkuau, mhəmri pen ia n̄ipəgi kər̄uət̄erei riti. ³⁰ *Mətə Kumwesən rino in rətui mwi ia

* **13:25:** Jon 1:20,27 * **13:26:** Wok Me 13:16 * **13:27:** Jon 16:3, Wok Me 3:17 * **13:28:** Mat 27:22-23 * **13:29:** Mat 27:59-60 * **13:30:** Wok Me 2:24

nemhæien. ³¹ *Næpɪn Iesu rætui mwi, rier irapw ti nærmama sæmæme hænamækuriræ in fwe ia tənə Kalili meste Jerusalem. Iræha hætə in ia næpɪn rɪpɪk. Təkwtəkwni iræha kamhævisau irapw Iesu m nækur Isrel.

³² *Kɪmaha iahæuvehe ia kwopun i, mamhævisau irapw nægkiariien amasan i m kɪmiaha. Næfe Kumwesən rɪno raka promes ti sækɪtaha kaha kupwæn me mæ in tro, ³³ rɪno m kɪtaha i nɪpwnæti kaha kupwæn me. In rɪno Iesu rætui mwi ia nemhæien. Ræmwhen mwi nægkiariien i kɪmærai pen ia Ol Sam sə rasori kəru rani:

‘Ik nærɪk.

Ipwet iakuvehe mo iou tata sæim.’

³⁴ Kumwesən ruvæni raka ia Nækukuə Ikinan mæ tro Iesu rætui mwi ia nemhæien. Nænə in trɪpkemhə mhə mwi. Nɪpwræn trɪpkɪmæriɪr mhə. Kumwesən rɪni iamɪnhi irə mɪnuə:

‘Nɪpærhienien takuvei pehe nari amasan anan me mik sæmæme iakɪno raka promes m Kig Tevit kupwæn.’

³⁵ *Nænə Kig Tevit rɪmærai pen nægkiariien riti mwi ia Nækukuə Ikinan. Rɪmæni mæ, ‘Tɪkəpwəh næsenien nɪpwræi iamə ikinan sæim rɪmæriɪr.’

³⁶ *Næpɪn Kig Tevit ramɪru ihi, ramo nækwai Kumwesən. Kuriræ irə remhə. Kɪnɪmwi ia kwopun kanɪmwi kaha me sævænhi ikɪn. Nɪpwræn rɪmæriɪr.

³⁷ Mætə Iesu, iamə nəha Kumwesən rɪnəsuaɪpwiri in ia nemhæien, nɪpwræn rɪpkɪmæriɪr mhə.

³⁸ *Ro iamɪnhi irə, piak me, tɪhamækeikei

* **13:31:** Wok Me 1:3,8 * **13:32:** Wok Me 13:23 * **13:35:**

Wok Me 2:27 * **13:36:** Wok Me 2:29 * **13:38:** Wok Me 10:43

mhəukurən nəfe i iakamini irapw tukumiaha i. Iesu i rukurən nuvehi rakaien nərəhaien me səkimiaha, mo Kumwesən trəpwəh nərpwinien. Loa səvəi Moses ko rɪpkifi raka mhə nərəhaien me pam səkimiaha. ³⁹ *Mətə nərmama me pam səməme kamhəni nɪpərhiēnien ia Iesu, in trifi raka nərəhaien me pam səvənraha. ⁴⁰ Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari, mamhətərig amasan ia nəgkiariien i, kamo nəgkiariien i profet me həməni treste kimiaha.

⁴¹ 'Hətə amasan kimiaha nəmə hiamaris əkenhin ia nɪrak.

Ia nəpɪn səkimiaha tako nari riti.

Trini minuə iərmama riti rini amasan nəri tukumiaha,

kimiaha tihəpwəh ninien nɪpərhiēnien irə.

Tihərkərinari irə, mhemhə.' ”

Nərmama me rerinraha ragien mə tuhəregi nəgkiariien amasan

⁴²⁻⁴³ *Nəkur Isrel həfwaki pam fwe ia nəkwai nimwəfwaki səvənraha. Nəpɪn Pol mine Panapas krouier irapw, həres pən irau i mə ko krouvehe mwi ia nɪkare Sapat, rouni irapw mwi nəgkiariien nəha ti nɪrəha. Nəkur Isrel həpɪk mine nərmama me həpɪk səməme rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamharə ia narəien səvəi nəkur Isrel, irəha kamhəkurirə ia Pol mine Panapas. Nənə irau krouəgkiari minraha rauni mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi namasanien səvəi Kumwesən, mharə irə, mamhəuvən.”

⁴⁴ Ia nɪkare Sapat irə ipaka nərmama me pam ia taon nəha housəsimwin irəha me mə tuhəregi

* 13:39: Rom 10:4 * 13:42-43: Wok Me 11:23, 14:22

nægkiariien səvəi Iərimənu. ⁴⁵ *Nərmama me nəha həpik. Nəpin nəkur Isrel hətoni, rerinraha rirhi ərəha Pol. Nəpin in rægkiari, irəha kamhəni səpə, mamhəni ərəha in.

⁴⁶ *Mətə Pol mine Panapas krouəpwəh nehekiriien. Irau krouni mə, “Kımrau iarouəkeikei roukupwəh rouni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən tukumiaha i nəkur Isrel. Mətə rəfo? Hiəpkokeikei mhə mə tihəuvehi nimiruien rerin? Hətə ro! Ti nəri nə mə hiamərarki karen nəgkiariien səkimrau iamihhi, kımrau trouəpwəh kımiaha, rouevən rouni irapw nəgkiariien i ti nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel. ⁴⁷ Iərimənu ruvəni pehe raka tukumaha i mə tahaməkeikei mhə iamihhi. In riməni minuə:

‘Tako ik ikəmwhen ia nukuraanien,

məhiəpwın nərmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel.

Tikini pen ti nərmama me ia tənəmtənə me mə takuvehimiru irəha.’”

⁴⁸ *Nəpin nərmama me nəha rıpkə mhə irəha nəkur Isrel həregi nəgkiariien nəha, rerinraha ragien. Həni mə nəgkiariien səvəi Iərimənu ramanan pik. Nənə sin sin ia nirəha Kumwesən rinərpwi raka rəgin ia nirəha mə tuhəuvehi nimiruien rerin, irəha həni nıpərhienien ia Iesu.

⁴⁹ Ia nəpin nəha nəgkiariien səvəi Iərimənu rəuvirıs mamevən ia kwopun me ipaka ti taon nəha.

⁵⁰ *Mətə nəkur Isrel həuvən ti nıpran asori me nepwın səməme kamharə ia narəien səvəi nəkur Isrel mine nəmə asori me səvəi taon nəha, mhəvi

* **13:45:** Wok Me 14:2

* **13:46:** Luk 7:30, Wok Me 3:26, 18:6

* **13:48:** Wok Me 11:18

* **13:50:** Wok Me 17:4,12

irəha mə tuhometə Pol mine Panapas. Nəkur asori me nəha hərhi irapw irau ia tənə səvənraha. ⁵¹ *Mətə irau krounouini raka niməkwrur ia nisunrau, rouahatən pen mə nərmama me ia taon nəha həno noien ərəha. Kurirə ikin krauevən fwe taon nəha Ikoniam. ⁵² Nənə nərmama me səvəi Iesu fwe Antiok rerinraha ragien mukuər ia Nənimwin Ikinan.

14

Pol mine Panapas fwe Ikoniam

¹ Fwe taon nəha Ikoniam Pol mine Panapas irau pəri krouuvnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel rouəvisau. Nəvisaiien səvənrau ramasan pik. Ro pen nərmama həpik, nəkur Isrel mine nəkur Kris mwi, həni nipərhiien ia Iesu. ² *Mətə nəkur Isrel səməme həpkini mhə nipərhiien ia nəgkiariien səvənrau ho nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel niemaha rəpi irəha ti piəvtaha me. ³ *Ro pen Pol mine Panapas krouarə əpwəmwis fwe ikin, rouəvisau irapw Iesu Iərimənu rouəpwəh nehekirien. Ia nəpin nəha Iesu Iərimənu rauvei pen niskaiien minrau, krauo nimtətien me mine narimnari me nərmama me hətoni mhərkərinari irə. Nəpin nərmama me hətoni, mhətə sas ia nəgkiariien səvənrau sə raməvisau irapw namasanien səvəi Iesu mə ro nipərhiien. ⁴ Nərmama ia taon nəha həuai irəha ia kusen kəru. Nəpwin hərer irəha nəkur Isrel səməme həpwəh niniiien nipərhiien ia Iesu. Nəpwin hərer irəha aposol mi nəha.

* **13:51:** Mat 10:14, Wok Me 18:6 * **14:2:** Wok Me 13:45

* **14:3:** Mak 16:20, Wok Me 19:11, Hip 2:4

5 *Ia nəpɪn nəha nəkur Isrel nepwɪn mɪne nərmama nepwɪn rɪpko mhə irəha nəkur Isrel mɪne nəmə asori me səvənraha kamhəni mə tuhouraha irau, mhəkwi əpune irau. 6-7 *Mətə irau krouregi, rouap, rouevən fwe Listra mɪne Tepe, taon mi kəru fwe ia profens nəha Likaonia. Fwe ia taon mi nəha mɪne ia rukwənu me ipaka tɪ nirau, Pol mɪne Panapas krouəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu.

Pol mɪne Panapas fwe Listra

8 *Fwe Listra, iərmama riti raməkure. Nəpɪn rɪnətui irə, nisun mi krouemhə. Ko rɪpkavən mhə. 9 *Iərmama nəha ramətərig ia nəgkiariien səvəi Pol. Nənə Pol rəti pen mamətə in, mukurən mə iərmama nəha ramahatətə ia Iesu mə Iesu nɪskaiien səvənhi rəmwhen mə tromasan nisun mi. 10 Ro pen Pol rəgkiari asori mɪni mə, “Tiko mɪskəmter, mərəer ia nisun mi.” Təkwtəkwni a iərmama nəha rɪskəmter, mavən.

11 *Nəpɪn nərmama me hənətoni nəfe Pol rino, həkwein əpwəmwis ia nəgkiariien səvəi nəkur Likaonia, mhəni mə, “Kwa, kumwesən me hənəiwaiu irapw pehe tukutaha, mhəmwhen ia nərmama me.” 12 Irəha həkwein Panapas mə Sus, kumwesən riti səvənraha. Nənə tɪ nəri nə mə Pol raməvisau irapw nəgkiariien, həkwein pen in mə Heremes, kumwesən riti mwi səvənraha. 13 Nimwəfwaki səvəi kumwesən nəha Sus, ramərəer iruə ia taon nəha. Pris riti sə ramowok fwe ikɪn, ruvehi kau me nepwɪn mɪne tihi nei me

* 14:5: Wok Me 14:19, 2Tim 3:11 * 14:6-7: Mat 10:23 * 14:8: Jon 9:1, Wok Me 3:2 * 14:9: Wok Me 3:4, Mat 9:28 * 14:11: Wok Me 28:6

nepwɪn, muvehi muvehe ti kwəruə səvəi taon nəha. Rokeikei mə in mine nərmama me tuhousi əpune kau me nəha mho pen nisaien mhəfwaki pen m Panapas mine Pol.

¹⁴ Mətə nəpɪn aposol mi nəha krouregi nəgkiariien nəha, kroueitehi tɪnari səvənrau, rouaiu, rouevən fwe ia kurkwai nərmama, rouəkweɪn əpwəmwiːs, rouni mə, ¹⁵*“Nərman me, rəfo hiamo iamɪnhi irə? Kimrau iarouəmwhen a ia kimiaha. Iarouvehe mə trouəvisau irapw nəgkiariien amasan m kimiaha mə kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh kumwesən eikuə me, mhərərɪg mhəuvehe ti Kumwesən sə ramɪru. In əpa rino neiai, mine tɪprənə, mine təsi, mine narɪmnari me pam səməne kamharə ia nirəhar. ¹⁶*Fwe kupwən, in rɪnəsəni nərmama me ia tənəmtənə me mə hamesi pen a suatuk me səvənraha mamhəuvən. ¹⁷*Mətə ia nəpɪn me in ramo hiamətoni noien amasan səvənhi. In ramərhi irapw pehe nesən, mamə nəmhien ro nɪpwran ia nəpɪn atukwatukw səvənhi. In rauvei pehe nəveginien m kimiaha, mamə rerɪmiaha ramagien.” ¹⁸ Pol mine Panapas krouni nəgkiariien nəha, mətə ipaka ko kroupkɪnise mhə nərmama me mə tuhəpwəh nousi əpuneien kau me nəha ti nəfwakiien mɪnrau.

¹⁹*Mətə nəkur Isrel me nepwɪn həuku pen fwe Ikoniam mine Antiok ia profens nəha Pisi-tia, mhəuvehe ti Listra, mhəvi nərmama həpɪk həuvən mhəkwtəmhiri Pol, mhəkwi ia kəruətəri,

* **14:15:** Wok Me 10:26, Sam 146:6 * **14:16:** Wok Me 17:30

* **14:17:** Sam 147:8, Jer 5:24 * **14:19:** Wok Me 17:13, 2Kor 11:25, 2Tim 3:11

mhəvkəkini, mhəuvən fwe iruə ia taon, mhəpwəh. Rerınraha rırhi mə ruvəmhə. ²⁰ Mətə nəpın nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhərer kurauku-rau irə, Pol rıskəmter, mevən mwı ia taon. Kını rakwakwi irə, irau Panapas krouier, rouevən fwe taon nəha Tepe.

Pol mine Panapas krouərig rouevən fwe Antiok ia profens nəha Siria

²¹ *Pol mine Panapas krouəvisau irapw nəgkiariien amasan fwe ia Tepe, ravi nərmama həpık həuvehe mho irəha nərmama me səvəi Iesu. Kurirə ikın krouərig rouevən fwe Listra, mine Ikoniam, mine Antiok ia profens nəha Pisitia.

²² *Ia kwopun me nəha irau krauo nətərigien səvəi nərmama me səvəi Iesu ruvehe miskai mwı. Krouəvəhag mınraha mə tuhərer əknekın ia nahatətəien səvənraha, rauni mə, “Saməkeikei mhəukurau ia nəmisəien me rıpık kurirə səuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” ²³ *Ia kwopun me pam krouvehi utə elta me mə tuhətui amasan tı nakalasia me. Nəpın krouvehi utə irəha, krouəpwəh nəniien nari, rouəfwaki, rouəmri pen irəha ia rəgi Iərimənu səvənraha sə kamhahatətə irə. ²⁴ Irau krouəpi simwın ia profens nəha Pisitia, roueiwau pehe ia profens nəha Pamfilia, ²⁵ rouevən ia taon nəha Peka, rouəvisau irapw nəgkiariien amasan fwe ikın. Nəpın krouəvisau irapw pam, kroueiwau rouevən fwe taon nəha Atalia.

²⁶ *Ia kwopun nəha krouəputə ia nitətə riti,

* **14:21:** Mat 28:19 * **14:22:** Mat 7:14, Wok Me 11:23, 15:32,

Wok Me 18:23, 1Tes 3:3 * **14:23:** Wok Me 13:3 * **14:26:** Wok Me 13:1-2, Wok Me 15:40

rouier, rouevən fwe Antiok ia profens Siria. Kwopun nəha kupwən nərmama me hənəfwaki ti nirau, mhəmri pen irau ia rəgi Kumwesən, mamhase in mə namasanien səvənhi tramarə ti nirau, marə mwi ti wok sə krino pam. ²⁷ *Irau krouapirapw fwe ikin, rouoeite nakalasia me, rouni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino irəhar minrau, rouni mə in rinəsevər ia təpinhə mə nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel həuvehe mhahatətə ia Iesu. ²⁸ Nənə krouarə əpwəmwis mwi kwopti ia kwopun nəha irəha nərmama me səvəi Iesu.

15

Nəmə asori me səvəi nəfwakien housəsimwin irəha me fwe ia Jerusalem

¹ *Mətə nəkur Isrel me nepwin həier fwe tənə Jutia mheiwaiu pehe ia Antiok. Irəha kamhatən nərmama me səvəi Iesu səməme rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum m kimiaha rəmwhen ia Loa səvəi Moses rani. Mə hiəpwəh, Kumwesən trīpkuvehimiru mhə kimiaha.” ² *Pol mine Panapas kraousari irəha minraha mamhəgkiari pīk ti nəgkiariien nəha. Kurirə ikin, nakalasia me fwe Antiok hərpwi rəginraha ia Pol mine Panapas mine nərmama me nepwin mwi, mhəni mə irəha tuhəutə pen fwe ia Jerusalem mhətoni aposol me mine elta me səvəi nəfwakien ti nəgkiariien nəha. ³ Nəpin nakalasia me hərhi pen irəha, irəha hənəməuvən fwe Jerusalem. Ia rukwənu

* 14:27: Wok Me 15:4,12, Wok Me 11:18 * 15:1: Kal 5:2

* 15:2: Wok Me 11:30, Kal 2:1

me ia nikare suatuk fwe ia tənə Fonisia mine tənə Sameria kamhəni sas pen mə nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi həuvəni nipərhiēnien ia Iesu. Nəgkiariēn nəha ro piəvtaha me rerinraha ragien. ⁴ *Kurirə irə, nəpīn irəha həier pen fwe Jerusalem, aposol me mine elta me səvəi nəfwakiiēn mine nakalasia me hətoni irəha rerinraha ragien. Nənə Pol mine Panapas mine səməme hənəkurirə ia nirau həni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino minraha.

⁵ Mətə Farisi me nepwīn səməme kamhəni nipərhiēnien ia Iesu həskəmter, mhəni mə, “Nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nipərhiēnien ia Iesu tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum minraha. Kimiaha tihaməkeikei mhəni pen ti nirəha i mə tuhəkurirə ia Loa səvəi Moses.”

⁶ Aposol me mine elta me səvəi nəfwakiiēn housəsimwīn irəha me, mamhəgkiari ti nəresien nəha. ⁷ *Nəpīn həgkiari əpwəmwīs, Pita riskəmter, mini pen ti nirəha i mə, “Piak me, kimiaha hiəuvəukurən raka mə fwe kupwən Kumwesən rərpwi rəgīn ia nirak ia kusen səkītaha, muvei pehe nəpīn miou iakevən minəvisau raka m nərmama me nepwīn ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nəpīn irəha həregi nəgkiariēn amasan səvəi Iesu ruku pen ia tərhuq, həni nipərhiēnien irə. ⁸ *Nənə Kumwesən sə rukurən amasan nətəriēgīēn səvəi nərmama rahatən amasan tukutaha i minuə rerin ragien ti nuvehiēn irəha, mo irəha nərmama me səvənhi. In ruvei pen Nənimwīn Ikinan minraha

* 15:4: Wok Me 14:27 * 15:7: Wok Me 10:1-43 * 15:8: Wok Me 10:44, 11:15

rəmwhen a mwi rīməuvei pehe m kitaha i fwe kupwən. ⁹ *In rīpkopəiti mhə ia nirəha, mətə raikuas ia rerinraha, ti nəri nə mə irəha həni nīpərhienien ia Iesu rəmwhen rino m kitaha i. ¹⁰ *Rəfo hiənuə tiho Kumwesən niemaha rəpi? Hiokeikei mə tsəmri pen Loa səvəi Moses ia nurai nərmama me səvəi Iesu səmame rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə Loa nəha rəmwhen ia katipə sə rīpam. Kitaha i nəkur Isrel mine kaha kupwən me səkitaha ko səpkəvrani mhə. ¹¹ *Mətə kitaha saməni nīpərhienien ia nəgkiariien i. Iesu Iərimənu səkitaha truvehimiru kitaha ia namasanien səvənhi rəmwhen a mwi in tro ia nirəha.”

¹² *Pita rəgkiari pam. Kurirə irə nərmama me ia nəkureien nəha həkure afafa, mamhətərig Pol mine Panapas. Irau krauni amasan ti nirəha i nəfe Kumwesən rino nəpīn irau krauəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Krouni mə in rīməuvei pen niskaiien minrau, krauo nīmətien me mine narimnari me nərmama me hətoni, mhərkərinari irə.

¹³ *Nəpīn irau krouəgkiari pam, Jemes rərər mini mə, “Piak me, tihətərig iou. ¹⁴ *Saemon ruvəni amasan raka tukutaha i mə rəfo fwe kupwən Kumwesən revən ti nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə tripeki raka nepwīn mə irəha nərmama me səvənhi. ¹⁵ Profet kupwən me həməni mə in tro iaminha irə. Rəmwhen ia

* **15:9:** Wok Me 10:34-35 * **15:10:** Mat 11:30, Kal 3:10, 5:1

* **15:11:** Kal 2:16, Efes 2:5-8 * **15:12:** Wok Me 14:27 * **15:13:**

Kal 2:9 * **15:14:** Wok Me 15:7-9

nægkiariien i kìmərai pen ia Nəkukuə Ikinan, rani mā,

16 'Kurirə ia nəri, iou takrərig

muvehi utə nītətə səvəi Kig Tevit sə rīməmwei.

Nītətə sə in rīnamərimənu irə kineitehi rəmwhen ia nimwə,

iou takuvrhəkin mwi, momasan.

17-18 Tako iamīnhi mīnuə nərmama ia tənəmtənə me tuhəuvehe tukw iou.

Nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel,

irəha pam səməme iakinəkwein raka irəha, tuhəuvehe.

In i nægkiariien səiou. Iou Iərimənu. Iako nərmama həuvəukurən raka narimnari me i fwe kupwən.' "

19 Nənə Jemes rīni mā, "Ro iamīnhi irə nəkirīien səiou mā nərmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamhərərig mamhəuvehe ti Kumwesən, rərəha mā kitaha tso rəknekīn ti nīrəha. 20 *Mətə pwəh sərai nəkukuə riti revən ti nīrəha. Ia nəkukuə nəha tsəni pen ti nīrəha i mā irəha tuhəpwəh naniien nəvegīnien i rəmkemik sə kiməuvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha. Nərman me tuhəpwəh niri əpnəpenien nīpran. Nīpran me tuhəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman. Irəha tuhəpwəh naniien nərimīru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nənə irəha tuhəpwəh naniien netə.

21 *Natuakəmīen me nəha rīnəmwhen, ti nəri nə mā fwe tui muvehe meste pehe ipwet mīne, ia Sapat me pam nərmama me kamhəvsini Loa səvəi Moses ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel.

* 15:20: Jen 9:4, Eks 34:15-17, Lev 17:10-16 * 15:21: Wok Me 13:15

Ia taon me pam kamhəvisau irapw nəgkiariien səvənhi.”

Nəkukuə sə revən ti nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel

²² Aposol me, mine elta me səvəi nəfwakiiien, mine nakalasia me pam fwe Jerusalem həni simwīn mə tuhərpwi rəgīnraha ia nərmama nepwīn ia nirəha, mhərhi pen irəha həuvən irəha Pol mine Panapas fwe Antiok. Hərpwi rəgīnraha ia Saelas mine Jutas (nəghīn riti mwi nə Pasapas). Iəmənmi nəha, piəvtaha me kamhəsiai pīk irau.

²³ Irəha həuvei pen nəkukuə nəha mīnrau mə trouvehi rouevən. Nəkukuə nəha rīni mə:

Aposol me mine elta me səvəi nəfwakiiien, piəvmiaha me fwe Jerusalem.

Iahərhi pehe nəkukuə i tukumiaha piəvmaha me səməme rīpko mhə kimiaha nəkur Isrel, hiamarə fwe Antiok mine Siria, mine Silisia.

Iahaməni ramasan tukumiaha.

²⁴ *Kimaha iahəregi mə nərmama nepwīn hāməier ia kimaha, mhəuvehe tukumiaha, mho kimiaha hiəregi rərəha ti nəgkiariien səvənraha.

Irəha ho nətərigien səkimiaha rəvsausīni pīk, mətə kimaha iahəpkuvei pen mhə nəgkiariien riti mə tuhəuvehe mhəni pehe tukumiaha i.

²⁵ Ro pen kimaha iahousəsīmwīn kimaha me mhəni simwīn mə tahərpwi rəgīmaha ia iərmama kəru, mhərhi pehe i tukumiaha.

Irau trouvehe tukumiaha irəha Panapas mine Pol, iəmənmi nəha sokeikei pīk irau. ²⁶ Ipaka

* **15:24:** Wok Me 15:1

krouemhə ti wok səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaħa.

27 Iəmənmi nəħa iahamərhi peħe irau tukumiaħa irau i Jutas mine Saelas.

Irau trouveħe rouni nəgkiariien kuatia rəmwhen ia nəgkiariien i iahamrai.

28 *Rerimaha ragien ti nesi penien nətərigien i Nənimwin Ikinan rinahatən kimaha irə.

In rini mə kimaha təħəpwəħ nəmrutəien nəri sə rīpam ia nuramiaħa, mətə natuakəmien me a i:

29 *Kimiaħa təħəpwəħ naniien nəveginien sə kiməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraħa.

Kimiaħa nərman təħəpwəħ niri əpnəpenien nīpran.

Kimiaħa nīpran təħəpwəħ nesi pen əpnəpenien nərman.

Kimiaħa təħəpwəħ naniien nərimiru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə raməmak iħi ia nusan.

Tihəpwəħ naniien netə.

Trini minuə hiətui amasan tukumiaħa, mhəpwəħ nəruuiien natuakəmien me i, təħəregi ramasan.

In i nəgkiariien səkimaha sampam.

30 Nəmə asori me i hərhi pen irau heiwaiu irəħa Pol mine Panapas mhəuvən fwe Antiok. Nəpin hapirapw fwe ikin, hoeite nakalasia me, mhəuvei pen nəkukuə minraħa. 31 Irəħa həvsini nəkukuə nəħa, rerinraħa ragien ti nasituien səvənhi.

32 *Jutas mine Saelas irau profet mi. Krouəvəħag

* 15:28: Mat 23:4 * 15:29: Wok Me 15:20 * 15:32: Wok Me 11:27, 13:1, Wok Me 14:22

m piəvtaha me ia nəgkiariien me riþik, rouərpwi əknekɪn irəha. ³³ Irau krouarə əpwəmwɪs kwopti ia kwopun nəha. Kurirə ikin piəvtaha me fwe Antiok hase Kumwesən mə nəmərɪnuien səvənhi tramarə ti nirau. Nənə həsəkɪr mɪnrau, mhərhi pen irau krouarəɪg rouevən fwe Jerusalem rouətə nərmama me səməme hənərhi irau. ³⁴ a ³⁵ Mətə Pol mɪne Panapas irau krouarə pəpɪm fwe Antiok. Irəha nərmama me nepwɪn mwi kamhahatən nərmama me, mamhəvisau irapw nəgkiariien səvəi Iərɪmənu.

Pol mɪne Panapas krouəpwəh irau me

³⁶ Nəpɪn nepwɪn rukurau, Pol rɪni pen ti Panapas i mə, “Pwəh krau krouarəɪg pen mwi, rouətə piəvtaha me fwe ia taon me pam nəha krouvəvisau raka nəgkiariien səvəi Iərɪmənu mɪnraha, rouətoni ro irəha mə kamhəfarə irə.” ³⁷ *Nənə Panapas rokeikei mə Jon sə nəghɪn riti mwi nə Mak trukurirə ia nirau, ³⁸ *mətə Pol rəpwəh nokeikeiien, ti nəri nə mə fwe kupwən Jonmak riþkarə mhə irəhar mɪnrau meste wok səvənrahar rɪno sampam. Mətə fwe Pamfilia rəpwəh irau mɪrəɪg. ³⁹ Nənə Pol mɪne Panapas krouousari mɪnrau me, rouəpwəh irau me. Panapas ruvehi Mak, rouəputə ia nɪtətə riti, rouier, rouevən fwe Saepras. ⁴⁰ *Mətə Pol rərpwi rəɪn ia Saelas mə trukurirə in. Kurirə irə piəvtaha

a 15:34: Niutestamen me nepwɪn sə kupwən kimərai ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris rani iamɪnhi ia vas toti-fo mə, “Mətə Saelas rətə mə ramasan mə pwəh ramo pəpɪm ia kwopun nəha Antiok.” * **15:37:** Wok Me 12:12,25 * **15:38:** Wok Me 13:13, Kol 4:10 * **15:40:** Wok Me 4:36, 13:4, Wok Me 14:26

me hāmri pen irau ia rēgi Iārīmānu, mhase in mā namasanien sāvānhi tramarə tī nirau i. Nənə Pol rier irau Saelas, ⁴¹ mevān ia kwopun me ia profens mi nāha Siria mine Silisia, mamərpwi əknekīn nakalasia me.

16

Timoti rukurirə Pol mine Saelas

¹ *Ia nəpīn nāha Pol revān fwe taon mi nāha Tepe mine Listra. Ia Listra iārmama riti sāvai Iesu nəghīn nə Timoti. Mama sāvānhi in prən Isrel. In mwi rani nīpərhiēnien ia Iesu. Mətə tata sāvai Timoti in iāmə Kris. ² *Piəvtaha me fwe Listra mine Ikoniam kamhāni Timoti mā in iāmə amasan riti. ³ *Pol rokeikei mā Timoti trukurirə in rouier rauevān. Ro pen in ruvehi ninhum m Timoti tī nəri nə mā nəkur Isrel fwe ikīn həkurən mā tata sāvai Timoti in iāmə Kris riti. ⁴ *Nəpīn Pol mine in me nepwīn hāier pen fwe ia taon me, haməvisau irapw m nārmama me sāvai Iesu natuakəmien me nāha aposol me mine elta me sāvai nəfwakiēn fwe Jerusalem hāmāni. Kamhahatən nakalasia me mā irəha tuhaməkeikei mhesi pen. ⁵ *Ia noien nāha nakalasia me pam ia kwopun me fwe ikīn nahatətāien sāvānraha ruvehe mīskai. Ia nəpīn me irəha hāuvehe mhəpik mwi.

Pol rətoni nāməkrəhaien riti

⁶ *Pol mine in me nepwīn hāuvān mhəpi simwīn ia profens mi nāha Frijia mine Kalesia, tī nəri nə mā Nənīmwīn Ikinan rīnise irəha mā tuhəpwəh

* **16:1:** Wok Me 14:6, 2Tim 1:5 * **16:2:** Fil 2:19-22 * **16:3:**

Kal 2:3-5 * **16:4:** Wok Me 15:23-29 * **16:5:** Wok Me 2:47

* **16:6:** Wok Me 18:23

nevənien mhəvisau nəgkiariien amasan fwe ia profens nəha Esia. ⁷*Nəp̄in irəha həuvehe ipaka ti profens nəha Misia, həmwur mə tuhəuvən fwe ia profens nəha Pitinia. Mətə Nənimw̄in səvəi Iesu r̄ipkəsēni mhə irəha. ⁸Ro pen həukurau ia profens nəha Misia, mheiwaiu mhəuvehe ia taon nəha Troas. ⁹Ia nəp̄in Pol rətə nəməkrəhaien riti. Iəmə Masetonia riti ramərer, mamase in mə, “Tikuvehe ro i ia Masetonia, masitu ia kimaha.” ¹⁰Nəp̄in Pol r̄inətə pam nəməkrəhaien nəha, təkwtəkwwuni a mwi kimaha iahənaməpnəpenə mə tahəier, mhəuvən fwe Masetonia, ti nəri nə mə iahəregi mə Kumwesən raməkwein kimaha mə tahəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me fwe ikin.

Litia r̄ini n̄ip̄arhienien ia Iesu

¹¹Kimaha iahəputə ia n̄itətə riti, mhəier ia Troas, mhaiu atukwatukw mhəuvən fwe tənə əmweris nəha Samotres. Kini rakwakwi irə iahaiu mhəuvən fwe ia taon nəha Neapolis. ¹²Iahəier ia kwopun nəha mhavən mhəuvən fwe Filipae, taon asori riti ia t̄iprənə səvəi Masetonia profens. Nərmama me ia taon nəha irəha sitisin me səvəi Rom. Kimaha iahapirapw fwe Filipae, mharə ikin nəp̄in r̄ipik.

¹³Nəp̄in riti ia Sapat iahəier irapw ia kwəruə asori səvəi taon nəha, mhəuvən ia n̄ikare nui aris ia kwopun riti iahəukurən mə nərmama kamhəfwaki ikin. Iahəuvən, mhəkure, mamhəvisau pen Iesu m n̄ipran me səməme hənousəsimw̄in raka irəha me fwe ikin. ¹⁴Pran riti sə ramətərig ia kimaha nəgh̄in nə Litia. Ruku pen

* **16:7:** 2Tim 1:15

ia taon nəha Tuatira. Səvənhi fwe stoa kauvehi nəmri tinari sə kala səvənhi tihinatis. Ia nəpın me Litia raməfwaki m Kumwesən. Iərimənu rəsevər ia nətərigien səvəi prən i, rini nıpərhiēnien ia nəfe Pol rani. ¹⁵ *Nəpın kino raka paptas ia Litia irəha nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi, Litia rini pehe tukumaha i mə, “Mə hiəukurən mə iakamahatətə pərhiēn ia Iərimənu, ramasan pwəh hiəuvehe mharə ia nəkwai nimwə səiou.” In raməkeiki pehe m kimaha, nənə iahəuvən.

Kuvehi puvnimwə Pol mine Saelas ia kalapus fwe Filipae.

¹⁶ *Nəpın riti iahaməuvən fwe kwopun nəha kaməfwaki ikın, mhəpi raka pran riti kamo slef irə. Nənımwın ərəha ramarə irə, mamə prən nəha ramətoni narimnari me səməme kamhərkwafə. Prən nəha rauvehi mane asori səvəi nəmə asori me səvənhi, ti nəri nə mə nərmama kamhərəku in ti niniēn narimnari me səməme tuhəpkuvehe.

¹⁷ *Kimaha Pol iahamavən. Prən nəha rakurirə kimaha, maməkwein əpwəmwis, mamini mə, “Nərmama me i kamho tukwini nari m Kumwesən Asori, mamhəni irapw tukumiaha i mə tihəfo in ruvehimiru kimiaha.” ¹⁸ *Ia nəpın me rıpi k prən nəha ramo iamınhi. Pol rıregi rinəpou irə, ruvsini, məkıari pen m nənimwın ərəha mə, “Ia nəghi İesu Kristo iakani pehe tukw ik i mə tikier ia prən i.” Təkwtəkwuni a nənimwın ərəha rier.

¹⁹ Nəpın nəmə asori me səvəi prən nəha hənəmətoni mə tuhəpwəh nuvehien mwi mane ia prən nəha, həkwtəmhiri Pol mine Saelas,

* **16:15:** Wok Me 16:33, 18:8 * **16:16:** Wok Me 19:24 * **16:17:**

Mak 1:24,34 * **16:18:** Mak 16:17

mhəvi irau, mhəuvən ti nəmə asori me fwe ia kurkwai taon nəha. ²⁰ *Irəha həvi irapw irau ia nəmri iəmə asori mi səvəi Rom, mhəni pen ti iəmə asori mi nəha mə, “Iəmənmi irau iəmə Isrel mi. Kraurukwumen nərəhaien ia taon i səkitaha, ²¹ rauni irapw narəien me nepwɪn rɪpkatukwatukw mhə tukutaha i nəkur Rom mə tsəuvehi uə tsarə irə, ti nəri nə mə kamhərui loa səkitaha.”

²² *Nərmama me ia kwopun nəha irəha mwi həskəmter, mamhəni ərəha irau. Ro iamɪnhi irə iəmə asori mi nəha səvəi Rom krouni pen ti naruagən me nepwɪn mə tuhəuvehi raka tinari səvənrau, mhousi irau. ²³ Nənə housi pɪk irau. Kurirə irə həuvehi puvnimwə irau ia kalapus, mhəni pen ti iərmama sə ramətui ti kalapus mə, “Tikətui amasan ti iəmənmi.” ²⁴ Nəpɪn iərmama sə ramətui ti kalapus riregi nəgkiariien nəha, ruvehi irau, mevən fwe ia rum riti fwe imwə ia nəkwai kalapus, muvehi pen nisunrau nei asori rəkure tərini.

Kumwesən ruvehi raka Pol mine Saelas ia kalapus

²⁵ Ia kurkwai nəpɪn, Pol mine Saelas krouəfwaki, rouəni nɪpu me, rouəgnəgɪni Kumwesən. Nərmama me fwe ia kalapus kamhətərig ia nirau. ²⁶ Təkwtəkwuni a nɪmwɪmwien asori ruvehe. Kalapus rɪkiuki u pɪk. Təpɪnhə me pam həuvehe mhəkwaɡ. Jen me pam səməme kamhəkwtəmhiri nərmama me həsas. ²⁷ *Ia nəpɪn nəha nɪmwɪmwien rɪkiu irə, iərmama sə ramətui

* **16:20:** Mak 13:9, Wok Me 17:6, Mat 5:11 * **16:22:** 2Kor 11:25,

Fil 1:30, 1Tes 2:2 * **16:27:** Wok Me 12:18-19

ti kalapus rətui, mətə təpinhə me pam həkwag. Rerɪn rɪrhi mə nərɪmama me ia kalapus hənəp. Ro pen reivi raka nau səvənhi mə trəpi əpune atukw a in. ²⁸ Mətə Pol rəkwein asori, mɪni mə, “Tikəpwəh nousi əpune atukwien ik. Kɪmaha pam a i.”

²⁹ Iərmama sə ramətui ti kalapus rəres laet me nepwɪn, maiu, mevən, mɪnimwi nukurhun mi ia nəmri Pol mɪne Saelas, mehekir mətəmnimwɪn.

³⁰ *Kurirə irə rɪskəmter, miri raka irau mhərevən fwe iruə, məres pen irau i mə, “Iəmə asori mi, takaməkeikei məfo irə mə Kumwesən ruvehimɪru iou?”

³¹ Mɪregi krouni mə, “Tikaməkeikei mɪni nɪpərɪhienien ia Iesu Iərimənu, nənə Kumwesən truvehimɪru ik mɪne nərɪmama me pam ia nəkwai nimwə səim.” ³² Nənə irau krouni irəpw nəgkiariien səvəi Iərimənu revən tukwe mɪne nərɪmama me pam fwe ia nəkwai nimwə səvənhi.

³³ *Ia nəpɪn nəha nəpɪn anan, mətə iərmama nəha ruvehi irau, maikuas ia təmwki nousien ia nɪpwrənrau. Kurirə irə in mɪne nərɪmama me ia nəkwai nimwə səvənhi ko pəptaes ia nɪrəha.

³⁴ Nəpɪn kɪno pam pəptaes ia nɪrəha, iərmama nəha riri Pol mɪne Saelas, harutə pen ia nimwə səvənhi. In ruvei pen nəveginien mɪnrau. In mɪne nərɪmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi rerɪnraha ragien pɪk, ti nəri nə mə təkwtəkwuni nəha hənəhatətə ia Kumwesən.

³⁵ Nəpɪn nəha ruvəran iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi polis me nepwɪn, rouni mə, “Pwəh iəmənmi nə krouier ia kalapus.” ³⁶ Iərmama

* **16:30:** Wok Me 2:37 * **16:33:** Wok Me 16:15

sə ramətui ti kalapus rəvisau pen nəgkiariien səvənrəu m Pol, mini mə, “Iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi nəgkiariien riti mə takəsəni kimirəu irouier. Ro pen tirouier rauevən. Pwəh nəmərinuien ramarə tukumirəu.”

³⁷ *Mətə Pol rini pen ti polis me i mə, “Nəfe nəha? Kimrau sitisin mi səvəi Rom. Iəmə asori mi səvəi Rom kroupkətə mhə nari riti iarouo rərəha. Mətə hənousi raka kimrau ia nəmri nərmama me, mhəuvehi puvnimwə kimrau ia kalapus. Mətə təkwtəkwwuni irəu krouokeikei mə trouvehi raka kimrau iarouevən afafa. Rekəm! Pwəh irəu əpa krouvehe, rouvehi raka kimrau.”

³⁸ Polis me nəha həuvən mhəni pen ti iəmə asori mi nəha səvəi Rom nəfe Pol riməni. Nəpin irəu krouregi mə Pol mine Saelas irəu sitisin mi səvəi Rom, krouhekir.

³⁹ *Irau krouevən rouni pen sore ti Pol mine Saelas. Kurirə irə krouiri irəpw irəu fwe ia kalapus, rouni pen ti nirəu i mə trouəpwəh taon səvənrəha rauevən. ⁴⁰ Ro iamihhi irə Pol mine Saelas krouier irəpw ia kalapus, rouevən fwe ia nimwə səvəi Litia. Nəpin krouətə piəvtaha me fwe ikin, krouəvəhag minraha. Kurirə irə krouier.

17

Pol mine Saelas krouevən fwe Tesalonaeka

¹ *Ia nəpin nəha Pol mine Saelas krouəpi simwin ia taon kəru nəha Amfipolis mine Apolonia, rouevən fwe taon nəha Tesalonaeka. Ia kwopun nəha nimwəfwaki riti səvəi nəkur

* **16:37:** Wok Me 22:25 * **16:39:** Mat 8:34 * **17:1:** 1Tes 1:1,2

Isrel ramærer. ² Pol ruvniwə rəmwhen ramo ia nəpɪn me. Ia Sapat kahar raməgkiari irəha minraha. In ramahatən vas me ia Nəkukuə Ikinan, maməusiəre pui pen nɪpwran, ³*mamɪni amasan ti nirəha i minuə Nəkukuə Ikinan rani pərhien mə Kristo traməkeikei mɪregi nəmisəien ia nɪpwran, memhə, marə mətui mwɪ. Pol rɪni mə, “Iesu nəha iakani pehe tukumiaha i in nə Kristo.” ⁴*Nəkur Isrel me nepwɪn mine nɪpran asori me həpɪk mine nəkur Kris həpɪk səməme kamhəfwaki m Kumwesən irəha həregi mə nəgkiariien nəha ro nɪpərhienien. Nənə həuvehe mhəkurirə Pol mine Saelas.

⁵Mətə nəkur Isrel me nepwɪn rerinraha ramrhi ərəha irau. Həuvən fwe ia maket mhəiri nərmama nepwɪn kənpəwənraha rɪskai. Irəha həuvehe mhəpɪk, mhousəsimwɪn irəha me, mamho nurigrigien asori ia taon nəha. Həuvən mheitehi raka təpɪnhə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghɪn nə Jeson, mamhətui Pol mine Saelas mə tuhəvi irapw irau ia nəmri nərmama. ⁶*Nəpɪn həkətə mhə irau, həkwtəmhiri Jeson mine piəvtaha me nepwɪn mwɪ, mhəvi irapw irəha, mhəuvən mhərer ia nəmri nəmə asori me səvəi taon nəha. Irəha həkwein asori, mhəni mə, “Iəmənmi nəha Pol mine Saelas krauo pɪk nərəhaien ia kwopun me, rouvəuvehe mwɪ ia taon i səkitaha. ⁷*Jeson i rɪməuvehi irau krouevən ia nimwə səvənhi. Mətə irau krouərui loa me səvəi Kig Sisa, rauni mə kig riti mwɪ nəha ikin nəghɪn nə Iesu.” ⁸Nəpɪn nəmə asori me mine nərmama me həregi nəgkiariien

* **17:3:** Luk 24:26, Wok Me 3:18, 9:22 * **17:4:** Wok Me 13:50

* **17:6:** Wok Me 16:20 * **17:7:** Luk 23:2, Jon 19:12

nəha, niemaha rəpi irəha. ⁹ Nəmə asori me həni mə Jeson mine in me nepwɪn tuhaməkeikei mhəuvei pen mane minraha. Nənə nəpɪn həuvei pen pam mane, nəmə asori me həfi raka rəgɪnraha ia nirəha.

Pol mine Saelas krouevən fwe Perea

¹⁰ Ia nəpɪn nəha ruvəpitəv, piəvtaha me hərhi pen Pol mine Saelas krouevən fwe taon nəha Perea. Nəpɪn krouevən rouapirapw fwe ikin, krouuvnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel.

¹¹ *Nəkur Isrel fwe Perea irəha hamasan mhəpi raka nəkur Isrel fwe Tesalonaeka, ti nəri nə mə rerinraha ragien ti niregiiien nəgkiariien səvəi Pol mine Saelas. Ia nəpɪn me kamhəvsini amasan Nəkukuə Ikinan mə tuhətoni mə nəgkiariien səvənrau ro nɪpərhienien uə rekəm. ¹² Ro pen həpɪk ia nirəha həni nɪpərhienien ia Iesu. Nɪpran Kris me i irəha nɪprən asori me həpɪk həni nɪpərhienien. Nəmə Kris mwɪ həpɪk.

¹³ *Mətə nəpɪn nəkur Isrel fwe Tesalonaeka həregi mə Pol revən mwɪ fwe Perea, mamini irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən fwe ikin, həuvən mwɪ fwe Perea, mamhərhiərhi nərmama me mə tuhəni ərəha Pol mine Saelas. ¹⁴ Ro pen piəvtaha me ia Perea hərhi irapw akwauakw Pol ramevən fwe ia təsi. Mətə Saelas mine Timoti krauarə a fwe ia Perea. ¹⁵ Nənə nərmama nepwɪn həkurirə Pol, mhəuvən irəha min meste nəri fwe taon nəha Atens. Nəpɪn nəha hənəmɾərig irə, Pol rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha tihəuvən mhəni pen ti Saelas mine Timoti mə trouvehe akwauakw rouətə iou.”

Pol fwe Atens

* **17:11:** Jon 5:39 * **17:13:** Wok Me 13:50, 14:19

16 Nəp̄in Pol rameitenhi ihi Saelas m̄ine Timoti fwe Atens, rerin rəpou, t̄i nəri nə mə ramətə taon nəha rukuər ia nənimwi nari me s̄əməme kaməfwaki pen m̄inraha. 17 *Ro pen ia Sapat me in rauvniwə ia nimwəfwaki s̄əvəi nəkur Isrel, maməgkiari m̄ nəkur Isrel m̄ine nəməfwaki me nepw̄in mwi, mamousari mə truvi irəha həuvehe t̄i Iesu. Ia nəp̄in me ramevən fwe kwopun kamo maket ik̄in, maməgkiari irəha nərmama əpnapen me, mamousari mə truvi mwi irəha. 18 Nəp̄in riti Pol raməgkiari m̄ nahatən me nepw̄in kani irəha mə Epikurien me m̄ine Stoik me. Nəp̄in irəha həregi nəgkiariien s̄əvənhi, kamhousari irəha min. Nepw̄in kamhəni mə, “Nəfe i iarməri i ram̄ini?” Nepw̄in mwi kamhəni mə, “Rosi raməgkiari ia kumwesən me kitaha s̄əreirei.” Irəha həni nəgkiariien nəha t̄i nəri nə mə Pol raməvisau irapw̄ nəgkiariien amasan s̄əvəi Iesu, mam̄ini mə in r̄inətui mwi ia nemhəien s̄əvənhi. 19 Irəha həiri Pol, mhəuvən t̄i nəmə asori me nəha kamhəkiri nəgkiariien kani nousəs̄imw̄inien s̄əvənraha mə Areopakus. Nəmə asori me nəha həni pen t̄i Pol i mə, “K̄imaha iahokeikei mə tahəukurən nəfe nəha nəgkiariien vi ikamahatən. 20 Narimnari me nepw̄in ikam̄ini k̄imaha iahəregi ropəiti. Ro pen iahokeikei mə tahəukurən n̄ipw̄rai nəgkiariien me nəha s̄əim.” 21 Irəha həni nəgkiariien nəha t̄i nəri nə mə nəp̄in me nəmə Atens m̄ine nərməpə s̄əməme kamharə fwe ik̄in, hokeikei mə tuhaməkure a, mamhətəriḡ ia nəgkiariien vi, mamhəgkiari t̄i n̄ipw̄ran.

22 Ia nəp̄in nəha Pol r̄erer ia nəmri nəmə asori

* 17:17: Wok Me 18:19

me nəha kani nousəsimwinien səvənraha mə Areopakus, mini mə, “Nəmə Atens, iakinətə raka mə kimiaha hiaməskai pik ti nəfwakiien m kumwesən me səpəmsəpə. ²³ Nəpən iakamavən ia taon i səkimiaha, maməspau ia nənimwi nari me səməme hiaməfwaki pen minraha, iakətə mwi nifatə riti. Kimərai pen nəgkiariien riti ia nıkaren rani mə:

NĪFATƏ I SƏVƏI KUMWESƏN NƏHA IAHƏREIREI
IN

Kumwesən nəha hiaməfwaki pen min mətə hiəreirei, təkwtəkwuni nəha takəvisau pehe m kimiaha i.

²⁴ *Kumwesən sə rino tiprənə i mine narimnari me pam irə, in ramərimənu ia neiai mine tiprənə, mipkarə mhə ia nimwəfwaki me səməme nərmama ho ia rəginraha. ²⁵ *Nərmama me həpko tukwini pen mhə nari min ia rəginraha rəmwhen kamo ia iərmama sə raməres nari. Rekəm! In əpa rauvei pen nimiruien mine neiahagien mine narimnari me pam m nərmama me. ²⁶ Fwe ia nukune narəien, in rino iərmama kuatia a mə nərmama me pam tuhəuku pen irə, mhəuvən, mharə ia tənəmtənə me ia təkure tiprənə i. In əpa rıməkupwən məmri mak səvəi tiprənə səvənraha, mini mwi mə tuharə ikin meste tinesən. ²⁷ *Kumwesən rino iamınhi irə mə irəha tuho rəmwhen iərmama nənimen rifwə. Tuhamərapərap nari, nənə mhərapı in. Mətə pərhiən, Kumwesən rıpkarə mhə isıpwın tukutaha. ²⁸ Rəmwhen ia iərmama riti kupwən

* **17:24:** 1King 8:27, Wok Me 7:48 * **17:25:** Sam 50:12, Aes 42:5

* **17:27:** Dut 32:8, Aes 55:6, Sam 145:18, Jer 23:23

riməni mə, ‘In nukune nimiruien səkitaha, mine nukune navəniēn səkitaha, mine nukune narimnari me pam samo.’ Rəmwən mwi ia nəgkiariien i nərmama me nepwīn səkimiaha səməme kəmhərai nīpu me həməni mə, ‘Kitaha mwi nīpwnətīn me.’

²⁹ *Trīni mīnuə nīpərhienien i kitaha i nīpwnətī Kumwesən me, ratukwatukw mə ko səni Kumwesən in rəmwən ia nənimwi nari sə reri iərmama ramrhi, nənə ro ia nukurəniēn səvənhi ia kol mine silva mine kəruətərei? Rekəm! ³⁰ *Fwe kupwən, nəpīn nərmama hərəirei Kumwesən, Kumwesən ramətī karen. Mətə təkwtəkwi, in ramīni pen tī nərmama ia kwopun me pam mə irəha tuhaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səvənraha. ³¹ *Irəha tuhaməkeikei mho iamīnhi irə, tī nəri nə mə in rīnəmri raka nəpīn riti. Ia nəpīn nəha iərmama riti sə in rīnərpwi raka rəgīn irə trəkiri ia natukwatukwien nərmama me pam ia tīprənə i tī noien me səvənraha. Kumwesən rīnahatən raka nərmama me pam sin nəha iərmama nəha, tī nəri nə mə rīno rətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

³² Nəpīn nəmə Atens hərəgi nəgkiariien nəha mə iərmama riti rətui mwi ia nemhəien, nepwīn haris irə. Mətə nepwīn hənī pen tī Pol i mə, “Kīmaha iahokeikei mə tahərəgi mwi nəgkiariien səim.” ³³ Nənə Pol rəpwəh irəha mamevən.

³⁴ Mətə nərman me nepwīn həkurirə i, mamhəni nīpərhienien ia Iesu. Nərman me nəha riti nəghīn nə Taionusios. In iəmə asori riti sə raməkure

* **17:29:** Aes 40:18-20, Aes 44:10-17, Wok Me 19:26 * **17:30:**

Wok Me 14:16 * **17:31:** Sam 9:8, 96:13, Wok Me 10:42

irəha nəmə asori me ia nousəsimwiniēn nəha kani mə Areopakus. Pran riti nəghin nə Tamaris mine nərmama me nepwin mwi həkurirə ia Pol, mamhəni nīpərhienien ia Iesu.

18

Pol revən fwe Korin

¹ Pol rəgkiari pam fwe Atens, mier, mevən fwe taon nəha Korin. ² *Ia kwopun nəha revən mətoni iamə Isrel riti nəghin nə Akwila. Akwila rinətui fwe profens nəha Pontas. Fwe kupwən, in mine pran səvənhi Prisila krauarə fwe ia tənə Itali ia taon nəha Rom, mətə ti nəri nə mə Klotias, iamə asori səvəi nəkur Rom, rini mə nəkur Isrel me pam tuhaməkeikei mhəier ia Rom, irau krouier, nənə rouvehe ia Korin. Irau krauarə nəpin ouihi a ia Korin, nənə Pol ruvehe mətə irau. ³ *Nənə ti nəri nə mə wok səvənhi sə rauvehi mane irə rəmwhen a mwi wok səvənrau, ramarə irəhar minrau, mamharo pəri wok. Irəhar haro nimwə tapolen me. ⁴ Nənə ia Sapat me pam fwe ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, Pol raməgkiari pik, mamousari mə trivi nəkur Isrel mine nəkur Kris mə tuhəuvehe mhəni nīpərhienien ia Iesu.

⁵ *Saelas mine Timoti krouier ia Masetonia, roueiwiau pehe ia Korin. Ia nəpin nəha Pol rəpwəh noien nimwə tapolen me, maməvisau irapw a nəgkiariien amasan ia nəpin me pam, mamini irapw ti nəkur Isrel mə Iesu in Kristo. ⁶ *Mətə irəha həni ərəha Pol, mhəpkini mhə nīpərhienien

* **18:2:** Rom 16:3 * **18:3:** Wok Me 20:34, 1Kor 4:12 * **18:5:**
Wok Me 17:14-15, Wok Me 9:22 * **18:6:** Wok Me 13:46,51, Wok Me 20:26

ia nægkiariien sævənhi. Nəpɪn ho iamɪnhi, Pol rounouini raka nɪməkwrur ia sævənhi karkahu, mɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Trɪni mɪnuə Kumwesən rərpwɪn noien ərəha səkɪmɪaha, ramarə ia kɪmɪaha əpa. Iou iakiwən ia kɪmɪaha. Təkwtəkɪwuni nəha mamevən takevən tɪ nərmama rɪpkɔ mhə irəha nəkur Isrel.”

⁷ Ro pen Pol rəpwəh irəha, mevən muvɪmɪwə ia nɪmwə səvəi iərmama riti nəghɪn nə Titias Jastas. Rɪpkɔ mhə Titias in iəmə Isrel, mətə raməfwaki m Kumwesən. Nɪmwə səvənhi ipaka tɪ nɪmwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ⁸ *Iəmə asori səvəi nɪmwəfwaki nəha nəghɪn nə Krispas. In mɪne nərmama me pam ia nəkwai nɪmwə səvənhi həni nɪpərhiɪnien ia Iərimənu. Nəkur Korin həpɪk kamhətərig ia nægkiariien səvəi Pol, mhəni nɪpərhiɪnien ia Iesu, nənə ko paptəes ia nɪrəha.

⁹⁻¹⁰ *Ia nəpɪn riti ia nəpɪn, Iərimənu rægkiari pen m Pol ia nəməkrahəien riti, mɪni mə, “Iakamarə tukw ik. Tikəpwəh nehekɪriɪn, mətə tikaməmɪwɪr, mamɪni irapw nəgkiariien səiou, məpwəh nəpwɪsɪɪn. Iərmama riti riwən trouraha ik, tɪ nəri nə mə səiou me nərmama həpɪk ia taon i.” ¹¹ Ro pen Pol rarə ia kwopun nəha meste nuk kwatia məkwə sikis, mamahatən nərmama ia nægkiariien səvəi Kumwesən.

Pol rərər ia nəmri Kalio

¹² Nəpɪn Kalio ramərimənu ia tənə Akaea, nəkur Isrel housəsɪmwɪn irəha me, mhəkwtəmhirɪ Pol, mhəuvehi, mhəuvən fwe ia kwopun Kalio raməkiri nægkiariien ikɪn. ¹³ Irəha həni mə, “Iəmə i

* **18:8:** 1Kor 1:14 * **18:9-10:** 1Kor 2:3, Jos 1:9, Aes 41:10, Jer 1:8, Jon 10:16

ramousari mə truvi nərmama həuvehe mhəfwaki pen m Kumwesən ia noien riti sə raməruī loa səkimaha.”

¹⁴ Mətə nəp̄in Pol rinaməkwaḡ mə trəḡkiari, Kalio r̄ini pen t̄i nəkur Isrel i mə, “K̄imiaha nəkur Isrel, tr̄ini m̄inuə iərmama riti ro nari riti r̄ipkatukwatukw mhə, m̄əruī loa səv̄ai nəkur Rom, takaməkeikei mamət̄əriḡ ia k̄imiaha. ¹⁵ *Mətə t̄i nəri nə mə h̄iamousari t̄i nəḡkiariien me m̄ine nahag me ia loa səkimiaha, ramarə a ia k̄imiaha. Tihəmri amasan. Iakəpwəh nokeikeiien mə takəkiri narimnari me sə ro iam̄in̄ha irə.” ¹⁶ Nənə Kalio rəkoui irapw irəha həier ia kwopun nəha in raməkiri nəḡkiariien ikin. ¹⁷ Nəp̄in həuvən fwe iruə, nərmama me fwe iruə həkwtəm̄hiri Sostenes, iəmə asori səv̄ai nimwəfwaki səv̄ai nəkur Isrel. Irəha hənamousi in ipaka t̄i kwopun nəha Kalio raməkiri nəḡkiariien ikin, mətə Kalio ro nəri auər a ia narimnari me nəha kamho.

Pol r̄ir̄əriḡ pen fwe Antiok ia profens nəha Siria

¹⁸ *Pol rarə nəp̄in r̄ipik fwe Korin irəha piəvtaha me, nənə rəpwəh irəha, meiwaiu pehe ia taon nəha Kegkria. Ia kwopun nəha in r̄ərai nukwənen, mahatən pen mə natuakəm̄ien riti səvən̄hi sə r̄iməuvehi kwəsuaḡhi tukwe ia nəmri Kumwesən r̄ino sampam. Kurirə irə in rəputə ia nitətə riti irəhar Akwila m̄ine Prisila, m̄harier, m̄harevən fwe Siria. ¹⁹⁻²¹ *Nəp̄in irəhar harapirapw fwe Efesas, Pol revən ia nəkwai nimwəfwaki səv̄ai nəkur Isrel, maməḡkiari m̄inraha, mamousari mə truvi

* **18:15:** Wok Me 23:29, Wok Me 25:18-19, Jon 18:31 * **18:18:**

Wok Me 21:24 * **18:19-21:** Wok Me 17:17, Rom 1:10, 1Kor 4:19, Jem 4:15

irəha həuvehe ti Iesu. Irəha həres pen in mə tuharə kwopti irəha min, mətə Pol rɪpkəsəni mhə. Nəpɪn nəha rɪnaməpwəh irəha irə, rɪni pen ti nirəha i mə, “Mə ratukwatukw ia nətərigien səvəi Kumwesən, iou takrərig pehe mwi tukumiaha.” Nənə rəputə ia nɪtətə riti mier fwe Efesas, məpwəh Akwila mine Prisila irau krouarə fwe ikɪn.

²² Pol rier fwe Efesas meiwaiu pehe ia taon nəha Sisaria, muvarei mutə pen fwe Jerusalem. Nəpɪn rɪnətə raka nakalasia me fwe ikɪn, reiwaiu pen fwe Antiok. ²³ Pol rarə nəpɪn nepwɪn fwe ikɪn, nənə mier mevən ia kwopun me fwe ia profens mi nəha Kalesia mine Frijia, mamərpwi əknekɪn nərmama me səvəi Iesu.

Apolos fwe Efesas mine Korin

²⁴ Ia nəpɪn nəha iəmə Isrel riti ruvehe ia Efesas nəghɪn nə Apolos. Rɪnətui fwe taon riti kani mə Aleksantria. In iərmama riti səvəi nəgkiariien, mukurən amasan nəfe Nəkukuə Ikinan rani. ²⁵ *Nərmama nepwɪn hənahatən raka in ia Suatuk səvəi Iesu Iərimənu. Ia nəpɪn me in rɪregi rəsənɪn ti nəvisaiuen. Nənə nəpɪn ramahatən nərmama me, nəgkiariien səvənhi ia nɪkaren səvəi Iesu ratukwatukw a, mətə in rukurən a paptəes nəha Jon rino fwe kupwən. ²⁶ *Nəpɪn Apolos ruvehe ia Efesas, rɪnaməvisau ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel məpwəh nehekiriien. Mətə nəpɪn Prisila mine Akwila krouregi nəgkiariien səvənhi, krouiri in, rouevən fwe nimwə səvənrau. Nənə krouni pen amasan

* **18:25:** Rom 12:11, Wok Me 19:3 * **18:26:** Wok Me 19:8

Suatuk sǝvǝi Kumwesǝn tukwe mǝ in trukurǝn amasan mwǝi.

²⁷ *Kurirǝ ikin Apolos rokeikei mǝ trevǝn fwe profens Akaea. Ia nǝpǝn nǝha piǝvtaha me fwe Efesas hasitu irǝ, mhǝrai nǝkukuǝ riti, mhǝrhi pen i revǝn ti nǝrmama me sǝvǝi Iesu fwe Akaea. Hǝni pen ti nirǝha i mǝ tuhǝuvehi Apolos revǝn fwe rukwǝnu me sǝvǝnraha. Nǝpǝn Apolos rapirapw fwe ikin, ramasitu asori ia nǝrmama sǝmǝme namasanien sǝvǝi Kumwesǝn rǝno irǝha hǝni nǝpǝrhienien ia Iesu. ²⁸ *Apolos ramasitu asori ia nirǝha, ti nǝri nǝ mǝ ia nǝmri nǝrmama me in ramousi tǝrini nǝgkiariien sǝvǝi nǝkur Isrel, mamahatǝn ia Nǝkukuǝ Ikinan mǝ Iesu in Kristo.

19

Pol revǝn fwe Efesas

¹ *Nǝpǝn Apolos ramarǝ ihi ia Korin, Pol rukurau parei meiwaiu pehe ia Efesas, mǝtǝ nǝrmama me nǝpǝwǝn sǝvǝi Iesu fwe ikin. ² *In rǝres pen irǝha i mǝ, “Rǝfo? Fwe kupwǝn, nǝpǝn hiǝni nǝpǝrhienien ia Iesu, hiǝuvehi Nǝnimwǝn Ikinan uǝ rekǝm?”

Mǝregi hǝni mǝ, “Rekǝm. Kimaha iahǝpkregi raka mhǝ mǝ Nǝnimwǝn Ikinan rarǝ.”

³ Mǝregi Pol rǝni mǝ, “Ro iamǝnhi nǝfe nǝha paptaes kimiaha hiǝuvehi?”

Mǝregi hǝni mǝ, “Kimaha iahǝuvehi paptaes sǝvǝi Jon.”

⁴ *Mǝregi Pol rǝni mǝ, “Paptaes nǝha Jon rǝno sǝvǝi nǝrmama sǝmǝme hǝuvǝrǝrig ia noien ǝrǝha me sǝvǝnraha. Mǝtǝ Jon rǝni irapw mǝ nǝrmama

* **18:27:** 2Kor 3:1, Kol 4:10 * **18:28:** Wok Me 9:22 * **19:1:** 1Kor 3:6 * **19:2:** Wok Me 2:38, 8:16 * **19:4:** Mat 3:11

me tuhaməkeikei mhəni nɪpərhienien ia iərmama sə trɪpkukurirə i muvehe. Iərmama nəha Jon rəgkiari irə in nəha Iesu.”⁵ Nərmama me nəha həregi nəgkiariien nəha, ko pəptaes ia nirəha ia nəghi Iesu Iərimənu.⁶ *Nəpɪn Pol rəmrutə rəgɪn mi ia nirəha, Nənɪmwɪn Ikinan ruvehe ia nirəha, nənə kənamhəgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə, mənəmhəni irapw nəgkiariien sə raku pen ti Nənɪmwɪn Ikinan.⁷ Nərmama me nəha rosi irəha pam twelef.

⁸ Ia taon nəha Efesas, Pol rauvniwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Ia məkwə kahar, ia Sapat me pam, rani irapw nəgkiariien amasan fwe ikɪn, məpwəh nehekɪrien. In raməvisau, mamousari mə trɪvi irəha həuvehe mhəni nɪpərhienien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.⁹ *Mətə nərmama nepwɪn kənkəpwənraha riskai. Həpwəh niniien nɪpərhienien ia nəgkiariien səvənhi, maməhəni ərəha suatuk səvəi Iesu ia nəmri nərmama me fwe nəkwai nimwəfwaki. Ro pen Pol rəpwəh irəha, muvehi nərmama me səvəi Iesu, maməhəvən irəha min. Ia nəpɪn me pam ramahatən nərmama me fwe ia nəkwai skur riti kani mə Skur səvəi Tiranas.¹⁰ *Pol ramahatən nərmama me iamɪnhi irə meste nuk kəru. Ro pen nərmama me pam fwe profens Esia, nəkur Isrel mɪne nəkur Kris, həregi nəgkiariien səvəi Iərimənu.

¹¹ *Ia nəpɪn me rɪpɪk Kumwesən rauvei pen nɪskaiien m Pol, nənə Pol ramo nɪmtətien me

* **19:6:** Wok Me 8:17, Wok Me 10:44,46 * **19:9:** 2Kor 6:14-18

* **19:10:** 2Tim 1:15 * **19:11:** Wok Me 14:3

nepwɪn ropəiti. ¹² *Nərmama me həpeki raka nɪpəri tɪnari me sə Pol rɪrai raka nɪseseien irə uə tɪnari me sə rɪnarkahu raka i, həuvehi, mhəuvən mhəmri pen ia nərmama səməme nemhəien rarə ia nɪrəha. Nənə nemhəien me səvənraha haraka ia nɪrəha. Nənɪmwɪn ərəha me həier ia nɪrəha.

Tɪni Skeva me

¹³⁻¹⁴ *Nəmə Isrel me nepwɪn irəha pam sefen. Irəha nɪpwnəti pris asori anan riti səvəi nəkur Isrel nəghɪn nə Skeva. Ia nəpɪn me kamhəuvən ia kwopun me, mamhəkoui irapw nənimwɪn ərəha me ia nərmama. Nəpɪn riti hənuə tuhəkoui irapw irəha ia nəghi Iesu Iərimənu. Ro iamɪnhi irə həuvən mhərəi ia nəmri iərmama riti nənimwɪn ərəha rarə irə, həni pen tɪ nənimwɪn ərəha i mə, “Kɪmaha iahəni pehe tukw ik i ia nəghi Iesu, iəmə nəha Pol raməvisau i, tikier ia iərmama i.”

¹⁵ *Mətə nənimwɪn ərəha rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Iakukurən Iesu, mukurən mwɪ Pol. Mətə kɪmiaha nɪsɪməme i?” ¹⁶ Nənə iəmə nəha nənimwɪn ərəha ramarə irə rɪvə pen ia nɪrəha. Nəgsen rasori məpi raka nəgsenraha pam. Ramousi irəha. Nənə irəha hap raka ia nimwə nəha. Tɪnari səvənraha ruvəiwən. Nɪpwrənraha rəpəruəpəruə.

¹⁷ *Nəkur Isrel me pam mɪne nəkur Kris me pam səməme kamharə ia Efesas həregi nəvisauien səvəi noien nəha. Nəpɪn həregi, həhekɪr asori. Nənə nərmama me həuvehi utə nəghi Iesu Iərimənu rutə mwɪ. ¹⁸ Nərmama səməme həni nɪpərhienien ia Iesu həpɪk həuvehe mamhəni pui noien ərəha me səvənraha ia nəmri nərmama

* **19:12:** Wok Me 5:15 * **19:13-14:** Mak 9:38 * **19:15:** Mak 1:24,34 * **19:17:** Wok Me 5:5,11

me. ¹⁹ Nəpwin ia nirəha səməme hənamo nahak fwe kupwən həpeki nəkukuə me səvənraha səvəi nahak, mhəpeki mhəuvehe, mhəuvani ia nəmri nərmama me pam. Nənə nərmama me həvsini nəmri nəkukuə me nəha, mhətə mə rutə pik. ²⁰ *Ro iamihhi irə nəgkiariien səvəi Iərimənu riskai pik muviris mamevən.

Nurigrigien asori fwe Efesas

²¹ *Kurirə ia narimnari me nəha, Pol rerin ramrhi mə trəpi simwin ia profens mi nəha Masetonia mine Akaea, mevən fwe Jerusalem. In rini mə, “Nəpin takevən raka fwe Jerusalem, takaməkeikei mətoni mwi Rom.” ²² *In rərhi pen Timoti mine Erastas, iəmə mi sə krouasitu irə, krouevən fwe Masetonia. Mətə in rarə ouihi a mwi fwe ia Esia.

²³ *Ia nəpin nəha krukwomen naruagəniien riti fwe Efesas ti Suatuk səvəi Iešu. ²⁴ *Iərmama riti nəghin nə Temetrius. In iərmama sə ramo narimnari me ia silva. Ia nəpin me ramo nimwə ouihi me ia silva, mauvnhhi nimwəfwaki səvəi kumwesən eikuə riti. In pran kani mə Atemis. Temetrius mine nərmama me səməme kamhowok irəha min kamhəmri pen nəmri nari ia nimwə ouihi me nəha, mamhəuvehi mane asori me irə. ²⁵ Nəpin riti Temetrius roeite nərmama me pam səməme kamho narimnari me ia silva. In rini pen ti nirəha i mə, “Nərman, hiəuvəukurən raka mə kitaha saməuvehi mane asori ia wok i səkitaha. ²⁶ *Kimiaha hiəuvəregi raka nəgkiariien səvəi iəmə

* **19:20:** Wok Me 12:24 * **19:21:** Wok Me 23:11, Rom 1:13

* **19:22:** Rom 16:23, 2Tim 4:20 * **19:23:** 2Kor 1:8 * **19:24:**

Wok Me 16:16 * **19:26:** Wok Me 17:29, 2Tim 1:15

nəha Pol, mhənətə raka narimnari me nəha in ramo. Ripko mhə ia taon əpa i Efesas, mətə ipaka rukurau pam ia profens i Esia, in ravi nərmama me həpik həpwəh nətərigien səvənraha, mhəkuriə in. In rani mə nənimwi kumwesən me i nərmama kamho ia rəginraha ripko mhə irəha kumwesən pərhiən me. ²⁷ Kitaha tsaməkeikei mhəsiari kamo Pol ro nərmama həni ərəha wok i səkitaha. Rukurən noien mwi nərmama hətə ərəha nimwəfwaki səvəi kumwesən asori səkitaha Atemis. Nənə pəpim nəpın riti rukurən nuvehi rakaien nəhag nəha Atemis, mo ruvehe mo nəri auər a i. Mətə nərmama me pam ia Esia mine ia kwopun me pam ia tıprənə i kamhəfwaki m prən i.”

²⁸ Nəpın nərmama me həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi pık irəha. Həskəmter, mənəmhəkwein asori, mə, “Səgnəgini Atemis, kumwesən səvəi nəkur Efesas.” ²⁹ *Nərəhaien nəha raiu mevən meste kwopun pam ia taon nəha. Nərmama me haiu, mhəuvən, mhəkwtəmhiri Kaius mine Aristakas, iəmə Masetonia mi nəha kamharavən pəri irəhar Pol. Həkwtəmhiri irau, mhəvi irau, mhəuvən fwe kwopun asori riti kamrai sun nəgkiariien ikin. ³⁰ Pol rokeikei mə trevən ia reri nərmama məgkiari, mətə nərmama me səvəi Iesu həpkəsəni mhə. ³¹ *Nəmə asori me nepwın mwi səvəi Esia, səməme həukurən amasan Pol, hərhi pen nəgkiariien min, mamhase in mə trəpwəh nevənien fwe kwopun nəha kamrai sun ikin.

³² Fwe nəkwai kwopun nəha kamrai sun

* **19:29:** Wok Me 20:4, 27:2, Kol 4:10, Flm 24

* **19:31:** 2Tim

ikin, nurigrigien asori. Nərmama kamhəkwein əpwəmwis. Nepwın kamhəni nəgkiariien riti, nepwın kamhəni əpə. Irəha həpik həreirei mə hənousəsimwın irəha me ti nəfe. ³³ Ia nəpın nəha nəkur Isrel hərui irapw iərmama riti nəghin nə Aleksanta. Nərmama nepwın hətoni, həni pen tukwe in mə trəgkiari. Nəpın Aleksanta riskəmter ia nəmri nərmama me pam, ruvehi utə rəgin, mokeikei mə trini irapw nəgkiariien səvəi nəkur Isrel. ³⁴ Mətə nəpın nərmama me hətə sas Aleksanta mə in iəmə Isrel, irəha pam kamhəkwein əpwəmwis, rerınraha kuatia a, mamhəni mə, “Səgnəgini Atemis, kumwesən səvəi nəkur Efesas. Səgnəgini Atemis, kumwesən səvəi nəkur Efesas.” Irəha kamhəkwein əpwəmwis iamınhi mhəuvehi aoa kəru.

³⁵ Kurirə irə iəmə asori riti səvəi Efesas riskəmter minise irəha. Nəpın həuvehe mhafafa, in rini mə, “Nəmə Efesas, nərmama me pam həukurən mə nimwəfwaki səvəi kumwesən asori nəha Atemis ramərer ia taon i səkitaha. Kitaha i nəkur Efesas samətui amasan tukwe. Samətui amasan mwi ti kəpwier ikinan nəha rıməukrutə ia niməgouagou meiwaiu pehe. ³⁶ Iərmama riti riwən ko rıpkini mhə mə iakameikuə. Ro iamınhi irə kimiaha tihaməkeikei mhafafa, mhəpwəh noien nari riti kurirə tihəmisə irə. ³⁷ Kimiaha hiəməuvehi iəmənmi nəha, mhəuvehe ia kwopun i. Mətə irau kroupkakes mhə nari riti ia nimwəfwaki riti səkitaha, rouəpwəh nini ərəhaien Atemis, prən nəha in kumwesən səkitaha. ³⁸ Trini minuə Temetrius mine nərmama səməme kamhowok irəha min hənətə nəri ərəha riti iərmama riti rino, pwəh həuvən fwe nimwə me nəha kaməkiri

nægkiariien ikin. Nimwə me nəha kamhəkwaɣ a. Nəmə asori me səməme kamhəkiri nægkiariien irəha fwe ikin. ³⁹ Mətə trini minuə hiokeikei nari riti mwi, tihaməkeikei mheitenhi nəpin nəha nəmə asori me kamhousəsimwin irəha me irə. Ia nəpin nəha tihəmri amasan. ⁴⁰ Kitaha tsaməsiari, kamo tukini mə samərui loa ipwet, mamhərükwumen nərəhaien asori. Nənə tsəfni ia nəmri nəmə asori me? Nægkiariien səkitaha riwən tsəni mə səfo mamho nurigrigien asori i.” ⁴¹ Nəpin iəmə asori nəha rini pam nægkiariien nəha, rərhi pen nərmama me kamhəuvən.

20

Pol revən fwe profens mi nəha Masetonia mine Akaea

¹ Nəpin nurigrigien asori nəha rineiwaiu, Pol rəkweïn nərmama me səvəi Iesu həuvehe rəvəhag minraha. Nəpin rəvəhag pam minraha, rəsəkir minraha, mier, mamevən fwe Masetonia. ² In ramevən ia kwopun me ia profens nəha, mamini nægkiariien me ripik, maməvəhag m nərmama me səvəi Iesu fwe ikin. Kurirə irə in ruvehe ia profens nəha Akaea. ³ Pol ruvehi məkwə kahar fwe ikin. Nəpin rinaməpnəpenə mə trəputə ia nitətə riti, mevən fwe profens nəha Siria, in riregi mə nəkur Isrel hənərai sun mə tuhousi əpune in ia nəkwai nitətə nəha. Ro pen in rəpwəh, mini mə in travən a məpi simwin ia profens nəha Masetonia ti nirərigien mevən fwe Siria. ⁴*Nərmama nepwin mwi həkurirə in: Sopata, tini Piras iəmə Perea; mine Aristakas irau Sekantas, iəmə Tesalonaeka

* **20:4:** Wok Me 19:29, 21:29, Efes 6:21

mi; mine Kaius iamə Tepe, irau Timoti; mine iamə Esia kəru nəha Tikikas mine Trofimas. ⁵ Irəha nəha həkupwən mhəuvən mamheitenhi kimaha fwe Troas. ⁶ Nəpɪn nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə rukurau, kimaha iahəputə ia nitətə riti mhəier ia Filipae. Nəpɪn krirum rukurau, nənə iahəuvən mheste irəha fwe Troas, mamharə fwe ikin mhəuvehi nəfwakiien kuatia.

Pol ramo navənien səvənhi sampam fwe Troas

⁷* Ia Sapat riti, ia nəpɪn, kimaha iahousəsimwɪn kimaha me mə tahəkwsen bred. Pol ramahatən nərmama me. Ti nəri nə mə trakwakwi rəpwəh irəha, rəgkiari əpwəmwɪs meste kurkwai nəpɪn. ⁸ Kimaha iahousəsimwɪn kimaha me ia nəkwai nimwə ia kwopun riti fwe irənhə. Ia kwopun nəha laet me rɪpɪk rauək. ⁹ Təmaruə riti nəha ikin. Nəghɪn nə Iutikas. Raməkure utə ia ruei winto. Nəpɪn Pol raməgkiari pɪk mamevən, napriien ruvehi təmaruə nəha. Ravi kəviəmu, mɪmwɪ irapw fwe ia stori kahar, meiwaiu mouini. Nərmama me heiwaiu mə tuhəuvehi utə, mətə ruvəmhə. ¹⁰* Mətə Pol reiwaiu irapw, mɪnimwi nukurhun mi ia nɪkaren, mərəui əmwesi, mɪni mə, “Tihəpwəh nɪregiien rərəha, in ruvəmɪru mwi.” ¹¹ Kurirə ikin, nəpɪn Pol rutə mevən mwi fwe irənhə, rəkwsen bred, maməni pəri nari irəha mɪnrəha. In rəgkiari mwi meste rɪnamran, məpwəh irəha mamevən. ¹² Nənə irəha həiri təmaruə nəha Iutikas, mamhəuvən fwe ia rukwənu. Rerɪnrəha ragien mə in ruvəmɪru mwi.

* **20:7:** Wok Me 2:42,46 * **20:10:** 1King 17:21

Irəha həier ia Troas mhəuvən fwe Maelitas

¹³ Pol rokeikei mə travən a, mukurau parei, mevən fwe taon nəha Asos. Ro iamīnhi irə in rərhi pen kimaha iahəputə ia nitətə, mhəkupwən irə, mhəuvən, mamheitenhi in fwe ikīn. ¹⁴ Nəpīn in rier pehe tukumaha fwe Asos, rəputə ia nitətə kimaha min, nənə iahəuvən fwe taon nəha Mitulen. ¹⁵ Kīni rakwakwi irə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvehe, mhəiu iruə ia tənə əmweris nəha Kios. Nəpīn kuatia rukurau, iahəuvehe ia tənə əmweris nəha Samos. Nəpīn kuatia mwī rukurau, iahəuvehe ia taon nəha Maelitas. ¹⁶ *Kimaha iahəiu iamīnhi irə ti nəri nə mə Pol rīməni mə tahəukurau iruə mhəpwəh nuvareien fwe Efesas. Rəpwəh nokeikeien mə trouraha nəpīn səvənhi fwe profens nəha Esia, ti nəri nə mə in ramevən akwauakw mə trukupwən mapirapw fwe Jerusalem kurirə nəpīn asori nəha Pentekos.

Pol rəvəhag m elta me səvəi nəfwakīien fwe Efesas

¹⁷ *Nəpīn kimaha iahəuvarei fwe Maelitas, Pol rərhi pen nəgkiariien revən fwe Efesas, məres elta me səvəi nəfwakīien mə tuhəuvehe mhətə in. ¹⁸ *Irəha həuvehe, nənə Pol rīni pen ti nīrəha i mə, “Kīmīaha hiəuvəukurən raka mə iakinəfarə irə kītaha m kīmīaha fwe iakīməuvehe ia Esia meste iakəpwəh kīmīaha mamevən. ¹⁹ *Iakamo wok səvəi lərimənu, mīpkəfiutə mhə iou. Ia nəpīn me nise nənimek raməiu tukumīaha. Ia nəpīn me iakamregi ramərəha, ti nəri nə mə nəkur Isrel hənuə tuhousi əpune iou. ²⁰ Kīmīaha hiəukurən

* **20:16:** 2Tim 1:15 * **20:17:** Wok Me 18:21 * **20:18:** Wok Me 18:19, 19:10 * **20:19:** Wok Me 20:3

mə iapkərkwafə mhə ia nəgkiariien me nepwɪn sə tuhasitu ia kimiaha. Mətə nəpɪn iakaməvisau uə iakamahatən kimiaha ia nəmri nərmama me uə ia nəkwai nimwə me səkimiaha, iakani irapw pam tukumiaha. ²¹ Iakaməvisau pen pəri m nəkur Isrel mine nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel mə irəha tuhaməkeikei mhərərɪg ia noien ərəha me səvənraha, mhəuvehe ti Kumwesən, nənə mha-hatətə ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

²² *Nənə hətə ro. Təkwtəkwuni nəha iakamevən fwe Jerusalem, ti nəri nə mə Nənimwɪn Ikinan raməkeikei miou. Iou iakreirei nəfe treste iou ia kwopun nəha. ²³ *Mətə in a i iakukurən. Ia taon me pam sə iakamevən ikin, Nənimwɪn Ikinan rama-hatən amasan iou, mamini mə tukousi iou, kuvehi puvnimwə iou ia kalapus. ²⁴ *Mətə iou iakətoni mə nimɪruien səiou ro nəri auər a tukw iou. Iapkətərɪg pɪk mhə i. Iakokeikei a mə takeste nusvenhi su-atuk səiou, mo sampam ia wok nəha Iesu Iərimənu ruvei pehe miou. In rini mə takaməkeikei mini irapw ti nərmama nəgkiariien i sə raməvisau namasanien səvəi Kumwesən.

²⁵ Nənə hətə ro. Təkwtəkwuni nəha iakukurən mə kimiaha pam i səməme iakuvəukurau raka ia nimwrhenimiahaha, məvisau nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə m kimiaha, tihəpkətə mhə mwi nənimek ia nəpɪn riti. ²⁶ *Ro pen ia nəpɪn i ipwet iakani irapw tukumiaha i mə trini minuə Kumwesən rərpwɪn noien ərəha me səkimiaha, ramarə ia kimiaha. Iou iakiwən ia kimiaha, ²⁷ ti nəri nə mə iapkərkwafə mhə nari riti tukumiaha.

* **20:22:** Wok Me 19:21 * **20:23:** Wok Me 9:16, Wok Me 21:4,11

* **20:24:** Wok Me 21:13, 2Tim 4:7 * **20:26:** Wok Me 18:6

Iakuvəni irapw pam narimnari me Kumwesən rokeikei. ²⁸ *Kimiaha tihaməkeikei mhətə amasan kimiaha me, mamhətə amasan mwī sipsip me pam səməme Nənimwīn Ikinan rīnəmri pehe ia rəgimīaha. Tihaməkeikei mhəiri amasan nakalasia me səvəi Kumwesən, tī nəri nə mə in rīnərəku raka irəha ia nīten. ²⁹ *Iakuvəukurən raka mə nəpīn takaraka ia kimiaha, nərmama me nepwīn həmwhen ia kuri əprmin me tuhəuvehe ia rerimīaha, mhərīpwi kimiaha nərmama me səvəi Iesu, rəmwhen mə kimiaha sipsip me. ³⁰ *Nənə kimiaha i nərmama nepwīn tuhəskəmter, mheikuə mə tuhəvi raka nərmama me səvəi Iesu, həuvən mhəkurirə ia nīrəha. ³¹ *Ro iamīnhi irə, kimiaha tihaməkeikei mhəsiari. Rerimīaha tramrhi mə nuk kahar iakəpwəh napwīsien, mətə ia nəpīn mīne ia ran iakamahatən kimiaha kuatia kuatia. Nise nənimek ramaiu tukumīaha.

³² *Təkwtəkwuni nəha iakaməmri pen kimiaha ia rəgi Kumwesən. Rerimīaha traməkeikei mamrhi nəgkiariien sə raməvisau namasanien səvənhi. Nəgkiariien nəha rīskai, mukurən nərpwi əknekīnien kimiaha, muvei pehe narimnari amasan me səməme Kumwesən rīmāni mə truvei pen m nərmama me səvənhi. ³³ *Rerik rīpkakres mhə mane uə tīnari səvəi iərmama riti. ³⁴ *Kimiaha hiəuvəukurən raka mə iou iakinowok ia rəgik mə takuvehi narimnari me səvəi narəien səiou mīne səvəi iou me nepwīn. ³⁵ *Ia noien

* **20:28:** 1Tim 4:16, 1Tes 5:2-4 * **20:29:** Mat 7:15, Jon 10:12

* **20:30:** 1Jon 2:19 * **20:31:** Mak 13:37, Wok Me 19:8,10, 1Tes

2:11 * **20:32:** Wok Me 26:18 * **20:33:** 1Saml 12:3, 1Kor

9:11-12 * **20:34:** Wok Me 18:3, 1Tes 2:9 * **20:35:** Mat 10:8

me pam səiou, iakamahatən kımiaha mə kıtaha tsaməkeikei mhəmwur iamınhi irə, mamhasitu ia nərmama həpkiskai mhə. Rerıtaha traməkeikei mamrhi nəgkiariien i səvəi Iesu İərimənu. In rıməni mə, ‘Nəriariien nari ramasan pik məpi raka nuvehien a nari.’ ”

³⁶ *Nəpın Pol rəgkiari pam, rınımwi nukurhun mi, məfwaki irəha mınraha. ³⁷ Irəha pam hasək, mhəkwtəmhiri Pol, mhakei min. ³⁸ *Rerınraha rəpou pik ti nəgkiariien nəha rıməni mə tuhəpkətoni mhə mwi nənimen. Nənə havən pəri irəha min, mhəuvən ramevən ia nıtətə.

21

Pol revən fwe Jerusalem

¹ Kımaha iahəsəkır raka mınraha, mhəputə ia nıtətə, mhəier, nənə mhəuvən atukwatukw ia tənə əmweris nəha Kos. Kını rakwakwi irə, iahəuvən ia tənə əmweris nəha Roj. Nənə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvən ia taon nəha Patara. ² Ia kwopun nəha iahətoni nıtətə riti rinamevən fwe tənə Fonisia. Nənə iahəputə irə, mhəier, ³ mhəuvən mheste iahəti pen mhətoni tənə əmweris nəha Saepras. Nənə iahəukurau ia nıkaren saot, mhəuvən fwe profens nəha Siria, nənə mheiwaiu pehe ia taon nəha Taea. Nıtətə səkimaha rərer ia kwopun nəha, ti nəri nə mə tukpeki parei kago səvənhi fwe ikın. ⁴ *Kımaha iahəuvarei, mhəuvən mamhətui nərmama me səvəi Iesu. Mhətoni irəha, nənə Nənimwin İkinan ro irəha hətoni nəfe tuko ia Pol fwe Jerusalem. Ro pen irəha həni

* **20:36:** Wok Me 21:5 * **20:38:** Wok Me 20:25 * **21:4:** Wok Me 20:23

pen ti Pol i mə trəpwəh nevəniēn. Iaharə fwe Taea kīmaha mīnraha meste nəfwakiēn kuation. ⁵ Nəpīn səkimaha sampam tahəier irə iahəuvehi suatuk səkimaha mamhəuvən, nərman me pam irəha nīpran me səvənraha mīne nəkwərhakwərha me səvənraha havən kīmaha mīnraha. Iahəier ia taon, mhəuvən fwe nīpəkīr. Nənə ia kwopun nəha, iahənīmwi nukurhumaha mhəfwaki. ⁶ *Nəpīn iahəsəkīr raka m kīmaha me, iahəputə ia nītətə, mhəier. Nənə irəha hərərig mhəuvən fwe imwənraha.

⁷ Nītətə səkimaha rier ia Taea, maiu, muvehe ia taon nəha Toleme. Nənə iahəuvarei, mhəuvən mhətoni piəvtaha me fwe ikin, mharə kīmaha mīnraha nəpīn pekīn. ⁸ *Kini rakwakwi irə, iahəputə mwi ia nītətə, mhəier, mhəuvehe ia taon nəha Sisaria. Iahəuvarei, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi Filip, iərmama riti sə raməvisau irapw nəgkiariēn amasan. In riti ia nərman me nəha irəha pam sefen. Fwe kupwən aposol me hənərpwi rəgīnraha ia nīrəha mə tuhasitu ia nīrəha.^a Iaharə kīmaha min. ⁹ *Səvənhi prən ouihi me kefə. Həpkesi pen mhə ihi iərman. Ia nəpīn me kamhəni irapw nəgkiariēn sə raku pen ti Nənīmwin Ikinan.

¹⁰ *Kīmaha iaharə mheste nəpīn kahar uə kefə ia kwopun nəha, profet riti nəghīn nə Akapus ruku pen fwe Jutia meiwaiu pehe ¹¹ *mətə kīmaha. Nənə in ruvehi kətoti səvəi Pol, mərihi atukw a rəgīn mi mīne nisun mi irə, nənə mīni mə,

* **21:6:** Wok Me 20:36 * **21:8:** Wok Me 6:5, 8:40 a **21:8:**

Wok Me 6:5 * **21:9:** Wok Me 2:17 * **21:10:** Wok Me 11:28

* **21:11:** Jon 21:18, Wok Me 20:23, 21:33

“Nənimwɪn Ikinan rani mə, ‘Nəkur Isrel fwe Jerusalem tuhərihi iamɪnhi iərmama sə səvənhi i kətoti, nənə mhəuvehi pen in ia rəgi nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel.’ ”

¹² *Nəpɪn iahəregi nəgkiariien nəha, kimaha mine nərmama ia kwopun nəha iahasək, mamhəres Pol mə trəpwəh nutə penien fwe Jerusalem. ¹³ *Mətə Pol rɪni mə, “Rəfo hiamasək iamɪnhi irə, mamho rerik ramərkwəpɪr? Iakinəpnəpenə raka mə tukərihi iou iamɪnhi. Mətə rɪpko mhə in əpa nəha. Trɪni mɪnuə kousi əpune iou fwe Jerusalem ti nəghi Iesu Iərimənu səkitaha, iakinəpnəpenə raka.” ¹⁴ Nənə nəpɪn iahətə mə ko iahəpkɪnise mhə in, iahəpwəh, nənə mhəni mə, “Pwəh tuko rəmwhen Iərimənu rokeikei.”

¹⁵ Kimaha iaharə rəpwəmwɪs kwopti ia kwopun nəha. Nənə kurirə irə iahəpnəpenə narimnari me səkimaha, nənə mhəier mhəutə pen fwe Jerusalem. ¹⁶ Nərmama nepwɪn səvəi Iesu fwe Sisaria həuvən kimaha mɪnraha, mhəiri pen kimaha iahəuvən fwe nimwə səvəi Mɪnason. In iəmə Saepras riti. Rɪməuvehe mo in iərmama riti səvəi Iesu fwe tui. Kimaha iahapri fwe nəkwai nimwə səvənhi.

¹⁷ Nəpɪn kimaha iahəuvehe ia Jerusalem, piəvtaha me hətə kimaha. Rerɪnraha ragien.

¹⁸ *Kɪni rakwakwi irə, Pol ruvnimwə kimaha min mevən mətə Jemes. Elta me səvəi nəfwakɪien irəha mwi fwe ikɪn. ¹⁹ *Pol rɪni ramasan ti nɪrəha i, marə mɪni mwi narimnari me kuatia kuatia sə Kumwesən rɪno ia nəpɪn nəha Pol rɪnamowok fwe

* **21:12:** Mat 16:22

* **21:13:** Wok Me 20:24

* **21:18:** Wok

Me 15:2,13, Kal 1:19

* **21:19:** Wok Me 15:12

kwopun me səvəi nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel.

²⁰ *Nəpɪn irəha həregi, həgnəgini Kumwesən, nənə mhəni pen ti Pol i mə, “Piəvmaha, ikinətə raka mə nəkur Isrel me taosen m taosen həuvəni raka nɪpərhienien ia Iesu. Nənə irəha pam həskai ti Loa səvəi Moses. ²¹ *Irəha həuvəregi raka nərmama kamhəni ik mə ikamevən ia kwopun me səvəi nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, mama-hatən nəkur Isrel me pam ia kwopun me nəha mə tuhəpwəh Loa səvəi Moses. Irəha həregi mə ikamini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nuvehien ninhum m nəkwərhakwərha me səvənraha uə nesi penien narəien səkitaha nəkur Isrel. ²² Irəha tuhəregi mə ikuvəuvehe raka ia kwopun i. Ro iamɪnhi irə, kitaha tsəfo irəha? ²³ Tiko nəri kimaha tahəni pehe tukw ik i. Nərman kefə ia kwopun i. Fwe kupwən həuvehi kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mamhatuakəm tukwe. ²⁴ *Tikuvehi nəmə me i, mo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien kimiaha mɪnraha hiəmher ia nəmri Kumwesən, muvehi tukwini nəmri narimnari me səvənraha, mo pam, nənə irəha tuhərai nukwənenraha rahatən pen mə natuakəmien səvənraha həno pam. Ia noien nəha nərmama me tuhətoni mhəukurən mə nəgkiariien me nəha kamini ia niram ro neikuəien i. Ikamesi pen ihi Loa səvəi Moses. ²⁵ *Mətə nərmama me nəha kamhəni nɪpərhienien ia Iesu, səməme rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, kimaha iahənərhi pen raka nəkukuə riti mɪnraha, mhəni pen nəkwamaha ti nirəha i. Iahəni mə

* **21:20:** Wok Me 15:1,5 * **21:21:** Wok Me 16:3, Kal 2:3

* **21:24:** Nam 6:1-20, Wok Me 18:18 * **21:25:** Wok Me 15:29

irəha tuhəpwəh naniien nəveginien sə kiməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha. Tuhəpwəh naniien netə. Tuhəpwəh naniien nərimiru riti sə kətiri nipətəkinuan remhə, mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nərman me tuhəpwəh niri əpnəpenien nīpran. Nīpran me tuhəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman.”

26 *Kini rakwakwi irə, Pol ruvehi nərman me nəha kefə, mevən, minamo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien irəha minraha həmhər ia nəmri Kumwesən. In ruvniwə ia niwə səvəi Kumwesən, mini sas pen ti pris me mə nəpīn sefen trukurau, nənə in mine nərman me nəha kefə tuhəmhər. Ia nəpīn nəha nərman me nəha kefə tuhəuvei pen nərimiru me səvənraha kuatia kuatia mə tukousi əpune kuvei pen m Kumwesən.

Nərmama me həkwətəmhiri Pol

27 *Ipaka nəpīn me nəha sefen həukurau pam. Nənə nəkur Isrel me nəpwin səməme həuku pen fwe ia Esia hətoni Pol ia niwə səvəi Kumwesən. Nənə nəpīn hətoni, həkwətəmhiri in, mamhərhiərhi nərmama me, 28 *mamhəkwein əpwəmwis mə, “Nəmə Isrel, hasitu! Iəmə i in i ramahatən nərmama ia kwopun me, mamini ərəha kitaha nəkur Isrel, mamini ərəha mwi loa səkitaha mine kwopun i. Təkwətəkwuni nəha riri nəkur Kris me nəpwin həuvniwə pehe i ia nəkwai niwə səvəi Kumwesən. Ia noien nəha in ramo kwopun ikinan i ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən.”

29 *(Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə fwe kupwən hətoni iəmə Efesas nəha Trofimas

* 21:26: 1Kor 9:20 * 21:27: 2Tim 1:5 * 21:28: Esik 44:7,

Wok Me 6:13 * 21:29: Wok Me 20:4, 2Tim 4:20

ramavən irau Pol fwe ia taon. Rerınraha rırhi mə Pol riri in muvnmıwə pehe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən.)

³⁰ Nəgkiariien nəha ro nəkur Jerusalem hərə, mhaiu mhəuvehe. Irəha həkwtəmhiri Pol, mhəvi, mhəier irapw ia nimwə səvəi Kumwesən. Təkwtəkwni a pris me hərəpinhə. ³¹ Nərmama me nəha kamhousi Pol mə tuhousi əpune. Ia nəpın nəha nəgkiariien rutə mevən ti iaruağən səvəi Rom sə in rasori ia naruagən me irəha taosen. In rıregi mə nərmama me pam ia Jerusalem kamho nurıgrıgien asori. ³² Təkwtəkwni a riri naruagən me nepwın səvənhi mine nəmə asori me səvənraha haiu mheiwaiu ti nərmama me. Nəpın nərmama me hətoni iamə asori nəha mine naruagən me səvənhi, irəha həpwəh nousiien Pol.

³³ *Iamə asori səvəi naruagən me revən ti Pol, mını pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəkwtəmhiri in, mhərihi ia jen kəru. Nənə in rəres pen nərmama me i mə, “Nəfe i iərmama? Rıno nəfe?” ³⁴ Nərmama ia nəkuər nəha nepwın kamhəni nəgkiariien riti, nepwın kamhəni səpə. Mətə rəknekın ti iamə asori səvəi naruagən me ko rıpkregi atukwatukw mhə nari riti ti nəri nə mə nurıgrıgien rasori. Ro iamınhi irə in rini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi, mhəuvnmıwə ia nimwə səvəi naruagən me. ³⁵ Nəpın Pol reste kwopun nəha kavən kautə ikın, naruagən me həvrani in mamhəutə. Irəha ho iamınha irə, ti nəri nə mə nərmama me niemaha raməpi pik irəha. ³⁶ *Kamhəkurirə ia Pol

* **21:33:** Wok Me 20:23 * **21:36:** Luk 23:18, Wok Me 22:22

mine naruagən me, mamhəkwein əpwəmwis mə, “Housi əpune iəmə nəha.”

³⁷ Ipaka naruagən me həuvehi Pol mhəuvnimwə ia nimwə səvənraha, nənə Pol rini pen ti iəmə asori səvəi naruagən me i mə, “Ko iakəgkiari ro mik?”

Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Kwa ikukurən nəgkiariien səvəi nəkur Kris.

³⁸* Rosi ik iəmə Ijip nəha fwe kupwən ikrukwmən naruagənien riti kimiaha nəkur Rom, miri nərman me səməme kamhousi əpune iərmama, irəha pam fo-taosən, hiəuvən fwe kwopun akwesakwes ikin?”

³⁹ Miregi Pol rini mə, “Rekəm. Iou iəmə Isrel. Iakinətui fwe profens nəha Silisia ia taon nəha Tasas. Iou sitisen riti səvəi taon asori nəha. Iakase ik mə ko ikəsəni ro iou iakəgkiari m nərmana me nəha.”

⁴⁰ Iəmə asori səvəi naruagən me rəsəni Pol. Nənə Pol rərer nəha kavən kautə ikin, muvehi utə rəgin, miripwi tete nərmana me. Nəpən irəha həuvehe mhafafa, rəgkiari mənraha ia nəgkiariien Hipru, mənə mə,

22

Pol rini irapw nəgkiariien səvənhi ti nəkur Isrel

¹ “Tata me mine piak me, hətərig ro iou, pwəh iakini irapw nəgkiariien səiou tukumiaha i.”

² Nəpən irəha həregi Pol raməgkiari mənraha ia Hipru, nəgkiariien ihi səvənraha, həuvehe mhafafa mwi.

* **21:38:** Wok Me 5:36-37

Nənə in rīnamīni mə, ³*“Iou iəmə Isrel. Iakinətui fwe Silisia, ia taon nəha Tasas, mətə iakiməpwinari ia taon i Jerusalem mo skur ia skur səvəi iahatən nəha Kamaliel. In rīnahatən iou ia loa səvəi kaha kupwən me səkitaha mə takesi pen atukwatukw. Ia nəpīn nəha iakiskai mə tako narimnari me səməme Kumwesən rokeikei rəmwhen ia kimiaha i ipwet mīne. ⁴*Fwe kupwən, iakamometə nərmama me nəha səməme kamhesi pen Suatuk səvəi Iesu. Iakaməkwtəmhiri irəha, nəri auər a mə nərman uə nīpran, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus mə tukousi əpune irəha. ⁵ Prīs asori anan mīne nəmə asori me səkitaha nəkur Isrel tuhəni mə iakani pərhien. Nəpīn riti iakiməuvehi nəkukuə me səvənraha həmərāi m piəvtaha me fwe Tamaskes. Iakier, mamevən ia kwopun nəha mə takəkwtəmhiri nərmama me səvəi Iesu, mərihi irəha ia jen, miri irəha mīrəriḡ, muvehe mwi ia Jerusalem mə tukousi irəha.

⁶ Ia nəpīn nəha iakinəuvehe ipaka ti Tamaskes, ipaka kurkwai nəpīn ia ran, təkwtəkwuni a nukuraanien asori ruku pen ia nīmagouagou, məhiəpwīn iou. ⁷ Iakimwei irapw ia tīprənə, mīregi reri iərmama riti rīni pehe tukw iou i mə, ‘Sol, Sol, rəfo ikamometə iou?’

⁸ Mīregi iakīni mə, ‘Iəmə asori, ik sin i?’

Mīregi rīni pehe tukw iou i mə, ‘Iou Iesu, iəmə Nasaret sə ikamometə.’ ⁹ Nərmama kimaha mīnraha hətōni nukuraanien nəha, mətə həpkregi amasan mhə nəfe nəha reri iərmama nəha rani pehe tukw iou i.

* **22:3:** Wok Me 5:34, Rom 10:2 * **22:4:** Wok Me 8:3, 22:19

¹⁰ Nənə iakəres pen in i mə, ‘Iərimənu, takəfo nəha təkwtəkwuni?’

Miregi Iərimənu rini pehe tukw iou i mə, ‘Tikərer, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikin trini pehe tukw ik i narimnari me pam i Kumwesən ruvərfi raka mə tiko.’ ¹¹ Ia nəpən nəha ko iapkətə mhə nari, ti nəri nə mə nukuraanien sə raməhiəpwən iou raməhiəpw pik. Ro pen nərmama kimaha minraha həuvehi rəgik, mhəiri iou, mhəuvən fwe Tamaskes.

¹² Ia kwopun nəha iərmama riti nəghin nə Ananaeas. In iəməfwaki riti ramsiai Loa səkitaha. Nəkur Isrel me pam səməme kamharə fwe Tamaskes kamhəni amasan in. ¹³ In ruvehe mərəer ipaka tukw iou, mini pehe tukw iou i mə, ‘Sol, piak, tiko mətə nari.’ Təkwtəkwuni a mwi irə, iakətə nari, məti pen mətoni in.

¹⁴ Nənə in rini mə, ‘Kumwesən i səvəi kaha kupwən me səkitaha rinərpwi raka rəgin ia niram, mini mə tikaməkeikei mukurən narimnari me sə in rokeikei, mətoni Iəmə Atukwatukw nəha səvənhi, nənə miregi rerin atukwatukw rəgkiari. ¹⁵ Ro iamənhi irə, ik tikuvehe mo iərmama riti səvənhi. Tikaməkeikei məvisau irəpw m nərmama me pam narimnari me sə ikinətoni miregi. ¹⁶ *Təkwtəkwuni nəha, ikameitənhi nəfe? Əskəmter, mo paptəes. Tikəfwaki m Iesu, pwəh in raikuas raka nərəhaien me səim.’

¹⁷ Nəpən iakrərig muvehe mwi ia Jerusalem, iakevən maməfwaki ia nimwə səvəi Kumwesən. Nənə iakətoni vison riti. ¹⁸ *Ia vison nəha iakətə

* **22:16:** Wok Me 2:21 * **22:18:** Wok Me 9:29-30

Iərīmānu raməgkiari pehe miou mə, ‘Tikap ak-wauakw, mier ia Jerusalem. Nərmama me i tuhəpkregi mhə nəgkiariien səim nəp̄in ikəvisau irapw iou m̄inraha.’

19 *M̄iregi iakini mə, ‘Iərīmānu, irəha həukurən amasan iou mə fwe kupwən iakamevən fwe nəkwai nimwəfwaki me pam səvəi nəkur Isrel, maməkwtəmhiri nərmama səməme kamhəni n̄ipərhiēnien ia niram. Iakamouisi irəha, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus. 20 *Stifen, iərmama sə raməvisau irapw ik, nəp̄in n̄iten rinaiu irə, iou mwi iakamərer ia kwopun nəha, mamətui ti karkahu me səvəi nərmama səməme kamhəkwi əpune in. Rerik ragien a ti nəfe nəha kamho.’

21 *Mətə Iərīmānu rini pehe tukw iou i mə, ‘Tiko mier. Takərhi pen ik ikevən ti nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.’ ”

22 *Nərmama me kamhətərig amasan ia Pol, mətə nəp̄in həregi nəgkiariien nəha, həgkiari asori, mhəni mə, “Həuvehi raka iəmə nə, mhousi əpune! Tihəpwəh nəpwəhien in r̄im̄iru!”

23 Irəha kamhəkwein əpwəmwis, mamhərarki əpnapen tinari me səvənraha mamhərarki utə n̄iməkwrur. 24 Ro iam̄inhi irə iəmə asori səvəi naruagən me rini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi mhəuvm̄imwə ia nimwə səvəi naruagən me. In rini mə tuhaməkeikei mhər̄isi in pwəh rini irapw mə rəfo nərmama me kamhəkwein əpwəmwis pen irə iam̄inhi irə. 25 *Naruagən me hərihi tərini Pol mə tuhər̄isi.

* 22:19: Wok Me 8:3, 26:9-11 * 22:20: Wok Me 8:1 * 22:21:

Wok Me 9:15, 13:2 * 22:22: Wok Me 21:36 * 22:25: Wok Me 16:37

Iaruagən riti sə ramərer ipaka in rasori ia naruagən me irəha hantret. Pol rini pen tukwe in mə, “Noien i hiamō ratukwatukw ia loa səvəi nəkur Rom uə rekəm? Hiənuə tihərisi sitisin riti səvəi Rom, mətə kīpkətə raka mhə nari riti rərəha rino.”

²⁶ Nəpīn iaruagən nəha rīregi nəgkiariien nəha, revən ti iəmə asori səvənhi, mīni pen tukwe in mə, “Nəfe nəha ikamo? Iəmə nəha in sitisin riti səvəi Rom.”

²⁷ Ro pen iəmə asori səvəi naruagən me revən ipaka ti Pol, mīni pen tukwe in mə, “Ni amasan ro tukw iou i mə pərhiēn ik sitisin riti səvəi Rom?”

Miregi Pol rini mə, “Ouəh.”

²⁸ Miregi iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Rəfo? Iou iakinərəku mane asori mə takuvehe mo iou sitisin səvəi Rom.”

Miregi Pol rini mə, “Mətə nəpīn iakinətui irə iou sitisin səvəi Rom.”

²⁹ *Ia nəpīn a mwi nə naruagən me səməme hənərer ipaka mə tuhərisi Pol, irəha həhekīr, mharaka irə. Nənə iəmə asori səvənraha, in mwi rehekīr, ti nəri nə mə rətə mə Pol in sitisin riti səvəi Rom, mətə rīnərihi tərini in ia jen.

Pol rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

³⁰ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rokeikei mə trīregi atukwatukw nəgkiariien nəha mə nəkur Isrel kamhəni ərəha Pol ti nəfe. Kini rakwakwi irə rərhi pen nəgkiariien revən ti pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mə tuhaməkeikei mhousəsimwīn irəha me. Kurirə irə rini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəfi raka rəginraha ia

* **22:29:** Wok Me 16:38

Pol. Nənə ruvehi Pol, mevən, rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

23

¹ *Ia nəpın nəha Pol rəti pen mətoni nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mını mə, “Piak me, fwe kupwən meste pehe ipwet mīne iakamarə, mamousari mə rerik tramasan məmher ia nəmri Kumwesən.” ² *Nəpın Pol rini iamınhi, pris asori anan Ananaeas rini pen ti nərmama səməme kamhərer ipaka ti Pol mə riti trəpwi tərhun.

³ *Riti ia nırəha ro, nənə Pol rini pen ti pris asori anan i mə, “Kumwesən trəpwi ik. Ikəmwhen ia nıkare nimwə kuvrhəkin ia prikis. Kahakwi amasan iruə ia prasta, mətə fwe imwə rımərməru. Rəfo ikaməkure mə tikəkiri iou ti nətoniien mə iakamesi pen Loa səvəi Moses uə rekəm, mətə ikamərui loa nəha, mamını mə riti trəpwi iou?”

⁴ Miregi nərmama ipaka ti Pol həni mə, “Rəfo ikaməski pris asori anan səvəi Kumwesən?”

⁵ *Miregi Pol rini mə, “Piak me, sori. Iap-kukurən mhə mə in pris asori anan. Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə ‘Tikəpwəh nini ərəhaien iəmə asori səkimiaha.’”

⁶ *Pol ruvəukurən raka mə nərmama ia nousəsimwiniien nəha səvəi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nepwın Satusi me mīne nepwın Farisi me. Ro iamınhi irə rəgkiari asori ia kwopun nəha, mını mə, “Piak me, iou Farisi riti. Tata səiou mīne kaha me səiou irəha mwi Farisi me. Iakamərer ia nəmrimiaha ipwet mə tihəkiri

* **23:1:** Wok Me 24:16 * **23:2:** Jon 18:22-23 * **23:3:** Mat 23:27 * **23:5:** Eks 22:28 * **23:6:** Wok Me 4:2, Wok Me 24:15,21, Wok Me 26:5

nægkiariien səiou, ti nəri nə mə iou iakaməmri pen əknekɪn nətəriɡien səiou ia nəɡkiariien nəha səkitaha ramini mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi ia nemhəien.”⁷ Nəpɪn Pol rini iamɪnhi, nousəsɪmwɪnien səvənraha reitehi. Farisi me mine Satusi me hənaməski irəha me.⁸ *(Irəha kamhəski irəha me ti nəri nə mə Satusi me kamhəni mə nərmama səməme həuvamhə tuhəpwəh nətuiien mwi. Kamhəni mwi mə nagelo me mine nənimwi nərmama me həiwən. Mətə Farisi me kamhəni nɪpərhiienien ia nɪrəha pam.)

⁹ *Nəmə asori me ia nousəsɪmwɪnien nəha nəɡkiariien səvənraha rutə pik. Nahatən me nepwɪn səvəi Loa, irəha mwi Farisi me, həskəmter, mamhəni irapw skai mə, “Kimaha iahtəni mə noien ərəha riwən ia iəmə i. Rosi nənimwɪn riti uə agelo riti rəɡkiari min uə?”¹⁰ Nəvisəien səvənraha ruvehe masori. Hənamousi irəha me. Nəpɪn iəmə asori səvəi naruagən me rətoni, rehekɪr mə irəha tuhousi Pol mheitehi nɪpwrən. Ro pen rərhi pen naruagən me səvənhi heiwaiu irapw mhəuvehi raka Pol ia rəɡɪnraha, mhəuvehi mhəuvən fwe nəkwai nimwə səvəi naruagən me.

¹¹ *Nənə ia nəpɪn Iərimənu rier pen ti Pol, mini mə, “Tikəpwəh nehekɪrien. Ik ikuvəni irapw raka iou ia Jerusalem. Tikaməkeikei mini irapw mwi iou fwe Rom iamɪnhi.”

Nəkur Isrel me nepwɪn hərai sun mə tuhousi əpune Pol

¹² Kini rakwakwi irə nəkur Isrel me nepwɪn housəsɪmwɪn irəha me, mhərai sun mə tuhousi

* **23:8:** Mat 22:23 * **23:9:** Wok Me 25:25 * **23:11:** Wok Me 18:9, 19:21, Wok Me 27:24, Wok Me 28:16,23

əpune Pol. Həuvehi kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh naniien nari, mhəpwəh nənimwiien nari riti mheste tuhousi əpune raka Pol. ¹³ Nərmama me nəha hərai sun iam̄inhi irəha həpi raka foti. ¹⁴ Irəha həvən ti pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, həni pen ti nirəha i mə, “K̄imaha iahəvəuvehi raka kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mə tahəpwəh naniien nari mheste tahousi əpune raka Pol. ¹⁵ *Ro pen k̄imiaha mine nəmə asori me səməme kamhəkure ia nousəsimwinien səvəi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel tihərhi pen nəgkiariien revən ti iam̄ə asori səvəi naruagən me. Tihəres pen in mə triri Pol meiwaiu pehe mwi tukumiaha. Tiheikuə irə mə hiokeikei mə tihəregi mwi Pol rəgkiari. Nənə k̄imaha tahərer mwatuk tukwe mə tahousi əpune in ia suatuk.”

¹⁶ Mətə kənkwənien Pol r̄iregi nəfe tuho irə. Ro pen revən, muvni mwə ia nimwə səvəi naruagən me, m̄ini pui pen ti Pol i.

¹⁷ Pol rəkwein iaruagən riti sə in rasori ia naruagən me irəha hantret, m̄ini pen tukwe in mə, “Ko ikuvehi iəkunouihi i mevən ti iam̄ə asori səim. Nəgkiariien riti nəha tr̄ini pen tukwe in.”

¹⁸ Ro iam̄inhi irə ruvehi in mevən ti səvənhi iam̄ə asori, m̄ini mə, “Pol, iam̄ə nəha fwe ia kalapus, rəkwein iou, m̄eres iou mə takuvehi iəkunouihi i muvehe tukw ik, nəgkiariien riti nəha tr̄ini pehe tukw ik i.”

¹⁹ Nənə iam̄ə asori səvəi naruagən me ruvehi rəgi iəkunouihi nəha, miri raka, m̄eres pen in əpa mə, “Nəfe nəha ikuə tikini pehe tukw iou i?”

* **23:15:** Wok Me 25:3

20 Miregi rini mæ, “Næmæ asori me sævai nækur Isrel hæuværai sun raka mæ trakwakwi hæres ik mæ ko ikiri Pol, meiwaiu, mevæn fwe ia nousæsimwiniien sævænraha. Iræha tuheikuæ ia niram mæ iræha hokeikei mæ tuhæregi Pol rægkiari mwi. 21 Mætæ tikæpwæh næseniien iræha, ti næri næ mæ nærman me sævænraha hæpi raka foti tuhærkwafæ ia suatuk mamheitenhi in. Nærman me næha hæuvævehi raka kwæsuahi ia næmri Kumwesæn mæ tuhæpwæh naniien nari, mhæpwæh nænimwiien nari riti mheste tuhousi æpune raka Pol. Nænæ tækwækwuni næha hænæpnæpenæ raka, mamheitenhi a nægkiariien sæim mæ tikæfni iræ.”

22 Miregi iæmæ asori sævai naruagæn me rini mæ, “Tikæpwæh niniien ti iærmama riti mæ ikuvæni pehe raka nægkiariien næha tukw iou i.” Nænæ in rærho pen kænkwæniien Pol ramevæn.

Kærho pen Pol revæn ti iæmæ asori næha Filiks

23 Ia næpin næha iæmæ asori sævai naruagæn me rækwein iaruaagæn mi kæru sævænhi, mini pen ti nirau i mæ, “Tirouevæn rouni pen ti naruagæn me iræha pam fo-hantret-sefenti mæ tuhæpnæpenæ ti nevæniien fwe Sisaria. Tuhæier ia naen klok ia næpin. Hantret kæru tuhavæn. Sefenti tuhækure ia hos me. Hantret kæru tuhæuvehi nitei. 24 Pwæh hæpnæpenæ mwi ia hos me nepwîn sævai Pol trækure ia niræha. Kîmiaha tihamækeikei mhæuvehi in ia namasanien, mhæuvæn ti Filiks, iæmæ Rom sæ ramærimænu ia tænæ Jutia.” 25 Nænæ iæmæ asori sævai naruagæn me rîrai nækukuæ riti, mini iamînhi iræ minuæ:

26 “Filiks, ik iæmæ asori pærhien. Iou, Klotias Lisias, iakrai nækukuæ i ruvehe tukw ik.

27 *Kupwə̀n, nəkur Isrel həkwətəmhiri iəmə i, mamhousi in. Ipaka housi əpune, mətə kımaha naruagən me səiou iahəuvehe mhəuvehi raka in ia rəgınraha. Kurirə ikin, iakregi mə in sitisin riti səvəi Rom. 28 *Nənə iakokeikei mə takukurən amasan həni ərəha in ti nəfe noien. Rə pen iakiri in, mevən ia nəkureien səvəi nəmə asori me səvənraha. 29 *Nənə iakətoni mə in rıpkə mhə nari riti rərəha mə tukousi əpune in tukwe uə trəmāk ia kalapus tukwe. Mətə irəha həni ərəha a in ti nəresien me nepwın ia loa səvənraha. 30 *Kurirə ikin, iakregi mə nəkur Isrel hənərai sun mə tuhousi əpune iəmə i. Nəpın iakregi, iakərhi pehe akwauakw in mə truvehe tukw ik. Iakini pen ti nərmama səməme kəmhəni ərəha in mə irəha mwı tuhaməkeikei mhəuvehe tukw ik, mhəni irapw ia nənimem nəfe nəha noien iəmə i rıno rerınraha rıpkagien mhə tukwe. In i nəgkiariien səiou sam-pam.”

31 Kurirə irə naruagən me ho nəkwai iəmə asori səvənraha, mhəuvehi Pol ia nəpın, mhəuvehi mhəuvən mheste nari fwe kwəpun nəha Antipatris. 32 Kını rakwakwi irə, irəha səməme kəmhəvən a, hərərig mamhəuvən fwe nımwə səvəi naruagən me. Naruagən me səməme kəmhəkure ia hos me, irəha əpa həuvehi Pol mamhəuvən. 33 Nəpın irəha hapırapw fwe Sisaria, mhəuvən ti Filiks, mhəuvei pen nəkukuə nəha iəmə asori səvənraha rımərai, mhəmri pen mwı Pol ia rəgi Filiks. 34 Filiks rəvsini nəkukuə nəha, marə məres pen Pol i mə, “Ik iəmə

* 23:27: Wok Me 21:30-33, Wok Me 22:25-27 * 23:28: Wok Me 22:30 * 23:29: Wok Me 18:14-15 * 23:30: Wok Me 24:5-8

pəku?”

Miregi Pol rini mə, “Imwak fwe profens nəha Silisia.”

Miregi Filiks ³⁵ rini mə, “Nəp̄in nərmama səməme kamhəni ərəha ik tuhəuvehe, iou takregi ik tik̄ini irapw nəgkiariien səim.” Nənə Filiks rini pen t̄i səvənhi naruagən me mə tuhəuvehi puvnimwə Pol ia nimwə asori sə Herot rino fwe kupwən,^a nənə mhərer tukuahag.

24

Nəkur Isrel hərəer ia nəmri Filiks, mhəni ərəha Pol

¹ Nəp̄in krirum rukurau, nənə pris asori anan Ananaeas reiwaiu pehe ia Sisaria irəha nəmə asori me nepw̄in səvəi nəkur Isrel m̄ine iərmama riti səvəi nəgkiariien nəgh̄in nə Tetalas. Irəha həuvehe mə tuhərer ia nəmri Filiks, mhəni irapw nəfe nəha Pol rino rer̄inraha r̄ipkagien mhə tukwe. ² Kəkwein Pol ruvnimwə pehe, nənə Tetalas rani irapw nəgkiariien səvəi nəkur Isrel t̄i Filiks i, mamini mə, “T̄i nəri nə mə ikamərimənu amasan ia kimaha, iahamarə əpwəmw̄is ia nəmərinuien. Ikinəmri amasan narimnari me r̄ip̄ik mo narəien səkimaha nəkur Isrel ruvehe mamasan mw̄i. ³ Iəmə asori Filiks, ia nəp̄in me rer̄imaha ragien t̄i narimnari me nəha ikamo, iahaməni tanak tukw ik. ⁴ Iou iapkokeikei mhə mə takouraha nəp̄in səim, mətə iakase ik mə tikapi kimaha,

^a **23:35:** Herot sə rousi əpune nəkwərhakwəha me nəp̄in Iesu rətui irə, ruvamhə raka. Mətə Herot nəha in nəha rino nimwə asori riti fwe Sisaria. Nənə nəp̄in Pol revən fwe ik̄in, nimwə nəha rəmwhen ia nimwə səvəi Provens. Kavmen ramowok fwe ik̄in. N̄ip̄əri nimwə nəha rəmwhen mw̄i ia kalapus.

mætəriġ ro ia nəġkiariien kwakwa səkimaha.
 5 *Kimaha iahətoni mə iəmə i, in iəmə ərəha riti. Ia kwopun me pam rarukwumen nərəhaien, mammo nəkur Isrel kəmhəski irəha me. In iəmə asori riti səvəi nərmama me nəha hənati irapw ia nəfwakiien atukwatukw səkimaha, mamhesi pen iəmə Nasaret nəha. 6-7 *Nəpən riti in raməmwur mə trərui loa səkimaha, mo nimwəfwaki səkimaha ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən, nənə iahəkwtəmhiri in tukwe. 8 Trini minuə ikəres pen iəmə i, ikukurən nireġiien raməġkiari ia narimnari me pam i iahaməni irə.” 9 Nənə nəkur Isrel hasitu ia Tetalas, mhəni mə narimnari me nəha Tetalas rani ro nīpərhiienien.

10 Ia nəpən nəha Filiks ranuanu pen m Pol mə trəġkiari. Nənə Pol rini mə, “Iou iakukurən amasan mə nuk rīpik ik iəmə asori sə iakaməkiri nəġkiariien səvəi nəkur Isrel ia kwopun i. Ro pen rerik ragien mə takini irapw nəġkiariien səiou ia nənimem. 11 *Ikukurən nətəien mə rīpkəpi raka mhə ihi nəpən twelef iou iakiməutə pen fwe Jerusalem mə takəfwaki. 12 Ia nəpən nəha nəkur Isrel həpkətoni mhə iou iakamousari m iərmama riti. Həpkətoni mhə iou iakarukwumen nərəhaien riti ia nimwə səvəi Kumwesən uə ia nimwəfwaki me səvənraha uə ia kwopun me fwe ia taon. 13 Nəġkiariien me i kəmhəni ia nirak təkwtəkwwuni rəknekən ti nirəha mə tuho ikətoni mə nīpərhiienien. 14 *Mətə nəri takini pehe tukw ik i ro nīpərhiienien. Iou iərmama riti iakamərer pen ia kuse nəfwakiien i kani mə Suatuk səvəi Iesu.

* 24:5: Wok Me 17:6 * 24:6-7: Wok Me 21:28-30 * 24:11:
 Wok Me 21:17 * 24:14: Wok Me 24:5

Ia suatuk nəha iakaməfwaki pen m Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkimaha. Irəha i kamhəni mə suatuk nəha suatuk ikou. Mətə iou iakani nīpərhienien ia nəgkiariien me pam kimərai pen ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me. ¹⁵*Iakaməmri pen əknekīn nətərigien səiou ia Kumwesən mameitenhi rəmwhen mwi ia nəmə me i mə ti nəpīn riti in ro nərmama səməme həuvamhə hətui mwi, nəkur amasan mine nəkur ərəha. ¹⁶*Mo pen ia nəpīn me iakamousari məpwəh noien nari riti sə tro iakregi fwe ia rerik mə iakino nərəhaien ia nəmri Kumwesən uə ia nəmri nərmama. ¹⁷*Ia nuk me nepwīn iapkevən mhə fwe ia Jerusalem. Kurirə irə iakevən ikīn mə takuvei pen narimnari me nepwīn m Kumwesən, nənə muvei pen mwi mane trasitu ia nərmama me səiou nəkur Isrel. ¹⁸*Iakevən fwe nimwə səvəi Kumwesən mə tako narimnari me nəha. Nəpīn iakevən mo pam nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien iou iakəmher ia nəmri Kumwesən, nəkur Isrel me nepwīn hətə iou. Nərmama me həpwəh nīpikien kimaha minraha, nurigrigien asori riwən. ¹⁹*Mətə nəkur Isrel me nepwīn səməme həuku pen fwe Esia, irəha mwi fwe nəkwai nimwə nəha. Trini minuə irəha hənətə iou iakino noien ərəha ramasan pwəh həuvehe mhərer ia nənimem, mhəni irapw. ²⁰Mə rekəm pwəh nəmə me i həni irapw tukw ik i nəfe iakino ripkatukwatukw mhə hənətoni ia nəpīn nəha iakamərer ia nəmri nəmə asori me səvənraha. ²¹*Mətə niemaha rəpi irəha ti

* **24:15:** Jon 5:28-29 * **24:16:** Wok Me 23:1 * **24:17:** Rom
 15:25-26, Kal 2:10 * **24:18:** Wok Me 21:26-27 * **24:19:** 2Tim
 1:15 * **24:21:** Wok Me 23:6

nægkiariien kuation a i iakimæni. Næpîn iakamærer ia næmrînraha, iakægkiari asori, mini mæ, ‘Ipwet, iakamærer ia næmrîmiaha mæ tihækiri nægkiariien sæiou, ti næri næ mæ iakani pærhien mæ nærmama sëmæme hæuvamhæ tuhætui mwi.’ ”

²² *Filiks rukuræn amasan suatuk næha sævæi Iesu. Ro pen ro sampam ia nægkiariien, mini mæ, “Næpîn Lisias, iæmæ asori sævæi narua gæn me, truku pen fwe Jerusalem meiwaiu pehe i, iakini irapw nætærigien sæiou ia nægkiariien me i sækimiahæ.”

²³ *Nænæ Feliks rîni pen ti iarua gæn riti sævænhi mæ, “Tikætui amasan ti iærmama i, mætæ ikukuræn nuvehi rakaien jen ia rægîn, mæseni in p wæh ravæn auær a kwopti. Trîni minuæ in me nepwîn hæuvehe mæ tuhasitu iræ, tikæpwæh nîniseien iræha.”

Pol rægkiari m Filiks mine Trusila

²⁴ Næpîn nepwîn rukurau, Feliks ruvehe irau pran sævænhi næghîn næ Trusila. In præn Isrel. Filiks rærhi pen nægkiariien mæ Pol truvehe. Nænæ in rîregi Pol rægkiari ia nahatætæien ia Iesu Kristo. ²⁵ Mætæ næpîn Pol ramægkiari ia noien atukwatukw, mine noien sæ iærmama ræsisæg noien æræha ia nîmiruien sævænhi, mine næpîn sæ rauvehe Kumwesæn trækiri nærmama ti noien me sævænraha, Filiks rehekir, mini pen ti Pol i mæ, “Tækwtækwuni næmwhen. Tiko mevæn. Ti næpîn riti, sæiou wok riwæn, iakækwein mwi ik.” ²⁶ Ia næpîn mwi næha, Filiks ramætærig mæ rosi Pol truvei pen mane min mæ træseni in rier ia kalapus mamevæn. Ro pen ramækwein Pol ia næpîn me, mamægkiari irau min.

* **24:22:** Wok Me 23:26 * **24:23:** Wok Me 27:3, Wok Me 28:16,30

27 *Nuk kəru rukurau, nənə Filiks rəpwəh wok sə rauvehi, mətə rəpwəh Pol raməmak ia kalapus, ti nəri nə mə rokeikei mə tro nəkur Isrel hərəgi ramasan tukwe. Nənə Posias Festas ruvehi təmwheki Filiks.

25

Pol rīnuə trevən mərər ia nəmri Kig Sisa

1 Nəpīn Festas ruvehe ia profens səvənhi, muvehi nəpīn kahar fwe Sisaria, nənə mier mutə pen fwe Jerusalem. 2 *Ia kwopun nəha pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kamhəni ərəha Pol, mamhəres Festas i mə 3 *trasitu ia nirəha mərhi Pol rutə pehe ia Jerusalem. Irəha hənərai sun raka mə tuhərkwafə ia suatuk, mhousi əpune in. 4 Mətə Festas rīni mə, “Pol fwe Sisaria ia kalapus. Rīpko mhə tui, iou iakrərig mevən fwe ikin. 5 Ramasan mə nəmə asori me ia kīmīaha heiwaiu mhəuvən fwe Sisaria kīmaha mīnraha. Nənə mə iəmə nəha rīno nari riti rərəha, pwəh irəha həni pehe tukw iou i.”

6 Festas rarə nəpīn eit uə ten irəha mīnraha. Kurirə ikin reiwaiu pen fwe Sisaria. Kīni rakwakwi irə in revən məkure ia kwopun sə kaməkiri nəgkiariien ikin, nənə mīni pen ti naruagən me mə tuhəuvehi Pol mhəuvehe. 7 *Nəpīn Pol ruvehe, nəkur Isrel səməme həier ia Jerusalem mheiwaiu pehe, mhərer kuraukurau irə, mənəmhəni irəpw narimnari me rīpik rərəha anan Pol rīno, mətə rəknekin ti nirəha mə tuho Festas rətə mə nīpərhienien.

* 24:27: Wok Me 25:9 * 25:2: Wok Me 24:1, 25:15 * 25:3:

Wok Me 23:15 * 25:7: Wok Me 24:5-6,13

8 Ia nəpɪn nəha Pol rɪni irapw nəgkiariien səvənhi, mɪni mə, “Iapko mhə nari riti rərəha məruɪ loa səvəi nəkur Isrel uə loa səvəi nimwə səvəi Kumwesən, uə loa səvəi Kig Sisa.”

9 *Mətə Festas rokeikei mə tro nəkur Isrel rerinraha ragien tukwe. Ro pen rɪni pen tɪ Pol i mə, “Rəfo? Rerim ragien mə tikutə pen fwe Jerusalem, nənə ia kwopun nəha tikərer ia nənimek mə takəkiri nəgkiariien səim mɪne nəgkiariien me i kamhəni ərəha ik irə?”

10 Miregi Pol rɪni mə, “Kwopun i iakamərer ikɪn, Kig Sisa rɪməni mə tikəkiri nəgkiariien səvəi sitisin me səvəi Rom ikɪn. Ratukwatukw mə tikəkiri nəgkiariien səiou ia kwopun i. Ikuvəukurən amasan raka mə iapko mhə nari ərəha riti, mouraha nəkur Isrel i. 11 Mə pərhiən iou iəmə ərəha riti sə iakɪno narimnari me nepwɪn loa səvəi nəkur Rom rani mə takemhə tukwe, ramasan. Iapkəres mhə ik mə tikuvehi raka iou ia nemhəien. Mətə mə nəgkiariien səvənraha kamhəni ia nɪrak ro neikuəien i, iərmama riti riwən ko ruvei pen iou ia rəginraha. Iou iakokeikei mə takevən mərer ia nəmri Kig Sisa pwəh in rɪregi nəgkiariien səiou.”

12 Nənə Festas rəgkiari irəha nərmama me səvənhi. Nəpɪn həgkiari pam, rɪni pen tɪ Pol i mə, “Ikɪni mə ikokeikei mə tikətoni Kig Sisa tɪ nəgkiariien səim. Ramasan, takərhi pen ik, tikevən mətoni Kig Sisa.”

Pol rərəer ia nəmri Akripa

13 Nəpɪn nepwɪn rukurau, Kig Akripa mɪne kɪtiriməni Pernis krouvehe ia Sisaria rouevən

* 25:9: Wok Me 24:27

rouætə Festas. ¹⁴ *Krouarə ia kwopun nəha nəpɪn rɪpɪk. Ia nəpɪn nəha Festas rɪni irapw tɪ Kɪg Akripa narimnari me kɪno ia Pol, mɪni mə, “Iərmama riti ia kwopun i nəpɪn Filiks ramevən, məpwəh rəmāk ia kalapus. ¹⁵ Nəpɪn iakevən fwe Jerusalem, pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe mamhəni ərəha in, mamhəres iou mə takousi əpune. ¹⁶ Mətə iakɪni pen tɪ nɪrəha i mə narəien səvəi nəkur Rom ropə. Trɪni mɪnuə kɪni iərmama riti mə rɪnərui loa, ko iapkəsəni akwauakw mhə in mə tukousi əpune. Takaməkeikei mukupwən mousəsimwɪn in mɪne nərmama səməme kamhəni ərəha in ia kwopun kuatia. Iərmama nəha traməkeikei muvehi nəpɪn səvənhi pwəh in trɪni irapw nəgkiariien səvənhi ia nɪkaren səvəi nəgkiariien me nəha nərmama kamhəni ərəha in irə.

¹⁷ Ro iamɪnhi irə, nəpɪn irəha həuvehe i, iapko mhə tanpen irə, mətə rakwakwi irə iakevən məkure ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikɪn, nənə mɪni pen tɪ naruagən me mə tuhəuvən mhəuvehi iamə nəha mhəuvehi mhəuvehe. ¹⁸ Nəpɪn nərmama səməme kamhəni ərəha Pol həskəmter, nətərigien səiou mə irəha tuhəni irapw narimnari me nepwɪn sə rərəha anan in rɪno. Mətə həpko mhə iamɪnhi. ¹⁹ *Irəha həskəmter, mamhousari irəha mɪn tɪ nəresien me nepwɪn ia nɪkaren səvəi nəfwakiiən səvənraha, mamhousari mwɪ tɪ iərmama riti nəghɪn nə Iesu. Ruvamhə, mətə Pol rɪni mə rɪnətui mwɪ ia nemhəien səvənhi. ²⁰ *Nəpɪn iakregi nəgkiariien me nəha, iakuvəreirei mə

* 25:14: Wok Me 24:27

* 25:19: Wok Me 18:15

* 25:20:

takəfətoni nɪpərhiɛniɛn irə. Ro pen iakəres pen iəmə i mə ‘Rerim ragien mə tikevən fwe Jerusalem, nənə takəkiri nəgkiariien səim mine nəgkiariien səvənraha fwe ikin?’ ²¹ Mətə Pol rini mə rekəm. In rokeikei mə tramo a ia kalapus pwəh Kig Sisa riregi nəgkiariien səvənhi, məkiri. Ro pen iakini pen ti nərmama me səiou mə tuhətui amasan tukwe fwe ia kalapus meste takərhi pen revən ti Kig Sisa.”

²² Nəpɪn Festas rini pen pam, Akripa rini pen tukwe in mə, “Iou mwi iakokeikei mə takregi iəmə nəha rəgkiari.”

Miregi Festas rini mə, “Ramasan, pwəh trakwakwi ikregi.”

²³ *Kini rakwakwi irə, nukupwəniɛn asori riri Akripa mine Pernis mine nəmə asori me səvəi naruaɡən me mine nəmə asori me səvəi taon nəha həuvnimwə ia nəkwai nimwə sə kamregi nəgkiariien ikin. Nənə Festas rini pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəuvehi Pol mhəuvnimwə pehe.

²⁴ *Nəpɪn Pol ruvnimwə pehe, Festas rini mə, “Kig Akripa mine kitaha pam ia kwopun i. Hiətə iəmə i. Nəkur Isrel me pam fwe Jerusalem kamhəni pehe tukw iou i, mamhəni asori mə takaməkeikei mousi əpune. Nənə kurirə ho mwi iamɪnhi ia kwopun i Sisaria. ²⁵ Mətə iapkətə mhə nari riti rino rərəha mə tukousi əpune in tukwe. Nənə ti nəri nə mə rinokeikei mə trevən fwe Rom pwəh Kig Sisa rəkiri nəgkiariien səvənhi, iakuə takərhi pen i revən, ²⁶ mətə iou iakreirei mə takrai pen nəfe ia nəkukuə ia nɪkaren səvəi iəmə i, mərhi pen i,

* **25:23:** Mat 10:18, Mak 13:9 * **25:24:** Wok Me 25:2,7, Wok Me 22:22

revən tɪ Kig Sisa. Ro pen iakuvehi iəmə i, muvehe, mərɣwi irapw in ia nənimem, Kig Akripa, mɪne ia nəmrimiaha pam. Iakuə nəpɪn səregi, mhəkiri pam nəgkiariien səvənhi, tihəuvei pehe nətərigien riti miou ɣwəh iakrai pen ia nəkukuə. ²⁷ Trini minuə iakərhi pen iərmama riti sə raməmak ia kalapus revən tɪ iəmə asori səkitaha, mətə iapkra i pen atukwatukw mhə nəfe nəha loa in rɪnərui, tukw iou iakregi rɪɣkatukwatukw mhə.”

26

Akripa rəsəni Pol mə trəgkiari

¹ Akripa rɪni pen tɪ Pol i mə, “Iakəsəni ik, ikini nəgkiariien səim.” Nənə Pol ruvehi utə rəɣɪn mɪnani irapw nəgkiariien səvənhi, mɪnamɪni mə, ² “Kig Akripa. Iakamərər ia nənimem ipwet mə takini irapw nəgkiariien səiou tɪ nəgkiariien me pam i nəkur Isrel kamhəni ərəha iou irə. Rerik rəɣien, ³ tɪ nəri nə mə ik ikukurən amasan narəien səvəi nəkur Isrel mɪne nousariien me səvənraha. Ro pen iakase ik tiko nətərigien səim rəɣwəmɣis, mətərig ia nirak.

⁴ Nəkur Isrel me pam həukurən amasan narəien səiou. Nəpɪn iakinamouihi, iakamarə kɪmaha mɪnraha fwe imwak ikɪn. Kurirə ikɪn iakamavən kɪmaha mɪnraha fwe ia Jerusalem. ⁵ *Irəha həuvəukurən raka iou fwe kupwən. Mə rerɪnraha rəɣien tɪ nɪniien, tuhəni iou mə pərhiien iakinərə ia narəien səvəi Farisi me. Farisi me həskai tɪ Loa səvəi Moses mhəpi raka təmwei nəfwakiien me nəpɣɪn səkimaha nəkur Isrel.

* 26:5: Fil 3:5-6

6 *Nənə təkwtəkwuni iakamərer ia kwopun i mə tikəkiri nəgkiariien səiou, ti nəri nə mə iakaməmri pen əknekīn nətəriɡien səiou ia promes nəha Kumwesən rīmāni pen ti kaha kupwən me səkimaha. 7 Promes nəha kwənəkwus me twelef səkimaha kamhəmri pen əknekīn nətəriɡien səvənraha irə, mamhəfwaki skai ia nəpīn mīne ia ran, mamheitenhi mə tuhəuvehi. Promes əpa nəha, Kig Akripa, ti nəri nə mə iakaməmri pen əknekīn nətəriɡien səiou irə, nəkur Isrel me i kamhəni ərəha iou. 8 Kimiaha i, Kumwesən rukurən noien nərmama səməme həuvamhə hətui mwi. Rəfo rəknekīn tukumiaha ti nīniien nīpərhienien irə?

9 *Fwe kupwən, iou mwi rerik ramrhi mə takaməkeikei mo narimnari me nepwīn, mouraha nəghi Iesu, iəmə Nasaret. 10 In nəha noien səiou sə iakinamo fwe ia Jerusalem. Pris asori me həməuvei pehe nasoriien miou, nənə iakəkwtəmhiri nərmama səvəi Iesu həpik, muvehi puvnimwə irəha ia kalapus. Nəpīn kamhəni mə tukousi əpune irəha, iou mwi iakini mə ratukwatukw, pwəh housi əpune. 11 Nəpīn rīpik iakamousi irəha fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, mamousari mə tako irəha həni ərəha Iesu. Iakaməmwəki pīk irəha. Ro pen iakamevən mwi fwe ia taon me isipwīn mə takometə irəha.

12 Nəpīn riti pris asori me həuvei pehe nasoriien miou, mhərhi pen iou mə takevən fwe Tamaskes. 13 Kig Akripa, fwe ia suatuk, ia kurkwai nəpīn ia ran, iakətə nukuraanien ruku pen

* 26:6: Wok Me 23:6, 28:20 * 26:9: Wok Me 8:3

ia nimagouagou, mähiaṗwɪn iou mine nærmama me sãmame hamækurirə ia nirak. Ramähiaṗw pɪk mæpi raka meri. ¹⁴ Ia næṗin nəha kimaha pam iahəmwei ia tɪprənə, nənə iakregi reri iærmama riti rægkiari pehe miou ia nægkiariien Hipru, mini mæ, ‘Sol, Sol, rəfo ikamometə iou? Ikamo a næmisəien mik. Ikəmwhen ia kau nəha næṗin iæmə asori sævənhi ramæpi ia nei əhiə, ramerukw kurirə nisun, nei əhiə ramæpi.’

¹⁵ Miregi iakini mæ, ‘Iæmə asori, ik sin i?’

Miregi Iærimənu rini mæ, ‘Iou i Iesu sə ikamometə. ¹⁶ Mətə tiko miskəmter, mærer ia nisum mi. Iou iakier pehe tukw ik i iamɪnhi irə mɪnuə takuvehi utə ik, ikuvehe mo iærmama sə ramo tukwini nari miou. Tikaməkeikei mini irapw tɪ nærmama me narimnari me sə iako ikətɔni ipwet mine narimnari me sə tako ikətɔni. ¹⁷ Takuvehi raka ik ia rəgi nəkur Isrel mine ia rəgi nærmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. Iakamərhi pen ik tɪ nirəha i. ¹⁸ *Tikaməkeikei mevən mo nənimenraha rukuraan. Pwəh həṗwəh næpitəvien, mhərari, mhəuvehe tɪ nukuraanien. Pwəh həṗwəh nɪskaiien səvəi Setan, mhərari, mhəuvehe tɪ Kumwesən. Nənə Kumwesən trenouenou noien ərəha me səvənraha, nənə irəha tuhəuvehi kwopun riti səvənraha irəha nærmama me i Kumwesən raməmri əpə irəha mæ irəha nəkur ikinan me sævənhi, tɪ næri nə mæ kamhahatətə ia nirak.’

¹⁹ Ro iamɪnhi irə, Kig Akripa, iakəṗwəh næruuien vison nəha ruku pen ia neiai. ²⁰ *Mətə iakukupwən

* **26:18:** Aes 35:5, Aes 42:7,16, Efes 2:2, Kol 1:13, Wok Me 20:32

* **26:20:** Mat 3:8

fwe Tamaskes, nənə fwe Jerusalem, mine ia kwopun me nepwin mwi fwe ia tənə Jutia, mine ia tənə me səvəi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. Iakəvisau irapw mə nərmama me tuhaməkeikei mhərərīg ia noien ərəha me səvənraha, mhəuvehe ti Kumwesən, mho noien amasan me səməme tuhahatən pen mə irəha həuvərərīg pərhiən ia rerinraha. ²¹ *Nənə ti noien nəha iakamo, nəkur Isrel me i həkwtəmhiri iou fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhousari mə tuhousi əpune iou. ²² Mətə Kumwesən ramasitu ia nirak ia nəpin me. Ro pen iakamərer ia kwopun i ia nəmrimiaha ipwet, maməvisau m nəmə asori me mine nəmə auər a me. Nəgkiariien i iakani ripko mhə nəgkiariien əpə riti, mətə iakani a narimnari me səməme profet me mine Moses həməni kupwən mə tuko. ²³ *Irəha həməni mə Kristo traməkeikei miregi nəmisəien, memhə, mukupwən ia nərmama me pam mətui mwi ia nemhəien, nənə məvisau irapw nəgkiariien amasan sə trəhiəpwın nəkur Isrel mine nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.”

²⁴ Nəpin Pol rani irapw nəgkiariien səvənhi iaminhī irə, Festas rəgkiari asori, mini mə, “Pol ikamarməri. Nukurəniən me ripik kınahatən ik irə hamo ik ikamarməri.”

²⁵ Mətə Pol rini mə, “Festas, iəmə asori, iakəpwəh narməriien. Nəgkiariien me i iakani ho nīpərhiənien anan. ²⁶ *Kig Akripa, ikukurən narimnari me i. Ro pen iakukurən nəgkiariien mik, məpwəh nehekiriən. Ia nətəien səiou rosi

* **26:21:** Wok Me 21:30-31

* **26:23:** Luk 24:44-47, 1Kor 15:20

* **26:26:** Jon 18:20

ikinətə pam raka narimnari me i, ti nəri nə mə həpkier irapw mhə ia kwopun afafa. ²⁷ Kig Akripa, rəfo? Ikamini nīpərhiēnien ia profet me səvəi nəkur Isrel? Iakukurən mə ikani nīpərhiēnien ia nīrəha.”

²⁸ Miregi Akripa rini pen ti Pol i mə, “Ikukurən mə ia nəpīn ouihi kwərha ko ikuvi iou iakuvehe mo iou Kristin?”

²⁹ Miregi Pol rini mə, “Iakəpwəh nəfwaki penien m Kumwesən tukw ik əpa, mətə tukumiaha pam i hiamətərig ia səiou nəgkiariēn ipwet. Iakaməres mə nəpīn ouihi uə nəpīn əpwəmwis, kīmiaha pam tihəuvehe mhəmwhen ia nīrak. Jen me i a sə kīnərihi iou irə, iakəpwəh nokeikeiēn mə tukərihi kīmiaha irə.”

³⁰ Ia nəpīn nəha Kig Akripa mīne Festas mīne Pernis mīne nərmama səməme kamhəkure irəha mīnraha həskəmter, ³¹ *mhəier. Nəpīn həier pam, həni pen ti nīrəha me i mə, “Iəmə nəha rīpko mhə nari riti sə tukousi əpune in tukwe uə tukuvehi puvnimwə in ia kalapus tukwe.” ³² *Nənə Akripa rini pen ti Festas i mə, “Rīpkəpwəh a nəresien mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariēn səvənhi, səsēni rier irapw ia kalapus mamevən.”

27

Nəmə Asori me hərhi Pol mə trevən fwe Rom

¹ *Nəmə asori me həni mə kīmaha tahəputə ia nītətə riti, mhəuvən fwe Itali. Irəha həuvehi Pol mīne nərmama nepwīn səməme kamhəmak ia kalapus, mhəuvehi mhəuvei pen ia rəgi iaruağən

* **26:31:** Wok Me 23:29, 25:25 * **26:32:** Wok Me 25:11 * **27:1:** Wok Me 25:12

riti nēghin nā Julias. In rasori ia naruagən me irəha hantret. Kani irəha mē Naruagən me səvəi Kig Sisa. ²* Nītətə riti sə ruku pen fwe Antramitiam muvehe minamevən fwe kwopun me fwe Esia. Iahəputə irə mhəier. Iəmə Masetonia riti sə ruku pen ia taon nəha Tesalonaeka ruvehe kimaha min. Nəghin nā Aristakas. ³* Kīni rakwakwi irə iahapirapw fwe taon nəha Saeton. Julias rerin rəpou ti Pol, māseni in ruvarei mətōni in me nepwin. Nənə irəha hasitu irə. ⁴ Nəpin iahəputə mwi ia nītətə səkimaha mhəier ia kwopun nəha, iahaiu tegin nīkare tənə əmweris nəha Saepras, ti nəri nə mə nīmətagi raməpwi nītətə. ⁵ Iahəpi simwin ia təsi nəha iruə ia profens mi nəha Silisia mine Pamfilia. Kurirə ikin iaheiwaiu pehe ia taon nəha Maera ia profens nəha Lisia mhəuvarei. ⁶ Ia kwopun nəha iəmə asori səvəi naruagən me rətōni nītətə riti sə ruku pen fwe Aleksantria minamevən fwe Itali. Nənə ruvei pen kimaha irə.

⁷ Nītətə nəha ramaiu məru. Nəpin ripik ruku-rau, nənə iahaməmwur mhapirapw iruə ia taon nəha Nitas. Mətə ia kwopun nəha nīmətagi riskai. Ko nītətə ripkərer mhə. Ro pen iahaiu tegin tənə əmweris nəha Krit, mhəukurau ia poen nəha Salmone. ⁸ Iahəmwur, mhaiu, mhesi pen nīkare Krit, mhəuvehe ia kwopun riti kani mə Pasis Amasan ipaka ti taon nəha Lasea. ⁹ Ia naiuien səkimaha iahənouraha raka nəpin ripik. Ripko mhə nəpin amasan ti nīripin penien naiuien səkimaha mamhəuvən, ti nəri nə mə nəpin asori səvəi nəkur Isrel kani mə

* 27:2: Wok Me 19:29, Kol 4:10, Flm 24 * 27:3: Wok Me 24:23

Nəpɪn Kauvehi Raka Nərəhaien Irə^aruvəukurau raka. Nəpɪn səvəi nɪmətagi ruvəuvehe ipaka. Ro iamɪnhi irə Pol rəgkiari pen m nərmama, mɪni mə, ¹⁰ **“Nərman, trɪni mɪnuə saməsua mamhəuvən, iakətə mə narimnari me rɪpɪk trəmwhenɪmw. Rɪpko mhə kago əpa mɪne nɪtətə, mətə tukouraha mwi nɪmɪruien me səkɪtaha.”* ¹¹ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rɪpkətərig mhə ia nəgkiariien səvəi Pol, mətə ramətərig ia kapten səvəi nɪtətə mɪne iəmə i səvənhi nəha nɪtətə. ¹² Nənə ti nəri nə mə rəknekin ti nɪtətə me mə tuhərer ia pasis nəha ia nəpɪn səvəi nəkwieien, nərmama me həpɪk ia nɪtətə səkimaha hokeikei mə tahəier ia kwopun nəha, mharkut mə ko iaheste Finiks, pasis riti mwi fwe Krit sə raməti pen saotwes mɪne notwes. Həni mə pwəh nɪtətə səkimaha rərer afafa fwe ikin meste nəpɪn səvəi nəkwieien rukurau.

Nɪmətagi asori rousi nɪtətə

¹³ Nəpɪn mətagi natogə rərer, mavən ouihi a, kru me səvəi nɪtətə səkimaha həregi mə rosi ko haiu mheste Finiks. Ro pen həuvehi utə aean sə hənosə irapw i raməkwtəmhirɪ nɪtətə. Nənə iahəier, mhaiu parei a, mamhesi pen nɪkare tənə əmwerɪs nəha Krit. ¹⁴ Mətə rɪpko mhə tui, mətagi asori riti kani mə Nɪpərəpu rɪskəmter muku parei, ¹⁵ muəsi nɪtətə, məkəkini nɪpəsegin. Ia harkut mə tahəkəkini nɪtətə, raiu atukwatukw, mətə rəknekin. Ro pen iahəpwəh, mhəmak pen ia nɪmətagi, mamhəuvən. ¹⁶ Iahəuvən ipaka ti tənə əmwerɪs ouihi nəha Kaota, mhaiu tegɪn. Ia kwopun nəha kru me həmwur mhəuvehi utə

^a **27:9:** Əvsini mwi Lev 16:30; 23:27-28, Nam 25:9.

* **27:10:**

kwæti bot sǽvǽi nītǽtǽ. ¹⁷ Nǽpīn hǽuvǽuvehi utǽ raka kwæti bot nǽha mhǽmri amasan, hosǽ irapw nǽkwus rukurau irapw ia nītǽtǽ mutǽ pehe ia nīkaren. Hǽvi tǽrini mǽ trǽkwtǽmhirī nīpwrai nītǽtǽ. Kurirǽ ikīn hǽhekīr mǽ nīmǽtagi trouini ǽrori pen nītǽtǽ ia nīmaha fwe ia kwopun riti kani mǽ Sirtis. Ro pen hǽvi ǽse nivǽn, mhǽmak pen ia nīmǽtagi mamhǽuvǽn. ¹⁸ Nīmǽtagi nǽha rasori pīk, mauǽsi pīk kīmaha. Ro pen rakwakwi irǽ kru me hǽnamǽrarki irapw kago me. ¹⁹ Kīni neis irǽ, hǽuvehi nore nītǽtǽ me ia rǽgīnraha, mhǽrarki irapw. ²⁰ Ia nǽpīn me rīpīk, iahǽpkǽtǽ mhǽ meri ia ran mīne kǽmǽhau me ia nǽpīn. Mǽtagi nǽha ramavǽn a, mamousi kīmaha. Ro pen iahǽregi mǽ na tahemhǽ pam.

²¹ Ia nǽpīn nǽha tui kwopti, kīmaha pam iahǽpkani mhǽ nari. Nǽnǽ Pol rǽrer ia nǽmrīmaha mīni mǽ, “Nǽrman, hiǽpkǽtǽrīg iou. Sǽpkǽpwǽh a nǽputǽien ia nītǽtǽ i, mhǽier ia Krit, ko ramasan. Ko narimnari me hǽpkǽrǽha mhǽ, mhǽmwhenīmw iamīnhi. ²² *Mǽtǽ tǽkwtǽkwuni iakani pehe tukumīaha i mǽ tihǽpwǽh nehekīrien. Kīmīaha riti trīpkouraha mhǽ nīmīruīen sǽvǽnhi, mǽtǽ nītǽtǽ a trǽmwhenīmw. ²³ Kumwesǽn sǽ iakamǽfwaki min in sǽvǽnhi iou. Nǽrīneiv ia nǽpīn agelo riti sǽvǽnhi rier pehe tukw iou, ²⁴ *mīni mǽ, ‘Pol tikǽpwǽh nehekīrien. Tikamǽkeikei mǽrer ia nǽmri Kīg Sisa fwe Rom. Ǻtǽ ro. Kumwesǽn ramasan tukw ik. Truvehimīru ik kīmīaha nǽrmama me pam ia nītǽtǽ i.’ ²⁵ Ro iamīnhi irǽ, nǽrman, tihǽpwǽh nehekīrien. Iakahatǽtǽ

* **27:22:** Wok Me 27:10,31 * **27:24:** Wok Me 23:11

ia Kumwesən səiou. In truvehimiru kitaha pam i rəmwhen atukwatukw agelo nəha səvənhi rīmāni pehe tukw iou i. ²⁶ *Mətə tsaməkeikei mhaiu mhəuvehi pekīn nīmaha ia tənə əmweris riti.”

²⁷ Nīmətagi asori nəha rousi kīmaha, məpwi irapw kīmaha ia nəkwai təsi nəha kani mə Təsi Atrias.^b Nəpīn səro fotin irə, ia kurkwai nəpīn, kru me rerīnraha rīrhi mə rosi iahənamuvehe ipaka ti tənə riti. ²⁸ Ro pen irəha hosə irapw kwənəkwus riti let raməgher pen ia nusvenhīn, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia toti sefen meta. Həfwini oulhi a, mhosə irapw mwi, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia twenti eit meta. ²⁹ Irəha həhekir mə kamo nītətə səkimaha rouini ərori pen ia nīmaha riti. Ro iamīnhi irə həuvən fwe kurirə ia nītətə, mhosə irapw aean kefə tuhəvi tərini nītətə, mamhəfwaki mə trīran akwauakw. ³⁰ Ia nəpīn nəha kru me hokeikei mə tuhəivə raka ia nītətə mhəp. Harhīr irapw kwəti bot ia təsi, mamheikuə mə tuhəuvən fwe nīpəsegi nītətə, mhosə irapw aean me nepwīn mwi tuhəvi tərini nītətə. ³¹ *Mətə Pol rīni pen ti iəmə asori səvəi naruagən me mīne naruagən me səvənhi mə, “Nəmə me nəha tuhamo a ia nəkwai nītətə. Kamo Kumwesən tripkuvehimiru mhə kīmīaha.” ³² Ro iamīnhi irə naruagən me həuvən mhərai əmwesi nəkwus me səvəi kwəti bot, mharaka irə ramevən.

³³ Ipaka rīnamran, Pol raməkeikei mīnraha mə tuhāni nari, mamīni mə, “Ipwet səneste nəpīn fotin, mətə kīmīaha hīəpkani mhə ihi nari.

* **27:26:** Wok Me 28:1 **b** **27:27:** Təsi Atrias nəghīn riti mwi Təsi Metiterenian. * **27:31:** Wok Me 27:22

34 *Ro iam̄nhi irə iakani pehe tukumiaha i mə tihaməkeikei mhani nari, pwəh rasitu ia kimiaha. Kimiaha riti tripkemhə mhə.” 35 *Pol rini iam̄nhi irə, nənə mərəer ia nəm̄rinraha, muvehi bred, məfwaki mini vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, minaməni. 36 Nənə irəha hətoni, hənaməpwəh nehekirien. Irəha pam mwi hənamani nari. 37 (Kimaha pam tu-hantret-sefenti-sikis nərmama ia nəkwai nitətə nəha.) 38 Nəp̄in hani nari nəm̄when, həuvehi pak flaoa me fwe ia nəkwai nitətə, mhərarki irapw fwe ia təm̄wei təsi mə tuho nitətə rəruvərevə.

39 Nəp̄in rinamran, kru me həti pen mhətoni tənə riti. Həreirei mə nəfe nəha tənə, mətə hətə pasis riti n̄pək̄ir fwe ik̄in. Nənə hənuə ko həuvehi nitətə, mhəuvarei fwe ik̄in. 40 Ro pen hərai əmwesi raka nəkwus ia aean me səm̄əme kamhəvi tərini nitətə, həm̄whenimw. Həfi raka kwənək̄wus ia niveiə mi sə krouək̄ək̄ini nitətə. Həvi nivən fwe ia n̄p̄əsegi nitətə, rutə mə n̄mətagi trəkure irə. Nənə iahənamuvən mə təhəuvarei. 41 Mətə iahəuvən ia kwopun rək̄wətə ik̄in, mhəuvehi pek̄in n̄imaha. N̄p̄əsegi nitətə rək̄ək̄ir pen əknek̄in ia n̄imaha. Kurirə irə təsi rinaməp̄wi ərori.

42 Ia nəp̄in nəha naruagən me kamhərai sun mə tuhousi əpune nərmama me səm̄əme hamarə ia kalapus. Kamo heiai mhəuvarei mhəp. 43 Mətə iamə asori səvəi naruagən me rokeikei mə tru-vehim̄iru Pol. Ro pen rinise nətərigien səvəi naruagən me, marə mini pen t̄i nərmama səm̄əme həukurən neiaien mə tuhəivə irapw, mheiai,

* 27:34: Mat 10:30 * 27:35: Mat 15:36, 1Tim 4:4-5

mhəuvarei. ⁴⁴ *Səməme heiai mhəreirei, irəha tuhəkurirə, mheiai pen ia nīpərpəri timpa mine nore nītətə me nepwīn.

28

Pol fwe Molta

¹ Nəpīn kīmaha iahəuvarei amasan a, iahəregi mə tənə nəha nəghīn nə Molta. ² *Nəkur Molta hamasitu asori ia kīmaha. Irəha hase napw, mamhəni pehe tukumaha pam i mə tahəuvən mhərhiəpw irə, tī nəri nə mə nesən ramauər, nəkwieien rasori. ³ Ia nəpīn nəha Pol ruvehi kuse nei mhiə, mousə pen ia napw. Snek riti sə ramahi əpune iərmama rīregi nəpnəpanien, rier irapw fwe ia kuse nei nəha, mahi rəgi Pol. ⁴ Nəpīn nəkur Molta hətoni snek nəha raməgher pen ia rəgin, həni pen tī nīrəha me i mə, “Hətə ro. Rosi iəmə nəha in iəmə sə ramousi əpune iərmama. Pərhien in rousari mukurau ia təsi asori, mətə kumwesən me kə həkəsəni mhə in rīmīru.” ⁵ *Mətə Pol rouniətukus pen snek nəha ia napw, mīregi ramasan a. ⁶ Nəkur Molta kamhərer mamheitenhi mə rəgi Pol trəsisi uə Pol trīmwei memhə təkwtəkwuni. Hərer əpwəmwis mamheit-enhi, mətə həkətə mhə nari riti sə rərəha ro Pol. Ro pen irəha harə mhərari ia nətərigien səvənraha, mhəni mwi mə, “Kumwesən riti nəha!”

⁷ Kwopun nəha iahəuvarei ikīn ipaka tī tīprənə səvəi iərmama riti nəghīn nə Puplias. In iəmə asori səvəi nərmama me ia tənə əmweris nəha Molta. In ramasan tukumaha, miri kīmaha mevən

* **27:44:** Wok Me 27:22-25 * **28:2:** 2Kor 11:27 * **28:5:** Mak 16:18

fwe imwəni, mamətui amasan tukumaha meste nəpɪn kahar. ⁸ Ia nəpɪn nəha tata səvəi Puplias ramapri a ia nıməhan səvənhi, miregi rərəha, maməkwiei fifa, mamaiu netə. Mətə Pol ruvnimwə pehe, məmrutə rəgin mi irə, məfwaki, in ruvehe məsanɪn. ⁹ Kurirə irə nəkur Molta me pam səməme nemhəien rarə ia nirəha, irəha mwi həuvehe ti Pol, nənə in ro irəha həuvehe mhəsənɪn. ¹⁰ Irəha həsiai kımaha, mhəuvei pehe narimnari me rɪpɪk m kımaha. Nəpɪn iahənaməpnəpenə irə mə tahəputə ia nıtətə riti mhəier ia kwopun nəha, nəfe nəghɪn riwən tənɪ kımaha, nəkur Molta həuvehi, mhəmri pen ia nəkwai nıtətə.

Pol rier ia Molta mevən fwe Rom

¹¹ Kımaha iahəuvehi məkwə kahar fwe Molta. Kurirə irə iahəputə ia nıtətə riti sə rɪnərkwafə fwe ikɪn meste nəpɪn səvəi nəkwieiiən ruvehe mukurau. Nıtətə nəha ruku pen fwe Aleksantria. Kıməsegi pen nəghɪn nə mə Kasto mine Polakis kumwesən kəru irau mwirmwir mi. ¹² Iahəputə ia nıtətə nəha mhəier mhəuvən mhəpirapw fwe taon nəha Saerakus, nənə mhəuvehi nəpɪn kahar fwe ikɪn. ¹³ Nənə mhəier mwi, mhəuvən mhəpirapw fwe taon nəha Rejam. Kini rakwakwi irə, mətagi uritogə riskəmter, nənə iahəripiɪn mamhəuvən. Nəpɪn kəru rukurau, nənə iahəpirapw ia taon nəha Puteoli. ¹⁴ Ia kwopun nəha kımaha iahətoni piəvitaha me nepwɪn. Həres pehe kımaha i mə tuharə kımaha mɪnrəha səvəi nəfwakiiən kuatia. Kurirə irə iahəvən mənamhəuvən fwe ia Rom. ¹⁵ Piəvtaha me fwe Rom, nəpɪn həregi mə kımaha iahənamuvehe, həier, mhəuvehe tukumaha, mhəeste maket səvəi Apias mine kwopun nəha kɪno

nimwə kahar ikɪn kamərəku pen kamapri irə. Nəpɪn Pol rətoni irəha, rini tanak ti Kumwesən. Rerɪn rəgɪen. ¹⁶ *Iahəuvən mhəpirapw fwe Rom, nənə kəsəni Pol ramarə in əpa irau iaruaɣən kuation sə ramətui tukwe.

¹⁷ *Nəpɪn kahar rukurau, Pol rəkwein nəmə asori me səvəi nəkur Isrel me fwe Rom mə tuhəuvehe. Irəha həuvehe, mhousəsɪmwɪn irəha me, nənə Pol rini pen ti nirəha i mə, “Piak me, iou iapko mhə nari riti, mouraha kitaha nəkur Isrel, uə iapko mhə nari riti, mouraha narəien səkitaha sə kaha kupwən me həməuvei pehe. Mətə irəha fwe Jerusalem həkwətəmhiri iou, mhəuvei pen iou ia rəgi nəkur Rom. ¹⁸ *Nəpɪn nəkur Rom me nəha hənəres raka iou nəresien me rɪpɪk, hənuə tuhəfi raka rəɣɪnrəha ia nirak, ti nəri nə mə həpkətə mhə nari riti iakino rərəha tuhousi əpune iou tukwe. ¹⁹ *Mətə nəkur Isrel həni mə rekəm. Nənə iakregi mə noien nəha səvənraha raməkeikei miou. Iakəres pen iəmə asori səvəi nəkur Rom mə ko in rəsəni iou iakuvehe i pwəh Kig Sisa rəkiri nəɣkiariien səiou. Iakəres pen iamɪnhi, mətə səiou riti nəɣkiariien riwən takɪni muəsi nəkur imwak me i. ²⁰ *Kino iamɪnhi irə ia nirak. Ro pen iakəres mə takətə kimiaha ipwet, məɣkiari m kimiaha. Iakuə takɪni sas pehe tukumiaha i mə hənərihi iou ia jen i ti Kristo, iəmə nəha kitaha nəkur Isrel saməmri pen əknekɪn nətərigien səkitaha irə mə truvehe.”

²¹ Pol rini pen pam, nənə irəha həni pen tukwe

* **28:16:** Wok Me 24:23 * **28:17:** Wok Me 25:8 * **28:18:** Wok Me 26:31 * **28:19:** Wok Me 25:11 * **28:20:** Wok Me 24:15, Wok Me 26:6-7

in mə, “Kɨmaha iahəpkuvehi mhə nəkukuə me nepwɨn sə nəkur Jutia həmərai, mhərhi pehe i ti niniien ik. Piəvtaha me nepwɨn həiwən həuku pen fwe ikin, mhəuvehe, mhəvisau pehe ik uə həməni ərəha ik. ²² *Mətə kɨmaha iahokeikei mə tahəregi nətərigien səim, ti nəri nə mə iahəukurən mə ia kwopun me pam kəmhəni ərəha kuse nəfwakiiien nəha kamɨni mə Suatuk səvəi Iesu.” ²³ Ro iamɨnhi irə irəha Pol həkəwəpɨn. Nənə ia nəpɨn nəha nəkur Isrel həpɨk həuvehe ti Pol ia nimwə nəha ramarə ikin. Nənə in rəgkiari mɨnraha nəpɨn pekɨn. In raməvsini Loa səvəi Moses mɨne nəkukuə me səvəi profet kupwən me, maməgkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamousari mə tro irəha hətoni mə pərhiien Iesu in Kristo. ²⁴ Irəha me nepwɨn həni nɨpərhiienien ia nəfe Pol rani, mətə nepwɨn həpkɨni mhə nɨpərhiienien irə. ²⁵ *Nənə ti nəri nə mə nətərigien səvənraha rɨpkuvehe mhə mo kuatia, irəha həpwəh mənəmhəuvən. Nəgkiariien sampam Pol rini pen ti nirəha i, in i mə, “Nəgkiariien sə Nənimwɨn Ikinan riməuvei pen m Profet Aesea fwe kupwən mə trɨni irapw ti kaha kupwən me səkimiaha in ratukwatukw a. ²⁶ Kumwesən riməni pen ti profet i mɨnuə:

‘Evən mɨni irapw ti nərmama me i,

mə iou Kumwesən iakamɨni mə,

Tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə ti nəpɨn riti
tihəpkregi sas mhə.

Tihətoni, mhətoni, mhətoni, mətə ti nəpɨn riti
tihəpkətə sas mhə.

* **28:22:** Wok Me 24:14 * **28:25:** Mat 13:14

27 Tro iam̄inhi irə, ti nəri nə mə reri nər̄mama me i
ruvəskai raka.

Hənəsisəg raka ia nəkwəreḡinraha m̄ine
nənimenraha.

Mətə tr̄ini m̄inuə həpwəh noien iam̄inha irə,
nəfe nəgh̄in tuhəukurən nətonien ia
nənimenraha
nənə mhəregi ia nəkwəreḡinraha,
uə tuhəukurən ia rer̄inraha,
nənə mhərari mhəuvehe tukw̄iou, nənə tako irəha
həuvehe mhəsan̄in.’ ”

28 *Pol rarə m̄ini m̄wi mə, “Kimiaha
tihaməkeikei mhəukurən nəri. Kumwesən
rauvehim̄iru nər̄mama me səməme kamhəni
n̄ipər̄hienien ia Iesu. Nəgkiariien sə raməvisau
irapw i ruvavən raka ti nər̄mama r̄ipko mhə irəha
nəkur Isrel. Irəha tuhətəriḡ irə.”

29-30 *Pol rarə fwe ik̄in nuk kəru ia nimwə riti
sə ramərək̄u pen, mamapri irə, maməsevər ia
nimwə sāvənhi ti nər̄mama me pam səməme
haməuvehe tukwe. 31 *In raməvisau irapw
n̄itətə sə Kumwesən ramər̄imənu irə, mamahatən
nər̄mama ia nəgkiariien amasan sāvəi Iesu Kristo,
Iər̄imənu sək̄itaha. Nəp̄in Pol raməgkiari, in
r̄ipkhek̄ir mhə. Iər̄mama riti riwən rinise in.

* 28:28: Sam 67:2, Luk 3:6, Wok Me 13:46, 18:6

* 28:29-30:

Wok Me 28:16 * 28:31: Wok Me 28:23

Nəkukuə Ikinan
The New Testament in the Nafe (Kwamera) language
of Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Nafe blong Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Nafe de
Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nafe (Nafe)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-06-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021

26b0f540-c192-5878-be67-18ede9ab1416